SRBIJA I NATO: KOSMIČKA PRAVDA I POSLEDICE

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 DIN

01253
9 770353 802002

VREME

broj 1264
26. mart 2015.

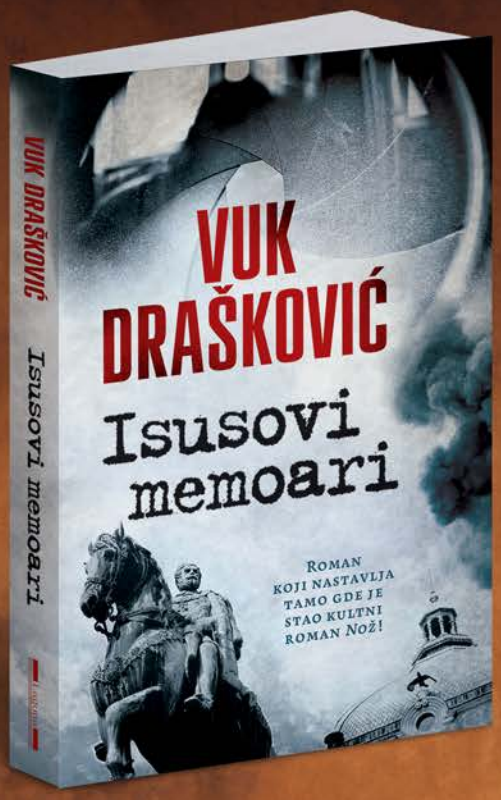

LILA RADONJIĆ O "STUDIJU B" I MEDIJIMA

MAKETE, CRNE LISTE I PRODAJA BIOGRAFIJA

NEDELJNA PREPORUKA

Knjige o kojima se priča

U POČETKU BEŠE „NOŽ“

◆

Isus među Srbima – svedoči i optužuje.

◆

Priča o vremenu kada se niko nije osećao sigurnim, kada su svi bili prinuđeni da se preispituju i politički opredeljuju.

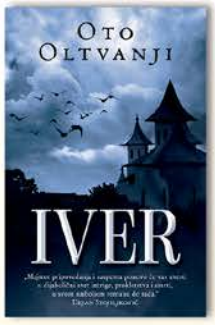

Luka Mičeta
Duh pobune

Knjiga o buntovnicima koji su nas učinili mudrijima. Razgovori sa onima koji nisu pristali na laž i licemerje jednog doba.

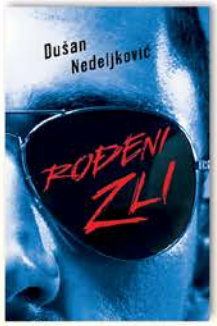

Vule Žurić
Tajna crvenog zamka

Najnovija zbirka priča jednog od naših najznačajnijih savremenih pripovedača. Duhovito, razigrano, originalno štivo koje se do kraja ne ispušta iz ruke!

Oto Oltvanji
Iver

Roman o porodičnom prokletstvu i raskolu. *Iver* je istovremeno porodična saga i uzbudljiv psihološki triler pun obrta u kojem ćete uživati do poslednje stranice.

Dušan Nedeljković
Rođeni zli

Da li ljubomora može da razori prijateljstvo? Bez patetike a s mnogo humora, autor nas vodi kroz urbanu priču kojoj validnost daje jedan autentičan beogradski glas.

Laguna PREPORUČUJE

Filip David
KUĆA SEĆANJA I ZABORAVA
Dobitnik Ninove nagrade za 2014.

Žoze Saramago
KAIN
„Dosad neviđena blasfemija Starog zaveta.“ *New Yorker*
Dobitnik Nobelove nagrade!

Oto Oltvanji
IVER
Roman o porodičnom prokletstvu i raskolu.

Srećko Horvat i Slavoj Žižek
ŠTA EVROPA ŽELI?
Šta je trulo u temeljima našeg kontinenta?

Slaviša Pavlović
ZAVET HEROJA
Priča o herojima koje istorija nije zabeležila.

Albert Dž. Bernstin
EMOCIONALNI VAMPIRI
Priručnik za odbranu od predatora modernog doba.

Ridiger Šahe
DA!
Da kao unutrašnji mehanizam za dostizanje najveće sreće.

Bert Helinger, Gabrijela ten Hevel
PRIZNATI ONO ŠTO JESTE
Odgovori na suštinska pitanja poput nasilja i krivice, usvajanja dece i incesta.

D. R. Gilbert
101 TEHNIKA UTICAJA
Sve poznate tehnike uticaja koje možete pretvoriti u univerzalno primenjive alatke.

Gari Keler i Džej Papasan
SAMO JEDNO JE BITNO
Bestseler broj 1 u SAD-u koji se sada širi svetom.

www.laguna.rs

VREME

BROJ 1264
26. mart 2015.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić

redakcija
Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Ovo izdanje je oditovano od strane ABC Srbija

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

04 Intervju: Lila Radonjić

10 Srbija i NATO: Kosmička pravda i posledice

14 Štrajk prosvetnih radnika:
Krupan posao za sitne pare

16 Ogledalo istorije:
Nazivi studentskih domova

18 Zumiranje 12:
Šta je mutno u Beogradu na vodi

21 Nuspojave: Strategije Mrakodistribucije

22 Intervju: Vojislav Lalić

24 Prilog kulturi sećanja: Povodom 200. godišnjice Drugog srpskog ustanka

31 Vreme dece:
Više vakcinisanih – manje bolesti

35 Lisica i ždral: Sanak pusti

KULTURA

36 Intervju: Radoš Bajić

41 Knjige: „Žvaka u pepeljari"
Dragoljuba – Draže Petrovića

42 Istorija: Dnevničke i memoarske knjige nacističkih izaslanika među Južnim Slovenima

47 In memoriam: Mihajlo – Mika Dajmak

48 Koncert: Kolja & Grobovlasnici

49 Lagunine knjige

53 TV manijak: Dobra zemlja

SVET

54 Nemačka pravila moraju da se poštuju:
Srednji prst pohlepnog Grka

58 Grčka: Ko kome duguje

61 Navigator: Klik terorizam

62 Vreme uživanja: Komšiluk

Vakcinacija je namerno ubacivanje uzročnika (mikroba) ili njihovih delova u organizam, sa ciljem da se izazove reakcija imunog sistema i razvoj otpornosti na te bolesti

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Paralelno čitanje dnevničkih "Zapisa iz NDH" Edmunda Gleza fon Horstenaua, opunomoćenog generala Vrhovne komande Vermahta u Pavelićevom Zagrebu, odnosno memoara Hermana Nojbahera, Hitlerovog izaslanika u Nedićevom Beogradu, nudi nam zanimljivu slike nekadašnje Evrope

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Vlada Grčke traži više vremena da sprovede reforme koje bi pokrenule privredu, smanjile nezaposlenost i ublažile humanitarnu katastrofu. Uz to ne odustaje od ratne odštete za nacistička ubistva i razaranja u visini od više stotina milijardi evra

PIŠU: GEORGIOS STAMKOS I MILICA KOSANOVIĆ

Na naslovnoj strani: Lila Radonjić
Foto: M. Milenković

Intervju: Lila Radonjić, direktorka PG "Mreža" i bivša urednica Studija B

MAKETE, CRNE LISTE I PRODAJA BIOGRAFIJA

“Koliko je dugo trebalo da se probije stav Akademije nauka i Akademije arhitekata o ‘Beogradu na vodi’? Nije cenzura samo kada neko zove iz kabineta ovog ili onog i kaže: ‘Nemoj da objaviš, ili objavi.’ Cenzura je kada svetlo dana ne može da ugleda informacija koja je bitna za život građana, a koja dolazi iz neke ‘druge ruke’, a ne samo iz vladareve”

Pre dvadesetak godina, Televizija Studio B bila je jedina kojoj su Beograđani mogli da veruju i jedina čiji se program prepričavao širom Srbije. Još ranije, Radio Studio B postavio je i danas teško dostižne standarde kada su u pitanju muzika, kontakt programi, način izveštavanja o temama bitnim pre svega onima koji žive u glavnom gradu. Svoj četrdeset peti rođendan ova kuća dočekuje kao medij izrazito naklonjen Vladi Srbije: medij na kojem se svaki antivladin protest označava kao izdajnički, na kojem se još nije čula nijedna kritička reč o ‘Beogradu na vodi’ i na kojem se drvlje i kamenje sipa na prethodnu (gradsku i republičku) vlast o kojoj su do pre samo godinu dana na toj istoj televiziji takođe emitovani samo hvalospevi.

Poredeći prošlost i sadašnjost Studija B, njegova nekadašnja urednica Lila Radonjić ističe da je iz nekog razloga ta kuća oduvek bila strašno privlačan i lak politički plen, tako da ni ova politička garnitura tu nije izuzetak – po njenim rečima, “oni su se prvo dokopali Studija B, a tek posle počeli da sređuju medijske zakone”. Zbog svega toga, sagovornica “Vremena” kaže da program Studija B sve ređe prati: “Pogledajte samo jedan od poslednjih primera, izveštaj s onog antivladinog skupa na Trgu Republike, koji je bio potpuno nevažan, ili bar ne onoliko važan koliko mu je Studio B prostora posvetio. Neprofesionalno novinarstvo, nameštene ankete, neko bi rekao kao ‘stara škola RTS-a’ iz devedesetih. Pritom, nije to nikakav pritisak, već čist politički dogovor. Za razliku od drugih, Studio B je dobrovoljno ušao u političko okrilje i u tome traži svoje mesto. U tom smislu, on je postao neka vrsta propagandne mašinerije. Pitate se zašto vesti izgledaju tako kako izgledaju, koji se događaji prate, kakvi se izveštaji objavljuju, zašto moramo da imamo intenzivne prenose izlaganja Aleksandra Vučića na jednoj gradskoj i regionalnoj stanici?”

“VREME”: Neki će reći da se ta vrsta političkih tenzija uvek odražavala na Studiju B.

LILA RADONJIĆ: Studio B jesu i Duško Radović, i Sloba Konjević, i Đoka Vještica, ali i Jezda, i Arkan, i kapetan Dragan. Između te dve struje, uvek se Studio B nekako lomio i profilisao, ali u središtu toga bili su novinari koji su zadržavali svoj integritet i pokušavali da sačuvaju profesionalnu objektivnost. Jezda je imao kancelariju u prostorijama Studija B, kapetan Dragan je imao “Kapetanove talase”, jednu emisiju od ne znam koliko sati u kojoj su defilovali tadašnji borci, a predlagao je i emisiju u kojoj bi se govorilo o tome kako pravilno rukovati oružjem.

Svega je tu bilo. Teško je reći da je Studio B bio jedno “nevinašce” tokom poslednjih četrdeset pet godina. Ali, uvek je bila očuvana jedna novinarska škola, jedna vrsta koda koji se poštovao i koji smo nosili do kraja. Ako ne pristajete, vi otpadate. I mi smo išli na to – OK, otpadamo, ali ne pristajemo.

Kada je pre četrdeset pet godina nastao Radio Studio B, on je bio stvarno čudo za to vreme – i zbog uređivačke politike, i zbog muzike koja nije mogla nigde drugde da se čuje, i zbog onoga što »

Ja kažem novinarima da izađu sa kamerama na ulicu, da snime život, jer kako će biti kada za deset godina pogledamo snimke naših programa? Izgledaće zaista da je procvetala Srbija. Uspeva poljoprivreda, uspeva železara, grade se mercedesi, putevi i mostovi, otvaraju se fabrike, ulazimo u Evropsku uniju. Svaki dan smo u Evropskoj uniji, a u međuvremenu se ne otvara nijedno pregovaračko poglavlje! O vremenu u kojem živimo i o našoj stvarnosti postoji jedna potpuno nerealna slika

su radili Sloba Konjević ili Đoka Vještica. Mi koji smo osnivali taj Studio B kao neki novi duh, prilično smo se razočaravali kako je vreme prolazilo. Ovo danas je vrhunac te nebrige o prošlosti.

Vi ste sa grupom novinara dvaput odlazili sa Studija B. I tada su u pitanju bili politički pritisci?

Prvi put smo otišli 1993, kada je Studio B prodao termine Željku Ražnatoviću Arkanu. Ne znajući o čemu je reč kada se "prajm tajm" termini prodaju lideru tek formirane stranke, kada se skidaju brojne emisije da bi se obezbedilo udarno vreme za promociju te političke opcije i njenih predstavnika, grupa novinara odlučila je da ode s te televizije. To je bio prvi odlazak, ali najdrastičniji, jer čak ni javnost nije imala razumevanja za taj naš potez. Govorili su: "To je komercijalna kuća, zašto ne bi prodali svoje termine?" Međutim, mi smo tražili da se prvo utvrde cenovnici, da novinari ne mogu da rade takvu vrstu propagande. Ideja je, recimo, bila da ja vodim razgovor sa nekim iz Arkanove garde, što nije dolazilo u obzir. On je čak donosio i snimke sa ratišta, a jedan veliki sukob nastao je kada sam odbila da emitujem jedan od tih snimaka, s obrazloženjem da ne znam da je on dopisnik. Ta kaseta je dugo bila kod mene u fioci, i na kraju je emitovana.

Ta pobuna bila je prilično jaka i otpor toj situaciji bio je snažan, tim pre što nam Arkan ništa nije ni platio. Obećavao je nekakav benzin, pričalo se da je gurnuo neku stotku maraka jednoj novinarki u liftu, ali u suštini to je bio jedan veliki, porazni trenutak za sam Studio B.

Drugi odlazak dogodio se četiri godine kasnije, opet zbog politike.

Posle zimskih šetnji i protesta zbog izborne krađe, koalicija Zajedno formirala je Upravni odbor Studija B i imenovala mene za urednicu, a Zorana Ostojića za direktora. Partijska ideja u to vreme bila je da direktor bude Vladimir Beba Popović, što je bilo i predloženo. Ja sam rekla da, kao glavna urednica, moram da imam direktora s kojim mogu da sarađujem.

Jeste li pre toga uopšte znali za Bebu Popovića?

Kako da ne, on je bio vrlo aktivan saradnik Demokratske stranke. Ali, svejedno. Koalicioni partneri su se na kraju dogovorili da to ipak bude Zoran Ostojić. Trebalo je da u Skupštini grada još potpišemo neku povelju – eto kako smo naivni i ambiciozni bili – da će Studio B održati nezavisnu uređivačku politiku, da će se vratiti svi novinari koji su otpušteni iz političkih razloga ili oterani na ovaj ili onaj način, i da će se deoničarima vratiti akcije Studija B koje su svojevremeno kupili. Naravno, na kraju je od svega toga ispunjen samo zahtev da se vrate novinari koji su otpušteni, ali bez toga mi ne bismo ni mogli da radimo.

U svakom slučaju, okupili smo se kao ekipa i slobodno radili, iako smo bili nonstop prozivani sa svih strana. Vrlo često znali smo da sednemo u neku od kancelarija i pitali se da li je ovo skrivena kamera, ko je nama uopšte dao Studio B na upravljanje i tvrdili kako to neće dugo trajati. Tako je i bilo.

Pali smo 1997, kada je Demokratska stranka odlučila da ne ide na izbore, a ostali partneri, između ostalih i Srpski pokret obnove, odlučili da na njih izađu. Mi smo prostor ravnopravno davali obema stranama, i bojkotašima, i onima koji su zagovarali izlazak na izbore.

U međuvremenu, SPO je izašao iz koalicije Zajedno i napravio koaliciju sa SPS-om i sa radikalima, da bi zatim preuzeo skupštinu grada i smenio Zorana Đinđića. Odmah potom, smenjeni smo i mi. Pred kraj 1997. dobili smo i otkaze i napustili Studio B.

Šta bi mogli danas da urade novinari i urednici Studija B. Šta mislite da je lek za tu kuću?

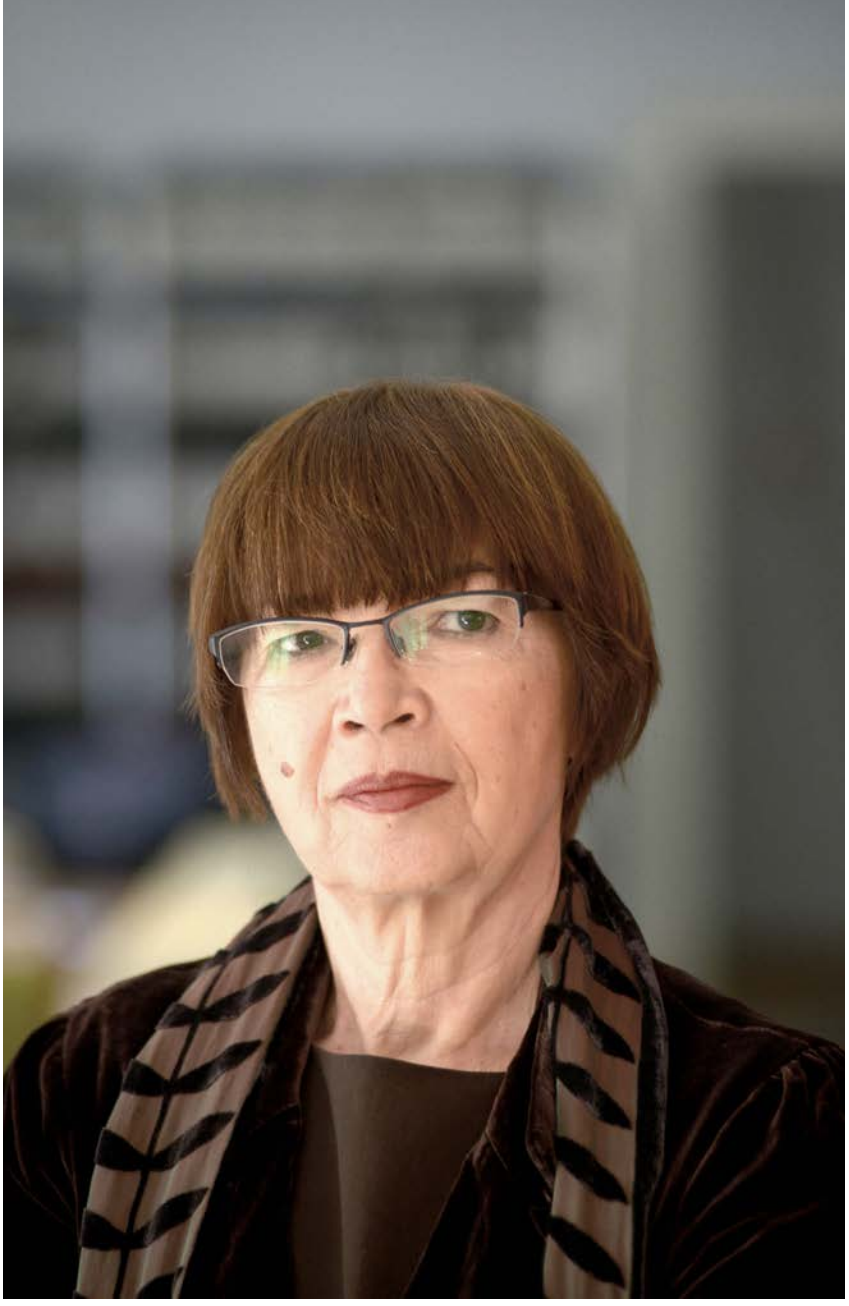
Ja zaista očekujem neku pobunu novinara. Oni moraju da stanu na put takvim nedelima. Mi smo svojevremeno ostali bez posla. Pobuna novinara mora da pokaže da ima granice i u takvim zadacima koji su potpuno strašni. Kada vidite da je neko treniran da nastupi kao anketirani građanin, kao slučajni prolaznik, to liči na devedesete i one scene kada na televiziji vidite da građani Niša, Aleksinca, Leskovca... svi podržavaju politiku Slobodana Miloševića.

Novinari su dužni da se zbog sebe, zbog svoje dece ili iz raznih drugih razloga, pobune protiv takve uređivačke politike.

Može li se od novinara koji svojim imenom i prezimenom stanu iza takvih priloga očekivati da se na bilo koji način pobune?

Kada je svojevremeno došao trenutak naše smene, mi smo se javno borili. Ceo dan smo emitovali program u kome smo građanima objašnjavali šta se dešava. I tako sve dok nije isključen predajnik. Ja, naravno, ne apelujem da se prave diverzije ne znam koje vrste, ali krajnje je vreme da novinari preuzmu odgovornost. Dosta je više te priče o ostajanju bez posla. Ostaju bez posla i učitelji, i radnici, pa zašto ne bi bez posla ostao i neki novinar? Neka se pokaže da u tom smislu postoji petlja, hrabrost da se preduzme korak u odbranu profesionalne časti.

Mnogi smatraju da će sve to biti drugačije nakon privatizacije

Studija B?

Studio B je privatizovan, ali to niko neće da kaže. U vreme Ante Markovića, 1991. godine, nas 86-oro doneli smo svoje pare i kupili deonice, i to ne u ratama, već odjednom. Naše vlasništvo je tada bilo negde oko 80 odsto i svi imamo potvrde da smo te pare dali.

Razne su tu pretumbacije rađene i razna su rešenja pronalažena, ali jedino nisu mogli da odgovore šta su uradili sa parama koje smo mi uložili, i otkud te lične pare kod njih. U svakom slučaju, Studio B je privatizovan, sve to je već godinama na sudu, ali mislim da je u toku pronalaženje načina za rešavanje tog pitanja. Iako je, u međuvremenu, odnos vlasništva promenjen i to više nije većinski paket akcija, Grad to želi da reši pre privatizacije, kako bi potencijalni kupac imao čistu situaciju. Ja lično neću prihvatiti da mi vrate novac i do kraja ću ostati uporna da dokažem da su to akcije koje su po zakonu kupljene.

U vreme debate o novim medijskim zakonima, Studio B vodio je vrlo aktivnu kampanju u kojoj se protivio privatizaciji. Onog trenutka kada je došlo do promene na uredničkim pozicijama, ta kampanja je prestala.

Studio B za sada uživa na toj "budžetskoj liniji", bez obzira na to kolika je i bez obzira što baš ona omogućava taj direktan prostor za uticaje i veze. To je vrlo jednostavno. I mi smo svojevremeno imali priliku da čujemo rečenicu: "Ako ne uradite ovako, nećemo vam pustiti pare iz budžeta, imaćete štrajk i bićete smenjeni." Ali, nas nije bilo briga da li će da nas smene. To je, dakle, jedan način uticaja na uređivačku politiku. Drugi, još jednostavniji, jeste da na čelo postavite svog čoveka, što je u ovom aktuelnom slučaju i urađeno.

Kada vidite da je neko treniran da nastupi kao anketirani građanin, kao slučajni prolaznik, to liči na devedesete i one scene kada na televiziji vidite da građani Niša, Aleksinca, Leskovca... svi podržavaju politiku Slobodana Miloševića

Bivši urednik Saša Timofejev to je lepo i rekao: "Kako sam došao, tako i odlazim." Ali, ova vlast je pobedila na izborima sa obećanjem da to tako više neće biti, da neće smenjivati ni direktore, ni urednike, nego da će na bazi konkursa birati najbolje.

Kako je moguće da se u relativno kratkom roku jedan takav radio i jedna takva televizija bukvalno desetkuju?

Zato što su se tako lako odricali svojih novinara. Svojevremeno su čak i Duška Radovića skidali sa programa, jer je on remetio sistem za koji se smatralo da ima svoj poredak i da ne sme da se dira. Đoka Vještica je svojim emisijama na neki način razvijao paralelne institucije sistema, pa je i on u više navrata bio sklanjan s programa, odlazio kao na nekakva putovanja itd. To se tako tada radilo, ali su ljudi ostajali. Sada, međutim, ljudi odlaze. Istine radi, sada ima i više konkurencije, ima više televizija i medija na koje mogu da odu, ali Studio B se već dugo lako odriče svojih najboljih i najpopularnijih ljudi. Sve televizije danas počivaju na školi Studija B. Jako je mnogo sjajnih novinara koji su odatle krenuli, a sada mislim da ne znam više nijedno ime Studija B.

Šta najviše nedostaje današnjem Studiju B?

Vi danas na Studiju B nemate debatu. Mi smo svako veče radili debate sa najozbiljnijim ljudima, različitih stavova i mišljenja i svi su oni dolazili kod nas, jer su znali da iza novinara ne stoji niko. Oni su zaista bili svoji. Tu je bila živa aktivnost svih slobodoumnih ljudi. Razni »

događaji su direktno prenošeni, a vrata su bila otvorena za sve strane, za sve sukobe, za sve opcije. U emisiji NTV paket, moj prvi sagovornik bio je, recimo, Vojislav Šešelj – koji je tada bio u zatvoru. Za prve višestranačke izbore, Saša Timofejev, Janko Baljak i ja pravili smo portrete svih predsedničkih kandidata, a Šešelju je zbog dobrog vladanja dozvoljeno da ga u zatvoru snima televizijska ekipa.

Bilo je i opasnih situacija. Pred lokalne izbore u Rakovici 1991. godine, kandidat Demokratske stranke bio je Borislav Pekić, kandidat radikala bio je Šešelj, ispred SPO-a bio je Jovan Marjanović. Kada su došli da gostuju, uz njih je došlo i silno obezbeđenje – bili su tu i Giška, i Beli, i razni drugi. Razgovor je bio vrlo neprijatan, Šešelj je bio ljut na mene, a dok se to odvijalo u programu, u redakciji su pripadnici obezbeđenja povadili pištolje i sve je bilo na ivici oružanog incidenta. Obezbeđenje "Beograđanke" nije htelo da reaguje i samo se zahvaljujući prisebnosti ljudi iz Studija B sve završilo mirno. Tu noć smo u redakciji do četiri sata ujutro sedeli mi, Borislav Pekić i njegov šofer.

Svega je bilo na tom Studiju B, ali ništa od toga nije narušavalo ono što smo mi zvali slobodno novinarstvo.

Danas Studio B, takav kakav je, funkcioniše na inače prilično uzdrmanoj medijskoj sceni. Da li smatrate da bi "pobuna" novinara i na širem planu mogla nešto da promeni?

Ne znam šta će da se dogodi i kako će izgledati kraj ovakve medijske scene, ali to nekako mora da se završi. Gledam sve kanale i zaista je nedopustivo ono što se dešava, na koji se način interpretiraju događaji. Ja kažem novinarima da izađu sa kamerama na ulicu, da snime život, jer kako će biti kada za deset godina pogledamo snimke naših programa? Izgledaće zaista da je procvetala Srbija. Uspeva poljoprivreda, uspeva železara, grade se mercedesi, putevi i mostovi, otvaraju se fabrike, ulazimo u Evropsku uniju. Svaki dan smo u Evropskoj uniji, a u međuvremenu se ne otvara nijedno pregovaračko poglavlje! O vremenu u kojem živimo i o našoj stvarnosti, postoji jedna potpuno nerealna slika.

Jednoj grupi ljudi i stavovima vladajućeg establišmenta daje se više prostora nego hiljadama prosvetnih radnika koji štrajkuju. Pritom, građani i ne znaju šta su razlozi tog štrajka.

Realna slika je izmakla. Emituju se govori, gradi se Beograd na vodi, a sve je maketa. I na bazi makete vi sada kreirate svoj pogled na stvarnost i na politiku. To je zaista porazno.

Koje bi pitanje svaki novinar i novinarka u Srbiji u ovom trenutku trebalo da postave sebi?

Da li sam novinar ili sam član partije? To je potpuno legitimno pitanje. U redu je biti član partije, ali onda nećemo da se lažemo. Ako imate neko profesionalno znanje i integritet, morate imati i lični integritet. Slobodno recite da ne pristajete. Otvoriće vam se možda neke nove mogućnosti, nije to ništa strašno. Ja se nekad divim novinarima koji čitaju najstrašnije napade, bez ikakvog odgovora onoga ko je napadnut, o diskriminaciji ljudi, neku vrstu ruiniranja ličnosti. Ima li kraja tome? U tom smislu, novinari zaista moraju da kažu: "Dosta. Ovo je prevršilo svaku meru."

Razgovarale smo pre nešto više od godinu dana i medijsku situaciju tada ste ocenili kao lošu. Šta se u međuvremenu promenilo?

Tada smo pričale o tome ima li cenzure ili autocenzure u medijima. A danas imate cenzuru u društvu. Cenzuriše se Akademija arhitekata, cenzuriše se Saša Janković, cenzurišu se stavovi koji ne odgovaraju vladajućoj garnituri, i to se radikalno cenzurišu. Na jednoj lokalnoj televiziji, lekar koji je u negativnom smislu govorio o situaciji u klinici u kojoj radi dobio je otkaz, i to u toku emisije. Ne cenzurišu se samo mediji, ne pristaju samo novinari i vlasnici na cenzuru. Ona je zahvatila sve. Imate crne liste, ljude koji nisu podobni da se pojave u nekim emisijama, izbegavaju se debate, okrugli stolovi, ozbiljni razgovori o ozbiljnim temama.

Uvek me iznenade ocene naših međunarodnih tutora da je sa medijima sve u redu. Ali, s druge strane, neće oni da žive ovde. Šta njih briga da li televizija laže ili ne laže, da li to građani gutaju ili ne gutaju, da li se spinuje ili ne spinuje

U međuvremenu je ukinut "Utisak nedelje". Koliko realno "Utisak" nedostaje?

Naravno da nedostaje. Imate sada nekoliko emisija koje se šaljivo odnose prema našoj stvarnosti, sa grubom, ponekad i vrlo otvorenom satirom. Ali, i veliki diktatori ponekad ispričaju vic na sopstveni račun.

S druge strane, nedostaje jedna ozbiljna debata, emisija poput "Utiska nedelje", gde bi svoje mesto našla različita mišljenja. Zadivljena sam i začuđena činjenicom da neko nije iskoristio taj prostor. Umesto toga, taj prostor se očigledno čisti i dalje. Čast izuzecima. Ima, recimo, nekih debata na RTS-u koje zadovoljavaju sve profesionalne kriterijume, ali nedostaje ono što je bio "Utisak".

Koleginica Danica Vučenić napustila je novinarstvo, obrazlažući tu odluku činjenicom da u njenu emisiju više nisu želeli da dolaze predstavnici vlasti.

Razumem je potpuno. Teško je pitati samo jednu stranu, kada imate tako mnogo pitanja za ovu vladajuću. Devedesetih godina, kada je Studio B kroz dijaloge pokazao šta znači razmena mišljenja, tadašnji socijalisti su shvatili da u toj razmeni mišljenja gube i da ih nadjačavaju njihovi sagovornici. Zbog toga, oni su prestali da dolaze. Tako smo dobili jednu sliku jednostranosti. S jedne strane vas optužuju da ste jednostrani, a s druge odbijaju da dođu. I vi ste u poziciji koja ne može da se brani.

Ali, oni svesno izostaju, zato što u takvim razgovorima ne mogu da pobede. Moraju da razgovaraju sa novinarima koji pitaju i ono što se ne pita uz dogovor i odobrenje, a oni neće da se izlože neprijatnim pitanjima i sagovornicima. Ja bih volela da vidim Vučića u nekom duelu. Mislim da bi to bilo logično, a ranije je bilo i uobičajeno.

Još jedna nova pojava, nešto što se razvilo tokom poslednjih godinu dana, jesu redovni prenosi premijerovih konferencija za novinare.

Za razliku od drugih, Studio B je dobrovoljno ušao u političko okrilje i u tome traži svoje mesto. U tom smislu, on je postao neka vrsta propagandne mašinerije. Pitate se zašto vesti izgledaju tako kako izgledaju, koji se događaji prate, kakvi se izveštaji objavljuju, zašto moramo da imamo intenzivne prenose izlaganja Aleksandra Vučića na jednoj gradskoj i regionalnoj stanici

Čak je i Milošević u vestima imao samo jedan "sinhron", mada impozantan. A premijer sada ima jedan impozantan i još pet drugih manjih. Ne znam da li iko može da kaže da ga ne vidi svaki dan. A televizija je prilično opasna igračka. Ta glad za pojavljivanjem može da bude vrlo kontraproduktivna i mnoge je koštala i slave, i pozicije.

Uvek me iznenade ocene naših međunarodnih tutora da je sa medijima sve u redu. Ali, s druge strane, neće oni da žive ovde. Šta njih briga da li televizija laže ili ne laže, da li to građani gutaju ili ne gutaju, da li se spinuje ili ne spinuje. Oni imaju svoja posla i svoje zadatke i verujem da su u tom smislu veoma zadovoljni. Ako mi hoćemo da trpimo ovo, što bi se oni u to mešali? Čini mi se zato da smo na neki način ponovo na početku i da moramo sami da izborimo neki prostor za medijsku slobodu.

Možemo li mi to sami, bez pomoći sa strane?

Kroz pomoć različitim ugroženim grupama i promociju manjinskih prava, biće naravno i pomoći medijima. PG "Mreža" je upravo završila seriju o tome koliko naši ljudi traže pomoć od suda u Strazburu. Uradili smo deset polučasovnih emisija koje ispunjavaju sve profesionalne i tehničke standarde, a koje ne bi bile snimljene bez evropske pomoći. S druge strane, ta pomoć je često okarakterisana kao "pomoć izdajnicima". Pritom, trudite se da vam ta ista Evropa gradi kuće u Obrenovcu, da obnavlja škole. Dakle, ono što važi za ostale, za medije ne važi.

Nedavno je otvorena laboratorija za kontrolu hrane. Ministarka poljoprivrede o tome priča deset minuta u Dnevniku, ali nijednom rečenicom ne pomene da je otvaranje laboratorije pomogla Evropska unija. Istovremeno, vi iza nje gledate snimak sa otvaranja, gde je Majkl Davenport. Njenim tekstom se ta informacija jednostavno cenzuriše, zato što bi upali u zamku sopstvenih reči – da je nama novac iz Evrope "izdajnički", ali da je prijateljski kada treba da se otvori laboratorija. Sve je to pomalo besmisleno.

Evropski zvaničnik Johanes Han nedavno je rekao da pritisci na medije moraju da se dokažu. Kako biste mu vi lično dokazali tako nešto?

Koliko je dugo trebalo da se probije stav Akademije nauka i Akademije arhitekata o "Beogradu na vodi"? Nije cenzura samo kada neko zove iz kabineta ovog ili onog i kaže: "Nemoj da objaviš, ili objavi." Cenzura je kada svetlo dana ne može da ugleda informacija koja je bitna za život građana, a koja dolazi iz neke "druge ruke", a ne samo iz vladareve.

Da li ste pozvani na proslavu godišnjice Studija B?

Pozvali su me, ali neću ići. Nekako ne prepoznajem taj Studio B kao svoj.

Šta biste poručili današnjem uredništvu Studija B?

Da čuvaju biografije, da ih ne troše tako jeftino kao što rade. Mislim da je to sada teško izvesti, ali moj savet bi im bio da probaju da budu svoji. ¶

TAMARA SKROZZA

Kosmička pravda i posledice

Cinici tvrde da ima simbolike u tome što su ministar inostranih poslova Srbije Ivica Dačić i ministar odbrane Bratislav Gašić 18. marta, samo šest dana pre šesnaeste godišnjice početka bombardovanja SR Jugoslavije, potpisali tokom posete sedišta NATO-a u Briselu Individualni partnerski akcioni plan (IPAP) o daljoj saradnji Srbije sa NATO alijansom. Oni koji nisu skloni simbolici kažu da je IPAP vlada Srbije usvojila 20. decembra 2014. godine, da saradnja traje odavno i da je IPAP samo jedan od oblika te saradnje (doduše, najviši oblik), i to u okviru programa Partnerstvo za mir, u kome je Srbija još od 2006. godine, a da Srbija ima brojne bolne godišnjice i bez 24. marta

Ministar Dačić je povodom potpisivanja sporazuma izjavio: "Niko ne može da promeni ono što se desilo pre 16 godina kada je NATO bombardovao Srbiju, ali to ne bi trebalo da bude prepreka za gradnju partnerskih odnosa u budućnosti. Mi smo vojno neutralni i nemamo nameru da postanemo članica NATO-a, ali imamo interes da budemo u dobrim odnosima u svojstvu mira i dobrih odnosa u regionu." Dodao je i da je Srbija stupanjem IPAP-a na snagu ušla u novu fazu odnosa sa NATO-om, da IPAP otvara mogućnost saradnje Srbije i Alijanse na mnogim poljima, uključujući i oblast nauke, javne diplomatije, spasavanja ljudi u slučajevima elementarnih nepogoda, učešća u međunarodnim mirovnim akcijama ("To, naravno, nisu borbene akcije").

Dačićev kolega u vladi Gašić je rekao da će razvoj saradnje sa Alijansom doprineti, između ostalog, izgradnji vojnih kapaciteta za doprinos međunarodnom miru i stabilnosti, reformi oružanih snaga Srbije i otvoriti nove mogućnosti za srpsku industriju sredstava posebne namene.

SPEKTAKL ILI RUTINA

Dačić je dodao i da nema potrebe od sporazuma "praviti nikakav spektakl" i da ga ne treba gledati kao približavanje članstvu, "ali kao razvoj naših dobrih odnosa – da".

Problem je, međutim, što veći deo srpske javnosti svako približavanje Srbije i Alijanse doživljava kao spektakl, i to negativan. Bar bi Dačić i njegovi partneri u sadašnjoj vlasti trebalo to da razumeju, nisu li baš socijalisti i radikali doskora svaki kontakt sa NATO-om proglašavali vrhuncem izdaje. Osim toga, prema ispitivanjima javnog mnjenja i danas se približno dvotrećinska većina stanovnika protivi ulasku Srbije u NATO, mahom zbog sećanja na bombardovanje 1999. godine ili prethodne upletenosti NATO-a u ratove u Hrvatskoj i Bosni na strani suprotnoj od srpske, pa i manje stvari od pomenutog sporazuma izazivaju talasanje.

Stiče se ipak utisak da reakcije na pomenuti događaj nisu tako žestoke kako bi se očekivalo. Malo je verovatno da je to zato što vlast pokušava da tu vest drži ispod radara javnosti – od 2000. do danas svaka vlast u Srbiji je to pokušavala da radi i da kontakte i saradnju sa NATO-om prikaže kao rutinu. Pre će biti da je i glasačima vladajuće koalicije i samoj vlasti neprijatno zbog sadašnje situacije, pa su se ućutali i čekaju da vreme i novi događaji zatrpaju trenutna dešavanja.

To ne znači da reakcija nije bilo, pojedini mediji su doneli komentare čija se suština svodila na pitanja šta sporazum zaista znači, šta je "saradnja u oblasti javne diplomatije", da li bi ovim sporazumom NATO vojnici ubuduće trebalo da imaju slobodan tranzit kroz Srbiju i budu "zaštićeni" posebnim statusom, da li će NATO-u biti omogućeno korišćenje vojne infrastrukture u zemlji (pristup vojnim objektima)...

U tekstu u "Politici" od 24. marta navodi se, između ostalog, da akcioni plan koji NATO ima sa kandidatima za članstvo omogućava Alijansi da postavlja izričite zahteve, dok IPAP ulogu svodi na savetodavnu. Osim toga, ističe se da je kretanje NATO vojnika po Srbiji definisano

U ISTOM STROJU: Ivica Dačić, Jens Stoltenberg i Bratislav Gašić
Foto: Tonet/AP

Sporazumom o statusu snaga (SOFA), koji reguliše privilegije i imunitet vojnika NATO-a, i da je taj ugovor sa NATO-om potpisao u Vašingtonu u januaru 2014. tadašnji ministar odbrane Nebojša Rodić, ali da ga Skupština još nije ratifikovala. Nekadašnji ministar inostranih poslova SRJ Vuk Drašković, koji se često pominje kao potpisnik SOFA, u stvari je 2005. potpisao Sporazum o tranzitnim aranžmanima, kojima se garantuju imunitet i privilegije vojnika NATO-a tokom prolaska kroz Srbiju (ali ne i zadržavanja), čime bi se olakšavao njihov transport na putu do misije KFOR-a na Kosovu, ali ni taj sporazum nije stupio na snagu i nije primenjen jer nisu dogovoreni tehnički aneksi.

SADRŽAJ I NEDOUMICE

Što se samog ugovora tiče, na prvi pogled u najvećem delu on predstavlja skup poznatih činjenica i opštih mesta. Na primer, u poglavlju posvećenom političkim i bezbednosnim okvirima, spoljnoj i bezbednosnoj politici, navodi se da Srbija "U okviru programa PzM namerava da razvija dugoročnu, suštinsku i konkretnu saradnju sa NATO... Ovo partnerstvo će doprineti ostvarivanju strateških ciljeva osiguranja bezbednosti i trajne stabilizacije regiona Zapadnog Balkana i procesa njegove evrointegracije", uz dodatak da od pristupanja programu "Partnerstvo za mir" 2006. godine Srbija i NATO kontinuirano unapređuju međusobnu saradnju i dijalog, da Srbija vidi IPAP kao okvir za dalje jačanje te saradnje, bez težnje za članstvom.

Od konkretnih, "zemaljskih" stvari, u ovom poglavlju se kaže da je saradnja Vojske Srbije i KFOR-a veoma dobra i da nastavlja da se razvija, kao i da je "Srbija istakla, a Alijansa primila na znanje, zabrinutost Republike Srbije u vezi sa odlukama NATO-a o smanjivanju prisustva KFOR-a i nastavku procesa tzv. defiksacije istorijskih, kulturnih i verskih spomenika." U suvoj definiciji krije se jedna od srpskih muka – dok se 1999. borila da NATO ne uđe na Kosovo, sada mora da moli NATO da tamo ostane, da bi zaštitio Srbe po enklavama, crkve i manastire, a kao uspeh mora da ističe da je generalni sekretar NATO-a Jens Stoltenberg Vučiću obećao da nikakve kosovske oružane snage neće imati pristup severu Kosova.

To je samo jedna od muka u vezi sa Kosovom, druga je što Rusija, koja stoji kao najveća brana potpunom međunarodnom priznanju Kosova, budno motri na odnose Srbije sa NATO-om i reaguje na svaki rečitiji znak približavanja Srbije Alijansi, ne uvek diplomatski. Na primer, 2011. godine na svečanom prijemu u ruskoj ambasadi u Beogradu, povodom 12. juna, Dana Rusije, među zvanicama se uz najviše predstavnike državnog vrha Srbije obrela i Svetlana Ražnatović, netom pravosnažno osuđena zbog mahinacija oko prodaje fudbalera Obilića. Njeno prisustvo u društvu srpskih zvaničnika ocenjeno je u javnosti kao žestok šamar srpskoj političkoj eliti. Nezvanično, razlog je bio trodnevna vojna konferencija koja je nekoliko dana pre toga održana u Beogradu, na kojoj su učesnici bili i načelnici generalštabova i predstavnici zemalja članica NATO-a, Partnerstva za mir, Mediteranskog dijaloga, kao i visoki vojni predstavnici EU i NATO-a, a organizator je bila Saveznička komanda za transformaciju. Uzalud je Dragan Šutanovac, tadašnji ministar odbrane Srbije, objašnjavao je da je konferencija bezbednosna, a ne politička i strateška, da nije striktno reč o NATO konferenciji, Rusi to izgleda nisu tako razumeli. »

Strategija ubeđivanja

"Srbija će posebnu pažnju posvetiti promociji i podizanju svesti stanovništva o važnosti međunarodne i regionalne saradnje u suočavanju s tim izazovima. Srbija namerava da sprovede aktivnu i sveobuhvatnu informativnu kampanju o najvažnijim pitanjima u oblasti reforme sektora odbrane kao i o karakteru, obimu i koristima saradnje sa NATO-om u okviru Partnerstva za mir, uključujući i IPAP. Strategijom javnog informisanja će se obezbediti da informacije o odnosima i saradnji između Srbije i NATO-a budu objektivno i blagovremeno predstavljene. Predstavnici nadležnih ministarstava i institucija će izraditi nacrt Strategije, a ona će obuhvatiti aktivnosti kojima se obezbeđuje pružanje informacija štampanim i elektronskim medijima, organizacija tribina i okruglih stolova; podrška akademskim i istraživačkim institucijama, kao i saradnja sa nevladinim organizacijama. Strategija će ohrabriti srpske akademske, istraživačke i naučne institucije da uđu u proces saradnje sa NATO-om i da pristupe zajedničkim projektima. Podrška Odeljenja za javnu diplomatiju NATO će biti važna za uspešno sprovođenje ove strategije, kao i saradnja i podrška kontakt ambasade za saradnju sa NATO-om, NATO vojne kancelarije za vezu u Beogradu, kao i članica i partnera u NATO-u."

IZVOD IZ IPAP SPORAZUMA

OD SRUŠENIH MOSTOVA DO SARADNJE: Novi Sad 1999 i vojna vežba NATO-a u kojoj učestvuju vojnici iz Srbije 2014. godine
Foto: Tonet/AP

ŠIROK OTKOS

Uz definisanje odbrambenih i vojnih pitanja, u IPAP sporazumu se našlo mesta i za opisivanje mnogih aktivnosti koje nisu vojne. Neke su nesporno korisne, poput saradnje u "aktuelnim bezbednosnim izazovima, borbi protiv terorizma, kontroli naoružanja i zaštite od 'sajber' kriminala", ili daljeg unapređenja službi i jačanja kapaciteta za smanjenje rizika od prirodnih katastrofa, efikasnog saniranja posledica katastrofa. Mnogo je fraza poput onih da su za Srbiju u procesu integracije u EU važni demokratija, socijalna svest, otvorena tržišna privreda, efikasna državna uprava, mirno rešavanje sporova i poštovanje drugih naroda i kultura, regionalna saradnja, odnosi sa susedima, pominjanje mera u cilju jačanja nezavisnosti, transparentnosti, odgovornosti i efikasnosti pravosuđa, pojačanje borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Laiku je svakako čudno otkud u sporazumu pretežno vojne organizacije i vlade Srbije toliko "nevojne" problematike. U delu ugovora o unutrašnjoj politici u okviru poglavlja posvećenog ljudskim pravima pominju se "unapređenje rodne ravnopravnosti, jačanje multikulturalnog dijaloga, mere za borbu protiv diskriminacije i unapređenje položaja pripadnika osetljivih grupa (naročito dece, žena, osoba sa invaliditetom, LGBT osoba, starijih), zaštita nacionalnih manjina i zajednica, veća inkluzija Roma, kao i smanjenje siromaštva". Našlo se mesta i za ekonomske reforme, gde se kaže da su prioriteti Srbije "održavanje makroekonomske stabilnosti, unapređenje dinamike privrednog rasta, održavanje stabilnosti cena i povećanje zaposlenosti i životnog standarda kroz ubrzano sprovođenje ekonomskih reformi i privlačenje stranih investicija", i da "proces privatizacije treba privesti kraju", pa deo o doprinosu bezbednosti kroz naučnu saradnju u kome piše da će Republika Srbija raditi na jačanju saradnje sa NATO programom "Nauka za mir i bezbednost"...

Tu je i deo posvećen energetici, u kome se navodi da je Republika Srbija "posvećena obezbeđivanju stabilnog i sigurnog snabdevanja energijom, posebno angažovana sa EU u cilju davanja doprinosa regionalnom energetskom povezivanju, otvorena je za učešće u projektima i planovima u cilju diversifikacije snabdevanja i jačanja energetske bezbednosti".

Sve u svemu, u pitanju je širok otkos u kome naizgled nema ništa sporno, no postavlja se pitanje zašto je uopšte potrebna medijska strategija, predviđena takođe u sporazumu (vidi okvir "Strategija ubeđivanja"), u kojoj će vlast objašnjavati stanovnicima prednosti saradnje sa NATO, ako je korist za Srbiju i njene stanovnike tako očita u svemu što u sporazumu piše.

Odgovor je jasan i predstavnicima NATO-a i vlastima u Srbiji, kao i da će morati da protekne mnogo vode dok većina stanovnika Srbije poveruju da im NATO želi dobro. Sve to ne pomaže srpskim vlastima da balansiraju u nezavidnoj situaciji. Srbija je okružena ili članicama Alijanse ili kandidatima za članstvo, ulazak u Alijansu zvanično nije na listi uslova za pristupanje Evropskoj uniji, ali se podrazumeva. Zvaničan povod za početak ukrajinske

krize koja je prerasla u građanski rat bilo je pitanje da li će Ukrajina u Evropsku uniju ili se okreće Rusiji, ali svima je jasno da je krizu izazvalo pominjanje približavanja Ukrajine NATO-u. Srbija nije Ukrajina, niti se graniči sa Rusijom niti ima takav strategijski značaj, ali banalna je istina da u igri moćnih najviše trpe i podnose slabi. Knut Flekenštajn, poslanik Evropskog parlamenta, za "Danas" je rekao: "Ne bih da delim savete Vladi Srbije, ali na mestu Beograda gledao bih da odložim vojne vežbe sa Rusijom, ako ne i da ih otkažem", komentarišući vojnu vežbu najavljenu za septembar. Sa druge strane, srpska vojska je učestvovala u brojnim vežbama sa vojnicima NATO pakta, što je ruska strana sigurno primetila.

Kako god, ironijom sudbine je vladi koju predvode oni koji su vrištali o NATO plaćenicima zapalo da odlučuje o pojačanoj saradnji (ili približavanju) NATO paktu u nezgodnom trenutku, što bi se moglo protumačiti kao neka vrsta kosmičke pravde, ali ne treba likovati jer će posledice odluka vlasti trpeti svi građani ove zemlje. Kakvi će biti budući koraci srpske vlade po tom pitanju, teško je predvideti. Pozicija saradnje i sa NATO-om i sa Rusijom je svakako najbolja ukoliko ju je moguće održati, ali to ne zavisi samo od vlasti u Srbiji, ko god da je čini.

Za sada, Rusija je uzdržano reagovala na potpisivanja IPAP sporazuma, što bi se moglo protumačiti kao procena da se tim sporazumom ništa spektakularno nije desilo. Iz reakcija Rusije će se i u budućnosti najbolje videti da li je Srbija još u ravnoteži ili se neumitno približava NATO-u, i kako se tačno čita i tumači ono što je u tom sporazumu napisano. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Krupan posao za sitne pare

Ministar prosvete, sindikati i nastavnici vode rovovsku borbu koja traje već četiri meseca. Oko 300 škola, najviše u Čačku, Gornjem Milanovcu, Kruševcu, Nišu i Zrenjaninu, učestvovalo je u totalnoj, a 600 u delimičnoj obustavi nastave

Ako redovno slušaju vesti i obraćanja sa najvišeg nivoa, ovdašnji đaci treba da shvate da je trenutna konfuzija u školama nastala zato da bi se Srbija ekonomski oporavila, kako tvrde predstavnici vlasti. Ili je haos nastao zato što nastavnici ne mogu da prežive ako im smanje ionako mizerne plate? Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srđan Verbić izjavio je da problem između prosvetara i države traje već dvadeset godina i da se štrajkuje svake godine, što učenici i njihovi roditelji dobro znaju, ali da je jedini način da se nađe sistemsko rešenje u skladu sa zakonom. Po njegovom mišljenju, sistemsko rešenje je smanjenje plata nastavnicima i ukrupnjavanje fonda časova.

GRAĐANSKA NEPOSLUŠNOST

Na poziv Unije sindikata prosvetnih radnika Srbije (USPRS) i Sindikata radnika u prosveti Srbije (SRPS) oko 300 osnovnih i srednjih škola je obustavilo rad na jedan dan, 23. marta 2015, a u više od 600 škola je nastavljen zakonski štrajk sa časovima od 30 minuta. Štajk je nastavljen i dan posle, sa nešto manjim entuzijazmom. Mesec dana pre toga, druga dva sindikata – Sindikat obrazovanja Srbije i Granski sindikat prosvetnih radnika "Nezavisnost", potpisali su sa Ministarstvom prosvete Poseban kolektivni ugovor i Sporazum o prekidu štrajka.

Podaci o broju škola koje su totalno ili delimično obustavile nastavu razlikuju se, a Ministarstvo još nije objavilo zvanične podatke. Sindikati, između ostalog, traže da se prosvetni radnici izuzmu od smanjenja plata za deset odsto u javnom sektoru ili da budu delimično obeštećeni zbog tog smanjenja, kao i uvođenje platnih razreda. U Nišu i Zrenjaninu su održani protesti, a iz Čačka stižu vesti da se potpuna obustava nastave nastavlja. Nastavnici su poručili da neće držati dopunsku nastavu, pripreme za takmičenja i završne ispite.

Situacija u školama izmiče kontroli iz više razloga: zbog neujednačenog postupanja direktora u obračunu zarada u nekim školama nastavnici još nisu dobili februarsku platu, dok su u drugim školama zarade isplaćene u celosti ili su umanjene u rasponu od četiri do 33 odsto. Ministar prosvete Srđan Verbić rekao je da će njegovo ministarstvo prikupiti podatke i pozvati na odgovornost nastavnike koje su svoje kolege sprečavali da održavaju nastavu ili da rade u okviru zakonskog štrajka skraćivanjem časova. Ministar je takođe izjavio da je tokom potpune obustave rada bilo "ružnih manifestacija nedostatka kontrole u ponašanju nekih članova sindikata i da su se takve scene dešavale pred decom i roditeljima", a potom dodao i da će se školska godini završiti.

TEHNOLOŠKI VIŠKOVI

Ministar prosvete tvrdi da u prosveti ima 10.000 zaposlenih više nego što je potrebno, objašnjavajući da to nema nikakve veze sa aktuelnim štrajkom i da su to pitanje pokrenuli upravo predstavnici sindikata, jer se ni nastavnicima ne isplati da rade s malim fondom časova. Ministar je dodao da je potrebno napraviti mehanizam ukrupnjavanja norme časova, a da se ljudima koji su zaista višak ponude otpremnine.

Ukrupnjavanje norme znači da, ako postoje četiri nastavnika sa 25 odsto časova, onda to mesto dobija jedan nastavnik, dok će ostala trojica naći neko drugo radno mesto ili će im država ponuditi otpremninu. O tome ko će dobiti pun fond časova, a ko otpremninu odlučivaće škole. Verbić je dodao da novac za te otpremnine postoji, ali da je potrebno u dogovoru sa sindikatima pronaći mehanizam koji će omogućiti da se ukupni fond časova nastavnika koji ostanu u školama, a da se u isto vreme ne desi da ne bude dovoljno nastavnika u malim seoskim školama ili u sredinama gde se nastava odvija na jezicima manjina.

"Verujem da mnogo njih želi da dobije pristojnu otpremninu jer s onim što zarađuje ionako ne mogu da prežive", izjavio

ZA SADA BEZ DOGOVORA: Protest prosvetnih radnika i ministar Srđan Verbić
Fotografije: FoNet

je ministar, a prenele agencije dva dana posle polivanja vodom na protestnom skupu, za koji kaže da "nije big dill".

Upitan da li razmišlja o ostavci u slučaju da se štrajk ne završi do kraja školske godine, on je odgovorio: "Šta vama izgleda kao veća šteta u tom slučaju – da jedan ministar ostane bez fotelje ili da đaci ne nastave školovanje?", a nekom drugom prilikom je izjavio i da će se školska godina i ovako i onako svakako završiti, dodavši i da će povećati plate nastavnicima, samo ne zna kada. Kaže da veoma dobro razume značaj prosvete i uslove u kojima žive i rade prosvetni radnici, ali da mu je još važniji ekonomski oporavak zemlje. Deci poručuje da uče, kako znaju i umeju, a "prosvetarima" da vode računa o tome da zakon predviđa oštre kazne za kršenje minimuma procesa rada, dok su lideri sindikata zaštićeni.

Prema izjavi ministra Verbića za RTS, oko 76 odsto škola u Srbiji radi normalno, mada, kako je rekao, "zaposleni u tim školama nisu zadovoljni, ali smatraju da je sporazum koji smo postigli u februaru, zdrava osnova za dalji dijalog". Verbić je dodao da je Ministarstvo prosvete "uvek otvoreno za dijalog, pod uslovom da se poštuju zakoni".

SINDIKATI SPREMAJU TUŽBE

U sindikatima kažu i da spremaju tužbe protiv direktora škola koji su sledili "nezakonitu naredbu Ministarstva prosvete i nastavnicima u štrajku smanjili platu". Na sajtu USPRS-a objavljeni su formulari tužbi i spisak dokumentacije potrebne za pokretanje sudskih sporova." Ne postoji nikakva procedura i uputstvo koliko treba smanjiti plate zaposlenima u štrajku. Tako su direktori paušalno odbijali od plate, nekome hiljadu dinara, a nekome po tri, četiri hiljade. Spremamo tužbe protiv direktora, a od utorka nastavnici u štrajku više neće držati dopunsku i dodatnu nastavu, pripreme za takmičenja i malu maturu", kaže Dragan Matijević, predsednik USPRS-a.

Milorad Antić iz SRPS dodaje i da se sprema novi veliki ulični protest nastavnika. Ovoga puta će, međutim, tražiti da razgovaraju sa premijerom Aleksandrom Vučićem.

"Nastavnici su toliko gnevni da štrajk izmiče kontroli. Ono što je sigurno je da će se ova školska godina završiti skraćenim časovima od pola sata. Ukoliko 6. aprila nastavnici u štrajku dobiju umanjene plate i za prvu polovinu marta, drastično ćemo radikalizovati štrajk. Represija koju u 21. veku sprovodi Ministarstvo prosvete je nečuvena, ovo je Goli otok za obrazovanje", revoltirano za "Blic" priča Miodrag Sokić, potpredsednik SRPS-a.

Vučić na to poručuje da saoseća sa prosvetnim radnicima, rekavši da nije planirano dodatno smanjene plata u javnom sektoru, da su prosvetni radnici najoštećeniji i da će prvi osetiti boljitak po ozdravljenju srpskih finansija. "Saosećam sa njima, sve su u pravu, ali šta da uradimo? Da srušimo sporazum sa MMF-om?"

Izgubljeno je oko 130 časova. Četiri stotine hiljada učenika ne zna da li će ih neko spremati za završni ispit do "boljitka po ozdravljenju srpskih finansija". I tako već 20 godina. ¶

BILJANA VASIĆ
Dokumentacioni centar "Vreme

Srđan Verbić,
ministar prosvete

Pun fond ili otpremnina

"Napominjemo da će, zbog brojnih predstavki o pritiscima predstavnika sindikata na direktore i nastavnike da nastave sa štrajkom ili da potpuno obustave rad, prosvetna inspekcija proveravati sve navode", kaže ministar Verbić za "Vreme". "Ministarstvo apeluje na nastavnike da se upoznaju sa svojim pravima i obavezama i da ukoliko nastavljaju štrajk to rade u zakonskim okvirima. Podsećamo da je potpuna obustava rada i sprečavanje drugog lica da radi prekršaj. Ministarstvo, takođe, apeluje na škole da na prvo mesto stave interes učenika koji trpe posledice četvoromesečnog štrajka, već trajno oštećeni." Ministar se brine zbog organizovanja bilo kakvih skupova u školama na kojima sindikati nisu u stanju da kontrolišu ponašanje svojih škola. "Višкove u prosveti rešićemo ukrupnjavanjem norme", objašnjava ministar. "Imamo 20.000 nastavnika bez punog fonda časova. Ako, na primer, postoje četiri nastavnika bez punog fonda časova, onda ćemo nastojati da to dobije jedan nastavnik, a nastavnicima koji imaju mali procenat norme pa su shodno tome i izuzetno malo plaćeni, biće ponuđene otpremnine, a ne otkazi. Ostale ćemo pokušati da rasporedimo u druge škole i na taj način, držanje njihovih časova preuzeće nastavnici sa nešto višim procentom norme koji će tako, zahvaljujući većem radu, primati i višu zaradu. O tome ko će dobiti otpremninu, a ko dopunu norme, neće odlučivati Ministarstvo, već škole i sindikati i njihova uloga je tu suštinska", izjavio je ministar za "Vreme".

Od kralja do revolucionara i nazad

Od 11 studentskih domova, koliko ih je u sastavu Studentskog centra Beograd, sedam nosi nazive po nekoj ličnosti. Većina domova je zadržala nazive koje je dobila u vreme SFRJ, a nekima je, poput nekadašnjeg doma "Ivo Lola Ribar", vraćeno staro ime ("Kralj Aleksandar I"). Studenti ih i dalje zovu po višedecenijskim nadimcima – Lola, Penezić, Vera, Rifat, Patris, Mika, ali većina njihovih današnjih stanara ne zna ko su bili ti ljudi i čime su zaslužili da domovi u kojim žive nose njihova imena

Bista Slobodana Penezića Krcuna nalazi se u dvorištu doma, između prvog i drugog bloka. Šare na betonu nagoveštavaju da je na njoj nekada pisalo ime, prezime, godina rođenja i smrti, ali slova i brojevi su, u međuvremenu, otpali. Interesantno je da su današnji studenti, mada uglavnom malo znaju o revolucionarnoj prošlosti, od ličnosti po kojima beogradski domovi nose imena najviše informisani o delu Slobodana Penezića, iako je on nastradao 1964. godine, kada je u Ulici Bana Ivaniša na Zvezdari i sagrađen dom. "Naravno da znam ko je bio! Komunista koji je poginuo u saobraćajci kod Lazarevca, neki misle da je ubijen, pa da je posle puštena priča da je poginuo", dodaje budući doktor veterine. "Titov čovek, revolucionar. Ja sam partizanovac, ali znam da je on osnovao Crvenu zvezdu", kaže student Pravnog fakulteta.

KRCUN I TRŠO

Zvanični podaci kažu da je Slobodan Penezić bio učesnik Narodnooslobodilačke borbe, društveno-politički radnik SFRJ i narodni heroj. Studirao je Poljoprivredni fakultet u Zemunu. Danas u dva bloka ovog doma žive muškarci, jedan je za devojke. Dom je nekada bio pobratim sa "Cvijetnim naseljem" iz Zagreba (većina studentskih domova imala je pobratimske odnose sa studentskim domovima iz drugih republika SFRJ). Raspadom države nestalo je i pobratimstvo. Ono što danas najviše smeta studentima "Penezića" je to što nema menzu, već na obroke moraju da idu u restoran obližnjeg doma "Rifat Burdžević". "Zašto pitaš ko je bio, da neće da se menja ime?", kaže jedan stanar. "Ako te zanima ko je bio Rifat, imaš sve na tabli ispred menze", dodaje drugi. Rifat Burdžević bio je student prava, učesnik narodnooslobodilačkog rata i narodni heroj iz Bijelog Polja koga su ubili četnici 1942. godine, nedaleko od adrese na kojoj se nalazi dom imao je i svoju ulicu, koja je preimenovana u Preševsku.

BEOGRAD JE SVET

Od 2010. Univerzitet u Beogradu pokrenuo je projekat "Svet u Srbiji", pa je nekoliko stotina stranih studenata koji se školuju na fakultetima Univerziteta u Beogradu, najviše iz država članica Pokreta nesvrstanih, smešteno u beogradskim domovima. Među 350 stanara "Rifata" ima i stranaca, a uglavnom su iz Kine i Japana.

Do pre dvadesetak godina, u dva bloka doma "Patris Lumumba" živeli su strani studenti, mahom iz afričkih i azijskih zemalja. Početkom jugoslovenskih ratova gotovo svi su otišli, tako da u domu danas nema stranaca. Oni koji dolaze poslednjih godina uglavnom su u "Studentskom gradu" i "Rifatu". "Patris Lumumba" je, posle "Studentskog grada", dugi dom po veličini. Nazvan je po osnivaču Kongoanskog nacionalnog pokreta i prvom premijeru nezavisnog Konga, koji je posle vojnog udara smenjen, stavljen u kućni pritvor i ubijen 1961. godine. Nakon toga su u Beogradu održane demonstracije. Opljačkana je Ambasada Belgije jer se smatralo da su Belgijanci, čija je Kongo bivša kolonija, umešani u ubistvo. Ulica u Beogradu, Nišu i ovaj dom, podignut naredne godine, poneli su njegovo ime.

O istorijatu imena "Patrisa" studenti koji sada u njemu žive ne znaju mnogo. "Patris je bio neko od nesvrstanih. Tito, Jugoslavija, ta neka prijateljstva", kaže Marko, stanar ovog doma. "Ne znam skoro ništa o domu. Od imena su mi bitniji uslovi za život i cimerke. Kakve priče sve čujem, ja sam na raspodeli soba super prošla. To je kao lutrija, ako se ne dogovoriš sa nekim da živiš, ko zna ko može da ti zapadne", kaže studentkinja prava.

KRALJ NA PAPIRU, LOLA U ŽARGONU

Na ulazu u najstariji studentski dom u Srbiji, u zgradu koju je projektovao ruski arhitekta Georgije Pavlovič Kovaljevski i koja je pod zaštitom države, nalazi se tabla sa imenom. Iako nedostaje nekoliko slova, može da se pročita: "Kralj Aleksandar I".

Odluku o gradnji doneo je kralj Aleksandar I Karađorđević 1926. godine, a vrata studentskog doma otvorena su dve godine kasnije. Posle okupacije Beograda u Drugom svetskom ratu, dom zauzima nemačka vojska. Po oslobođenju vraćaju mu se studenti, a menja se ime. U periodu od 1946. do 2004. godine nosi naziv po Ivi Loli Ribaru, narodnom heroju.

Osam godina po otvaranju ovog studentskog doma, u kome su u početku živeli samo muškarci, i studentkinje Beogradskog univerziteta dobijaju svoj dom. Kraljica Marija, kao donatorka najviše sredstava za izgradnju, imala je čast da zdanje ponese njeno ime, a i danas u njemu žive samo devojke. Kao i u slučaju doma "Kralj Aleksandar I", u vreme socijalizma dom dobija novo ime. Na "tronu" je kraljicu Mariju zamenila Vera Blagojević, narodna heroina, studentkinja medicine, koja je streljana 18. marta 1942. godine.

Dom ima dve odvojene zgrade – "Vera I" i "Vera II". "Vera I" je dom "Kraljice Marije" u nekada istoimenoj ulici koja je

OTPADAJU I NOVI NAZIVI: Studentski dom Kralja Aleksandra I

Foto: Marko Rupena

preimenovana u Ulicu 27. marta; "Vera II" je u Dalmatinskoj ulici, u zgradi u kojoj je dvadesetih godina prošlog veka osnovan dom za studente muslimanske veroispovesti u Beogradu. Tada se zvao "Osman Đikić", po mostarskom pesniku, dramaturgu, publicisti i političaru. Kako je sredinom veka sve manje studenata iz Bosne i Hercegovine dolazilo na studije u Beograd pripojen je "Veri", a Osmanu je ostala ulica na Paliluli. Za većinu studenata sa kojima smo razgovarali, ovo su bili novi podaci.

Vera Blagojević je učestvovala u napadu na Šabac septembra 1941. U toj borbi stradao je njen drug Mika Mitrović Jarac, takođe student medicine i narodni heroj. Po njemu su nazvani Akademsko kulturno-umetničko društvo sa sedištem na Medicinskom fakultetu u Beogradu i dom na Voždovcu. Do renoviranja 2012. godine u njemu su živeli samo studenti sa invaliditetom, a sada im je prilagođeno 12 apartmana u prizemlju.

"Iskreno, ne znam ko je bio Mika, znam samo da je dom postao popularan i da se 'razgrabio' na svim fakultetima", kaže student Fakulteta političkih nauka, stanar doma.

DAN STUDENATA

Nedaleko od "Mike" je studentski dom "4. april". Iako se još sa ulaznih vrata vidi tabla na kojoj piše zašto je taj datum bitan, samo jedan od ispitanih studenata je to i znao. Od 1955. godine 4. april se obeležava kao Dan studenata Beogradskog univerziteta u znak sećanja na Žarka Marinovića, studenta prava, koji je stradao na studentskom protestu održanom 4. aprila 1936. godine. Dom je podignut 1965. godine.

Po Žarku Marinoviću, koji je stradao tog 4. aprila, nazvan je najmanji dom Studentskog centra Beograd, koji se nalazi u Zemunu. U njemu uglavnom žive studenti prve godine – "brucoši". Dom ima 47 soba i zgradu deli sa Visokom zdravstvenom školom. Renoviran je pre nekoliko godina.

VARLJIVO LETO '68: "Studentski grad" je u noći između 2. i 3. juna 1968. bio epicentar studentskih demonstracija u Beogradu. Revolucionarni bunt koji je te godine buktao svetom proširio se i na Jugoslaviju. "To su one Titove demonstracije, kad su se studenti pobunili zbog loših uslova. Na kraju demonstracija je Tito rekao onu čuvenu: 'Studenti su u pravu'", kaže Anđelka, stanarka "Studentskog grada".

"Studentski grad" podignut je 1950. godine, a u izgradnji, koja je trajala dve godine, učestvovali su uglavnom studenti. "Studenjak" je do sredine devedesetih godina nosio ime Veljka Vlahovića. U domu danas nema nikakvih naznaka toga perioda. "Pa, 'Studenjak','Studentski grad', zar nije tako oduvek?", čudi se Pavle, jedan od stanara. U četiri bloka Studentskog grada na Novom Beogradu danas živi oko pet hiljada studenata. I danas je to pravi grad u gradu. Ima menzu, teretanu, letnju scenu, bioskop, pozorište, biblioteku, frizerske salone, dva kafića, nekoliko prodavnica, televiziju, sportske terene, čak i auto-školu. "Moji roditelji su se upoznali u ovom domu. Uvek pričaju kako su znali bolje da žive od nas mada su uslovi sada daleko bolji. Živelo ih je tada često i po petoro u sobi, dvoje legalno, ostali su bili ilegalci", kaže Stefan, stanovnik "Studenjaka", student Građevinskog fakulteta. "Kažu da ako ne živiš bar malo u 'Studenjaku', kao i da nisi studirao", dodaje Biljana, njegova koleginica.

Bliži se Dan studenata, 4. april. Poslednjih nekoliko godina proslavlja se u dvorištu "Studenjaka", uz jake tonove i alkohol, za takvu "revoluciju" studenti su uvek spremni. Na mestima koja nose imena po onima koji su, kao bitan politički faktor, i organizatori demonstracija, hapšeni jer su se borili protiv režima, ratovali i ginuli u Drugom svetskom ratu, čini se da danas njihovog zanosa nema. ¶

KATARINA STEVANOVIĆ

Fotografije: M. Rupena

Zumiranje 12

Šta je mutno u Beogradu na vodi

Projekat "Beograd na vodi" bio je tema dvanaeste emisije "Zumiranja" u kojoj je u nedelju 22. marta novinar Mirko Rudić ugostio sociološkinju dr Kseniju Petovar i izvršnog direktora "Miksera" Ivana Lalića

Okolnosti u kojima će se graditi "Beograd na vodi" sumnjive su, a mnogo je i pitanja u vezi sa projektom na koja i dalje nema odgovora. Koncept koji se sprovodi već više od godinu i po dana za dr Kseniju Petovar predstavlja apsolutnu dominaciju političke moći i političkih faktora u odlučivanju u razvojnom pitanju koje se tiče budućnosti grada: "U poslednjih 30-40 godina u evropskim gradovima ne postoji projekat koji je donet isključivo na osnovu političke odluke, bez učešća javnosti, građana, profesionalnih organizacija, struke... Nažalost, odluke o 'Beogradu na vodi', koje se tiču uređenja ključnog dela grada, donose se na potpuno netransparentan način, i osim makete, i dalje ništa detaljno nije poznato."

Za Ivana Lalića ovaj projekat je prilično apstraktan, i ono sa čime se svakodnevno suočava u prostoru Savamale, gde se nalazi i "Mikser", odraz je nesigurnosti u ostvarivost projekta: "Preskočeno je mnogo koraka koji su morali da budu napravljeni. Potpuni je paradoks da neko ko nikada nije bio u Beogradu projektuje nešto što bi trebalo da se nađe u srcu grada. U tom delu je mnogo arhitektonskog nasleđa i potrebno je da se najpre istraži kvart, pa da se komplementira sa eventualno novim građevinama. Međutim, ništa od toga nije se desilo. Takav projekat je bez opšteg društvenog konsenzusa i poštovanja zakona neodrživ. Iako ne verujem u projekat, ne bih potcenio investitora. Reč je o ozbiljnoj firmi koja ima biografiju i rezultate po svetu. Bio sam u prilici da upoznam ljude iz projektnog tima i tada je naš impuls bio da se pokrene komunikacija. Ona je izostala, a i dalje nije jasno zašto je samo prihvaćeno ono što je investitor ponudio."

Praveći presek dosadašnjih aktivnosti u vezi sa projektom, sagovornici su se složili da je mnogo toga nepoznato, netransparentno i da predstavlja kršenje kako domaćih zakona tako i međunarodnih dokumenata koje je Srbija ratifikovala.

Urušavanje identiteta: Potreba da se prostor uredi ne dovodi se u pitanje i sagovornici smatraju da uređenje svakako treba da se dogodi, ali ne na način predviđen projektnom "Beograd na vodi". Taj deo Beograda je geometrijski centar grada i njegovo čišćenje je dobar korak, ali izgradnja ovakvog projekta to nije, smatra dr Petovar: "Kada se prostor očisti, biće prazan, ali se on ne nalazi u praznoj okolini. Pravljenje analogije sa drugim, novim gradovima nemoguće je. Ta zona je u centru grada i pristup i namena površine mora biti takva da omogući

integraciju u okolno, postojeće gradsko tkivo. Ne može se graditi kao da u okolini ništa ne postoji. U evropskim gradovima nema nijedne ovako radikalne intervencije u centru grada koja u potpunosti poništava okruženje."

Izgradnja projekta i podrivanje gradskog jezgra urušilo bi identitet grada, pa je namena površine nešto na šta treba obratiti naročitu pažnju. Ovo je centralna gradska zona koja bi trebalo da postane javni prostor, a ne komercijalni, kako je predviđeno planom, smatraju sagovornici. U Prostornom planu područja posebne namene uređenja dela priobalja grada Beograda – područje priobalja reke Save, za projekat "Beograd na vodi", za kulturu i aktivnosti koje čine urbani identitet grada, predviđeno je izdvajanje svega oko jedan odsto sredstava.

Izgradnjom "Beograda na vodi" identitet grada bi bio potpuno promenjen, a ta promena se nameće i nije utemeljena ni u kakvoj praksi, želji i logici našeg urbaniteta, smatra Lalić: "Kada pogledate maketu sa strane Novog Beograda i sa druge strane vidite Kalemegdan i Sabornu crkvu, to deluje potpuno neuklopivo, nejasno, ničim izazvano. Savamala je istorijski centar devetnaestovekovnog Beograda, avangardna četvrt predratnog grada. Sada treba sve to zaboraviti i graditi nešto što je potpuno neuklopivo, što niko ovde nije mogao ni da zamisli. Ne treba to tumačiti kao strah od novog i čudno je što je izgradnja planirana tu, a ne sa novobeogradske strane."

Identitet grada se stvara trajanjem, istorijom, društvenim grupama, kulturnim obrascima, načinom života, smatra dr Petovar: "Ne postoji identitet u jednini, već je reč o brojnim identitetima lokalnih zajednica. To što se nama nudi replika je objekata koji se nalaze u novim neevropskim gradovima. Ono što je neverovatno je odnos Beograđana, a pre svega ljudi na javnim funkcijama. Na televiziji danas više ne vidite ono što je prepoznatljivost grada – Kalemegdan, Ratno ostrvo, Pobednika, nema te panorame Beograda, već su svi izlepili slike šarenih višespratnica. Ono što predstavlja osobenosti Beograda je nestalo sa televizijskih ekrana."

Čini se da je koncept silaska Beograda na reke izgradnjom i urbanizacija ovog

NAREDNA EMISIJA
NEDELJA, 29. MART, 20h
WWW.VREME.COM/ZUMIRANJE
UŽIVO
DOSTUPNO I NA iOS I ANDROID UREĐAJIMA

Razgovor novinara RTS-a
ZORANA STANOJEVIĆA
sa glavnim
urednikom Vremena,
DRAGOLJUBOM ŽARKOVIĆEM
i fotografkinjom
GORANKOM MATIĆ

Šta je nama danas Stojan Cerović?

komentarišite uživo na:
www.twitter.com/NedeljnikVreme #Zumiranje

Dobrom voljom vlasti da se postavi na drugačiji način i njenom spremnošću da pokrene javnu raspravu o tome šta i kako treba graditi, došlo bi se do najboljeg rešenja
—dr Ksenija Petovar

Ovde mora da proradi komunikacija i verujem da je u interesu investitora da prokomuniciraju sa domaćim stručnjacima i arhitektama
—Ivan Lalić

dela grada pogrešno protumačena projektom, jer su urbanitet ljudi, a ne kulise, smatra Ivan Lalić: "Ideja sa kojom smo krenuli kada smo sišli u Savamalu i otvorili Mikser bila je da pravimo kvart kulture i u tome smo uspeli. Tamo je sišao Beograd, a sve više je i stranih posetilaca. Raširila se priča o Beogradu kao Berlinu jugoistočne Evrope. Pre nekoliko dana su gradski čelnici rekli da će taj deo grada ostati kakav je sada i to je naša mala pobeda. S druge strane, ovaj projekat je toliko komplikovan i u kapacitetu koji se danas predstavlja njegova ostvarivost i izgradnja su nemoguće. Ne postoji taj broj kupaca, a nije moguće imati ni konstantnu političku volju koja će braniti projekat u narednih deset godina. To je neodrživo u savremenom demokratskom društvu. Jedino bi restilizacija ili optimizacija projekta možda bila nekakvo rešenje, mada arhitekte smatraju da je i bilo kakva prepravka projekta radi ostvarivanja njegove funkcionalnosti nemoguća."

Otvaranje Pandorine kutije: Početkom marta donet je predlog leks specijalisa za "Beograd na vodi", kojim se određuje utvrđivanje javnog interesa za eksproprijaciju nepokretnosti radi realizacije projekta, kao projekta od posebnog značaja za Republiku Srbiju i Grad Beograd. Ovim zakonom bi se omogućila eksproprijacija privatne imovine u korist privatnog investitora. "Taj zakon otvara Pandorinu kutiju zato što unosi imovinsku nesigurnost", smatra dr Petovar. "Predlagač zakona otvoreno priznaje da krši važeći zakon o eksproprijaciji, a u Ustavu piše da se zemljište može eksproprisati samo u skladu sa važećim zakonom, pa se tako krši i Ustav. Donošenjem ovakvog zakona nijedna imovina ne bi bila sigurna. Svaki investitor bi mogao da se zapita da li ima smisla da investira ako svaka vlada Republike Srbije može da proglasi nešto kao prostor od posebnog značaja."

Dobro je da su se struka i javnost oglasili, što ranije nije bio slučaj i niko nije govorio o projektu, kaže Lalić: "Struka je dobro reagovala, ali s druge strane vlast stalno govori o tri milijarde. Te tri milijarde mi i dalje ne vidimo, ne znamo ni način finansiranja projekta. Mnogo toga je nepoznato, a sada su se pojavile i dve nove kule, kojih nema u maketi. Dobar primer kako treba graditi projekte je konkurs za tri gradska trga na koji se prijavilo 50 arhitekata sa idejnim rešenjima, a ocenjuje ih žiri. To tako ide. Da je makar deo toga primenjen na projekat "Beograd na vodi", bilo bi mnogo lakše. Potpuna izolacija struke od svega je nemoguća. Naša moć je zdrav razum i nastavićemo da radimo kao i do sada. Ovde mora da proradi komunikacija i verujem da je i u interesu investitora da prokomuniciraju sa domaćim stručnjacima i arhitektama."

Javnost i struka nisu reagovale na vreme, smatra dr Petovar. "Mi, inače, imamo problem u tome što političke nomenklature nikada nisu želele mnogo da razgovaraju sa javnošću i o mnogo manjim stvarima. Postoji bahatost vlasti koja varira, ali je konstantno prisutna. Ozbiljna, javna, dobro organizovana rasprava mogla bi da dâ uvide i nove parametre za ocenjivanje ekonomske uspešnosti. Način na koji je izvršena revitalizacija Savamale oko 'Miksera' jedini je plodonosan i, pokazalo se, uspešan. U situaciji u kojoj imamo prazan prostor, dobrom voljom vlasti da se postavi na drugačiji način i njenom spremnošću da pokrene javnu raspravu o tome šta i kako treba graditi, došlo bi se do najboljeg rešenja", zaključuje dr Petovar. ¶

PRIREDILA: KATARINA STEVANOVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Strategije Mrakodistribucije

Danica Vučenić napustila je ne samo svoju "firmu" (Radio televiziju Vojvodine), nego i novinarstvo "kao takvo". Tim je povodom u javnost ispuštena izvesna količina ritualnih suza, neke od njih bile su kanda krokodilske, druge iskrene, ali kako god bilo, nije to po sebi nikakva tragedija ni za novinarstvo ni za samu Danicu: prirodno je da ljudi ponekad menjaju profesije; neretko je to i dobro. U slučaju loših, dobro je za profesiju, u slučaju dobrih – za njih same. Danica Vučenić, treba li napominjati, pripada ovoj potonjoj sorti. I zato će nam nedostajati, to jest, već nedostaje. Meni će, recimo, kao gledaocu nedostajati njena potreba da pronađe, izdubi i istraži duplo dno u svakoj sagovornikovoj reči – naročito ako je sagovornik političar – makar me je tako često i nervirala nuspojava tog njenog pristupa: to što bi znala da preventivno uguši mogućnost da sagovornik stvarno nešto (do)kaže, dovrši bilo koju rečenicu, ljudski dooblikuje bilo koju moguću i eventualnu, da prostiš, misao... Okej, ne bi se reklo da nas je tim *istražnim postupkom* uskratila za baš mnogo mudrosti, s obzirom na to kakve je cvećke obično muštrala. S druge strane, s nama koji nismo političari ili druge osobe na javnim funkcijama o javnom trošku bila je taktičnija i obzirnija, iz sasvim razumljivog i profesionalno opravdanog razloga: nas je zvala jer je smatrala da *imamo* šta da kažemo, a državne funkcionere i druge političare zato što bi *morali* nešto da kažu, dakako o javnim stvarima iz zone njihove odgovornosti. Razlika je tu, štono kažu, *drastična*.

Navedeni povod njenom odlasku iz ovog uglavnom kretenskog i povremeno opojnog posla i jeste stanovit "deficit" sagovornika za poštenu konfrontaciju jedan-na-jedan, jer je navodno sve manje ljudi iz vlasti, naročito iz SNS-a, bilo voljno da joj dolazi u emisiju; ona to naziva bojkotom, oni – neki od njih – to negiraju. Meni mi se čini da je to nešto veće od sopstvenog povoda, to jest da je svakako tačno na nivou mnogo dubljem i sveobuhvatnijem od konkretnog slučaja jedne emisije i jedne autorke: bitan element "medijske strategije" koju vlast dosledno sprovodi je gašenje (ili menjanje do neprepoznatljivosti, tj. obesmišljavanje) upravo onih kritičkih tački u javnom prostoru koje su predstavljale javne, medijske agore za suočavanje stavova, bilo među samim političarima, bilo s kritičkom javnošću. Na drugoj strani, ekspandirao je do groteskno hiperinflatornih razmera monološki treš pristup u kojem nam "drže banku" i pokušavaju da nas hipnotišu: bilo preko kojekakvih Teških Reči i ostalih Pinkijada, bilo preko grotesknog danonoćnog reklamnog plakata zvanog, nažalost, Studio B.

Interesantno je to, jer govori o nečemu važnom: ne samo o – slatkorečive deklaracije na stranu – "nedemokratskom karakteru" sadašnje vlasti, nego o nečemu mnogo dublje ukopanom i čvršće fundiranom: o ogromnoj nesigurnosti tih sirotih ljudi, gotovo bez izuzetka dojučerašnjih anonimusa i likova potpuno nevidljivih javnih i jedva-ako-mediokritetskih profesionalnih biografija. Ti ljudi se, prosto rečeno, *plaše* javnog konfrontiranja, ne samo sa voditeljima, nego i sa kompetentnim i kritički nastrojenim sagovornicima na bilo koju temu. Odatle dolazi impuls da se preventivno pogase sve pluralističke tribine koje su im u dometu – a dobra većina im je u dometu, kao što smo videli. I to je jedan od najuočljivijih fenomena naše medijske scene poslednjih nekoliko godina. Da, da: to se vremenski da sasvim precizno locirati. Manite sad lupetaranje trećerazrednih cinika i parazita naše nesreće kako "svaka vlast gleda da ućutka svoje kritičare", što je banalni i bedni truizam koji nam o stvarnosti naših života ne govori ništa upotrebljivo. Uzmite novine stare četiri-pet godina i pogledajte njihov nedeljni TV raspored, pa to uporedite s današnjim: kao da je pala hidrogenska bomba, ona koja ne razara objekte nego samo "neprijateljsku živu silu".

Iza sistematskog gušenja pluralističkih medijskih tribina krije se ogroman strah, baziran na nesigurnosti, koja je pak bazirana na inferiornosti

Razlog je, dakle, jasan: ti ljudi se plaše, jer su makar potmulo svesni svoje inferiornosti. Doduše, takvi i nisu baš najgori, naprotiv – najgori među njima se zapravo ne plaše jer su do te mere neznaveni da ni ne naslućuju sopstvenu inferiornost, ali se zato baš njihovog nedostatka straha plaše njihovi šefovi: to je još jedan od dobrih razloga da im ukinu, to jest maksimalno suze, mogućnosti za nenadzirano javno eksponiranje. Otuda ovolika, naizgled tek banalno egzibicionistička, Vučićeva potreba za skoro svakodnevnim TV turnejama i drugim medijskih ukazanjima: živeći u dokazano opsesivnom strahu od glasa protivnika, ali i od ganutljive minornosti najvećeg dela sopstvenog "kadra", Vučić zaključuje da je daleko najsigurnije da čitav PR vlasti obavlja sam, delegirajući tek ponešto od toga uskom krugu najvernijih saradnika. A pošto ničeg drugog osim PR šarade ni nema niti je predviđeno da ga bude, nema druge nego da se sva vidljivija mesta javne scene *rasterete viškova* kakvi su do nedavno bezbrojne te-ve laprdaonice koje su "običnom čoveku", onom koji ne čita "sofistifikovane" novine i magazine i elitističke sajtove, uglavnom jedini takozvani prozor u još takozvaniji svet.

Eto, u tom kontekstu je Danica V. "napustila novinarstvo". I ko da je krivi zbog toga? Najlakše bi sad bilo reći – poslednji neka ugasi svetlo; ne, ono je već ugašeno, radi se o tome da ga treba iznova uključiti, šta god o tome mislili naši Mrakodistributeri. ¶

Svako ima ideju vrednu sto miliona

O startapima i startap zajednici – o njenim karakteristikama, potencijalu i načinu na koji može da se razvija, za "Vreme" govori većinski vlasnik firme StartLabs

"Ima ovde novca", nekoliko puta tokom intervjua ponavlja Vojislav Lalić, jedan od vlasnika firme StartLabs, "ima novca, ali nema dovoljno znanja kako da se taj novac pravilno upotrebi. I upravo je to jedan od naših zadataka, kao investitora – da osnivačima firmi omogućimo da vide kuda treba da idu."

Firma StartLabs, osnovana u septembru 2013, jeste fond koji ulaže u IT kompanije u ranom razvoju, u zemljama zapadnog Balkana. U zamenu za 10-15 odsto vlasništva u novootvorenoj firmi, oni obezbeđuju do 50.000 dolara, mentorski rad i prednosti prenošenja znanja i preduzetničkog duha iz Kalifornije, Silicijumske doline, gde Lalić već skoro 20 godina vodi nekoliko uspešnih IT firmi.

"VREME": Kako osnivači firmi, startapa, ulaze u celu priču, ko tu koga kontaktira?

VOJISLAV LALIĆ: Mi smo aktivni u zajednici, postoje događaji na kojima učestvujemo, i oni koje organizujemo. Nas startapi obično nađu na tim događajima, to je interaktivan proces za koji je potrebno vreme – pitanje je šta je nekom startapu potrebno u trenutnoj fazi razvoja. Ne dobije svako 50.000 dolara, ima nekih koji su poodmakli, a ima i nekih koji još nisu spremni i nisu počeli, ali svi su obično veoma talentovane individue ili timovi. Sirov talenat postoji i samo je pitanje oblikovanja talenta u startap, jer je to nešto drugo od "imamo ideju i umemo da napravimo softver ili aplikaciju".

Kako neka ideja prelazi u softver?

Ideja ima mnogo. Mislim da svako od nas danas verovatno ima ideju koja vredi 100 miliona dolara. Ali, napraviti od toga startap i onda na bazi toga biznis, to je sasvim druga priča. Startap tu ideju treba da formira u nešto što može da se validira na tržištu. Treba da postoji kupac za tu ideju, i to je nešto što definiše startap. Razne su priče i teško je biti apsolutan, ali u osnovi treba naći minimalni održivi proizvod (*minimum viable product* – MVP), dakle, da se ta ideja formira u nešto što na tržištu može da se validira kao hipoteza da postoji segment koji je za to spreman da plati neki novac. To počinje da formira startap, aktivnost oko pretvaranja ideje u organizovano delovanje. Nakon toga se ustanovi potreba tržišta za proizvodom (*product/market fit*), što nije trivijalno – jedna je stvar napraviti prvi dolar, a druga stvar pokazati da to nije neki veoma uzak segment oko koga ne može da se napravi biznis. Taj segment mora da postoji, da se identifikuje koliki je on, nakon čega može da se ustanovi potreba tržišta za tu ideju. To je dalji razvoj startapa, posle kog dolazi faza rasta.

Šta je vaša uloga u celoj toj priči?

Ceo moj profesionalni rad je rad sa talentovanim ljudima iz Srbije i ex-Jugoslavije, i plasman te pameti u Ameriku i u svet. To je bila moja strast, na kraju je postala i moja misija. Upoznali smo tržište tamo, upoznali smo dinamiku talenta ovde, prednosti i nedostatke koje imamo, i to je naš kapital, to su naše ideje, naša realizacija. I onda smo rekli pre godinu i po dana, hajde da otvorimo taj most prema drugim ljudima sa idejama i kapitalom i mogućnostima koje nisu naše. To je nije nova ideja, niti je naša ideja. Ali ono što je specifično jeste da se ideje i talenat sa ovog tržišta plasiraju na ono tamo tržište. To je svetsko tržište, ali Kalifornija je primarni cilj. Sa druge strane, preduzetnički duh koji imaju ljudi u Kaliforniji je specifičan. Nije to Amerika, Amerika je širok pojam, ovo je vrlo kalifornijska stvar i stvar San Franciska. Ja želim da taj duh donesem ovde.

Šta je specifično u tom duhu?

Lakoća sa kojom se ulazi u realizaciju ideje. Odnos prema osnivaču firme, gde postoji simbiotski odnos između investitora i osnivača. To se retko viđa, toga nema ni u Njujorku, ni u Berlinu, ni u Šangaju. To je odnos poverenja i otvorenosti, i zadatak je investitora da pomogne osnivaču da uspe. Možda zvuči suviše jednostavno, ali, obično investitori imaju potpuno drugačiji način ulaska u celu priču – sve je vrlo striktno, daj mi trogodišnji finansijski izveštaj, da vidim da li si profitabilan, non-stop su tu kontrole da investitor osigura svoj novac, i to onda više nije poverenje i podrška, već je birokratsko-bankarska revizija. Tako se ne radi u Kaliforniji, naš je ulog u ideju i kvalitet tima, tima koji ima strast iza te ideje, i koji može da uspe. Na tome se zasnivaju stvari – mi verujemo onima sa kojima radimo. Neću da kažem da se sve završava rukovanjem, postoje ugovori i sve ostalo, ali daleko u pozadini ovog poverenja i partnerstva koje stvorimo sa firmom. Želimo da takav način rada donesemo ovde, mislimo da je on potreban da bi startapi ovde mogli da uspeju. To je deo znanja o tome kako se podiže startap, i to nije tako lako naći, čak ni u Evropi. U Evropi, kao i kod nas, ljudi prave firme na onaj starinski način, i takav je mentalitet, čak i kod osnivača. Upravo je srž zadatka StartLabsa da osnivači startapa kroz rad sa nama, sa mentorima, dobiju taj duh i prihvate takav način razmišljanja. Postoje i pojedinci koji imaju taj duh, ali to je možda jedan u njih stotinu. U principu, on u početku ne postoji, jer svi dolazimo iz ove kulture, i taj skok je teško napraviti. Taj skok postaje logičan tek ako vas neko usmeri da pogledate na tu stranu, da kucate na ta vrata. I to je naš doprinos startap ekosistemu ovde – taj način gledanja na stvari i taj način rada, baziran na poverenju, odatle sve počinje.

Foto: M. Milenković

Koliko je razvoj startap zajednice povezan sa investitorima?

Ovde postoje mnogi izvori novca. Ima pojedinaca koji ulažu u mlade firme i osnivače, ima državnih fondova i ovde i u regionu, ima evropskih fondova koji daju novac na upravljanje manjim investicionim fondovima, pa onda ovi daju novac startapima. Dakle, ima dosta novca. Mi smo jedan od izvora novca. Ali ono što je razlika jeste da smo mi privatni kapital, za razliku od većine prisutnog kapitala ovde. Država ili države ulažu direktno, ili daju nekome da upravlja njihovim novcem. Time su motivacije koje stoje iza odluke o investiciji potpuno različite. Jedni su razlozi zbog kojih neka država daje novac, a drugi su razlozi iz kojih mi dajemo novac. Šta kompanija radi s novcem kada ga ima? Veliki fokus se stavlja na to da se dobije novac kao startap, ali mislim da je mnogo veći problem šta onda uraditi sa tim novcem. Čak bih rekao da u zajednici ima više novca nego znanja kako pametno potrošiti taj novac. A mislim da ono što mi donosimo u zajednicu jeste kako oblikovati to što imaš, tu ideju, u nešto što se može prodati, kako prodati i kako to uvećati. Postoji izraz *to accelerate to the wall* – kada dobiješ novac za ubrzanje, a ne ideš u pravom smeru. Kada misliš da si se validirao na tržištu zato što si dobio novac.

Šta je potrebno da bi startap zajednica bila uspešna?

Potrebna su dva glavna sastojka: to su štreberi i investitori. Sve drugo je takođe potrebno, ali to će doći, a mešavina ove dve stvari je potrebna od početka. Imamo dosta štrebera, i to je super. Ali, investitora koji znaju da investiraju u tehnološke startape baš i nemamo. U regionu postoji još jedan investicioni fond, u Sloveniji, ali jedno je fond, a drugo je imati *community* investitora. Nešto što mi želimo da postignemo sa StartLabsom je da privučemo investitore u regionu i pokažemo kako treba investirati u tehnološke startape. Jer, ima ljudi sa jako mnogo novca, koji su spremni da naprave velike investicije, ali ne u startape, već u fabrike, proizvodnju, to je ona klasična priča. Postoje i ljudi koji žele da investiraju u startape, ali ne znaju kako tome da priđu. Skoro svima njima je totalno nelogično da firma koja ima nula prihoda i nula proizvoda vredi neke pare, i da ti treba da daš neki novac da bi dobio manjinski udeo u vlasništvu. Mnogo ljudi i ovde i u Evropi zahtevaju 51 odsto vlasništva. Jedna stvar je imati više fondova kao što je naš, a druga stvar je imati ceo lanac. Da bi ekosistem funkcionisao, potrebno je imati ljude na svim nivoima – ljude koji daju 10.000 evra, ljude koji daju hiljadu evra, koji daju znanje za džabe, pa tek onda one koji daju milion, deset ili sto miliona. Potreban je ceo lanac, što postoji u Kaliforniji. Sada ne postoje ljudi koji su za to spremni, ali ovo jeste trenutak kada su potrebni *early seed* investitori. Da neko sada dođe sa 100 miliona, taj ne bi ovde imao šta da radi, a verovatno ni sa deset miliona. Tržište je relativno mlado i novo, i investitori ne razumeju investiciju u ovu stvar. Ali, broj ljudi u IT sektoru u regiji je veoma visok, to je raširena industrija, koja će se tek širiti, tog potencijala ima mnogo. Ako jedan od desetoro ljudi koji imaju želju da osnuju firmu zapravo i vidi kako to može da uradi, imaćete veoma širok i dinamičan sistem, gde će osnivači izaći iz svojih regularnih poslova gde su sada programeri, saradnici, šefovi u IT kućama, koji će reći, hoću da probam. Samo u Srbiji postoji 40.000 frilensera, koji sede i rade preko interneta od kuće. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Рат и мир Милоша

Милош после скупштине отиде са својим старим, и сад на ново приставшим, момцима, у Црнућу, и онде после дугога премишљања и већања отиде у вајат, те се обуче у своје војводске аљине и припаше оружје сребрно, па онако накићен изиђе међу момке носећи у руци свој војводски барјак, који је до сад лежао негде сакривен, па пружи барјак Сими Пастрмцу, говорећи: "Ево мене, а ето вам рата с Турцима."

Дописник "Времена"
ВУК СТ. КАРАЏИЋ

Милош на Цвети (1815) у јутру дође у Таково, и онај дан онде код цркве учини скупштину, и стане се већ јавно договарати с народом и с кметовима, шта ће се сад чинити. И сав сабор нађе, да друкчије никако бити не може, него да се бију с Турцима док сви не изгину; и још што је најчудније, и сами старци и кметови, који су свагда били противни буни, и они сад пристану и повичу, да нема другога спасенија, него да се бију с Турцима, и да се бране док се узможе. И сви сложно стану молити Милоша, да им он буде старешина, и да ји не изда.

Милош им на то одговори, да ће им он бити старешина, ако ће они њега слушати и између себе се као браћа пазити, опростивши један другоме ако је који коме што на жао учинио. И на то пристану сви. Милош после те скупштине отиде са својим старим, и сад на ново приставшим, момцима, у Црнућу, и онде после дугога премишљања и већања отиде у вајат, те се обуче у своје војводске аљине и припаше оружје сребрно, па онако накићен изиђе међу момке носећи у руци свој војводски барјак, који је до сад лежао негде сакривен, па пружи барјак Сими Пастрмцу, говорећи: "Ево мене, а ето вам рата с Турцима."

У свима је, који су ту били, срце од радости заиграло, кад су видели Милоша тако накићена, и већма су му се обрадовали, него озебао сунцу; јер је сваки у себи помислио: сад је заиста рат, и он пристаје с нама. Пастрмац узме барјак из Милошеве руке, те га пободе у земљу, и стану се под барјак купити јунаци; а Милош се врати у собу, па седне с писаром, те распише књиге на све стране, да устаје на оружје и мало и велико, и да бију Турке, гдегод зелену стризу виде. На таке гласове народ скочи, и, повадивши из клада и из пањева своје сакривено оружје, стане се оружати наново. Који је имао две дуге или мале пушке, онај даде једну ономе, од кога су Турци одузели све.

Кад Сулеман-паша чује, шта се ради по Србији, он одма увати Милошева брата Јефрема, који је с воловима био дошао на Саву, те га окује у гвожђе и баци у тавницу; па онда стане спремати војску на Милоша. Најпре изиђе из Београда бимбаша Кара-Мустафа с неколико стотина Турака, и кнез Аксентије подигне из Београдске наије неколико стотина Срба, па пођу к наији Рудничкој.

Кад Милош чује, да ови Турци иду, он се опреми и пође преда њи, и сретавши ји у Рудовцима (на међи наије Београдске и Крагујевачке), побије се с њима; но Турци с помоћу кнеза Аксентијини Срба начине шанац, и тако се одрже и утврде. По том Милош остави онде Милутина Гарашанина с нешто мало војске, да ји чува, а он се врати на траг, да диже народ и да купи војску. На васкрсеније дође к манастиру Моравцима (на међи наије Рудничке, Ваљевске и Београдске), и онде на сабору баци ватру у народ и распали

а Обреновића 1815.

“ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК”:
Слика Паје Јовановића

буну, оданде отиде на Чачак, где су његов брат Јован и Лазар Мутап били опколили Турке у некаком шанчићу око џамије.

Док Милош ту дође, и глас му стигне, да је ћаја-паша са силном војском изишао из Београда, и продро на Рудовцима, па иде к Чачку. Онда се Милош врати опет пред ћаја-пашу, а Јовану и Мутапу каже, да гледају ако се и како може, да оне Турке у Чачку час пре предаду или истерају док није ћаја-паша стигао с војском, ако ли то не могбуду учинити, а они да гледају, да се измакну на страну кад опазе ћаја-пашу с војском, да ји Турци онде не оптеку. Милош с Чачка дође у Брусницу, а ћаја-паша с десет-дванаест иљада војске у Мајдан на конак.

Кад Турци уђу у наију, и стану арати и палити и робити, народ се одма поплаши, и на позивање Турско млоги се стари кметови стану предавати, и народ нудити, да се предаје, и с Турцима заједно да терају Милоша. Тако војници сви, који су били с Милошем, прсну сваки на своју страну, отиду да гледају сваки своје робље. Милош само с неколико своји одабрани момака остане у највећему очајанију: једини разговор ово им је био, да отиду кући један другога, те да покољу жене и децу, па онда онако без страа и без бриге да беже по шумама, и док један тече да се терају како с Турцима, тако и са Србима, који ји тако остављају.

Таман кад су они тако разговарали један другога, стигне им Јован Добрача са пет стотина Гружана, и Милић Дринчић са једно двеста Црногораца (из Рудничке наије), које је Милош био послао пред ћаја-пашу. Ту се сад невоља и очајаније окрену на радост и надежду. Ћаја-паша је још из Београда био потегао управо у Чачак, једно зато, што је ово место готово као усред земље, на међи наије Пожешке и Рудничке, а близу и Крагујевачке и Јагодинске; а друго, што је у равни код Мораве, и згодно за војску. Тако ћаја-паша из Мајдана отиде на конак у Коњевић, а Милош с Гружанима и Црногорцима (међу којима је било неколико и Левчана) пристане за њим. Кад ћаја-паша други дан пређе Мораву и отиде у Чачак, Милош са својом војском остане на левом брегу Мораве, и стане градити шанац на брду Љубићу, где су се његов брат Јован и Лазар Мутап били измакли од Чачка.

Сутрадан, кад Турци виде Србе на Љубићу, они изиђу из Чачка, и са неописаном силом и абрости ударе на њи, но Срби се одрже у шанцу (који још нису били ни начинили како ваља, него само подигли мало од прошћа), и Турке узбију натраг и ране им пашу Врањалију. Тако се ћаја-паша улогори с војском у Чачку, а Милош на Љубићу. Онај исти дан, кад су Турци први пут ударили на Љубићу на Србе, изиђе из Чачка десет стари кметова, који су из Рудничке и из Београдске наије били пристали за ћаја-пашом, па сад пошли с његовим бурунтијама и с књигама кнеза Аксентија, да предају народ. Ове кметове некако повата Милошева стража, и, кад ји доведу пред Милоша, исеку ји све. Турци су по том још неколико пута прелазили преко Мораве и ударали на Србе, но Срби се већ утврде, и по Милошевим порукама дође на Љубић још војске; и тако су Турке свагда рабро узбијали и преко Мораве прогонили...

У то време дође Милошу глас, да је из Београда изашло неколике стотине Турака (понајвише спаија), те начинили на Палежу шанац и на четокаику извукли један топ, па оданде страше и сметају, да се дигне сва наија Београдска и Ваљевска; а из Ваљева опет неколике стотине Турака да иду ћаја-паши у помоћ. Зато он одма опреми Милића Дринчића пред ове Ваљевске Турке, те ји на Дружетићима дочека и разбивши врати на траг; на Љубићу пак остави свога брата Јована, а он са својим момцима и с нешто мало војске отиде на Палеж, да окрчи пут од Саве. На Палежу опколивши Турски шанац тукли су се неколико пута, и звали су Турке, да се предаду, но они не тедну. Онда Милош распише по оближњим селима, те се погради домузарабе (на двоколицама приковане даске, тако, да неколика човека могу пред собом терати те двоколице, заклонивши се за даске), и преправе прошће и вашине, да ударе на јуриш. Па те све преправе један дан пред вече извуку у поље око Турскога шанца, да у јутру рано ударе на јуриш; и кажу »

Турцима, да ји причекају до пред зору на два сата, па ће онда видети, шта ће од њи бити.

Кад Турци то виде, они се поплаше (јер су се Срби већ и онако неколико пута били догонили до шанца и ватали рукама за њега), па побегну ноћу како који може; а Срби се наклопе за њима, те ји које онде побију, које натерају, те се подаве у Колубари; а који оданде измакну, оне побију људи по селима: и тако од они, више од триста, Турака није ји двадесет отишло у Београд. Срби пак задобију доста руа и оружја, и осталога свакога шићара; али осим свега најмилији им је био топ, који су на Турском четокаику добили.

Топ овај, као на четокаику, није имао кундака ни кола, да се може вући; зато навале сви, те га оправе и окују; ту су ковали и они, који чекића пре нигда у рукама видели нису (н. п. Симо Пастрмац, и Благоје из Кнића и млоги други). Победом овом на Палежу Срби су добили још и то, што сад очистивши пут уза Саву од Београда до Шапца, подигне се већ и наија Београдска и Ваљевска сва; а из Немачке опет навале војводе и различне друге поглавице Српске, које за Карађорђијем нису теле да иду у Бесарабију, него остале по Срему и по Банату чекајући промену судбине Српске, н. п. Стојан Чупић, Петар Молер, Павле Цукић, кнез Милоје Теодоровић, кнез Максим Рашковић, Симо Катић, Симо Ненадовић (брат проте Ненадовића, а син кнеза Алексе), Бојо Богићевић (син војводе Јадранскога, Антоније Богићевића), прота Никола Смиљанић, капетан Илија Срдановић и други.

Ови сад сви, с млогима простим војницима, навале у Србију и понесу џебану и оружје (а уз Аџи-Проданову буну ни један од ови није ни помислио, да иде у Србију). Милош с Палежа, пошто нареди да се чува око Београда, да не би Турци изишли у села и какву штету учинили, и пошто се лепо опреми, подигне војску на Ваљево и повуче два топа; један овај, што су га сад отели од Турака и оправили, а други је негде у шуми био сакривен још од Кара-Ђорђијна времена, па га сад нашли и оправили. У Ваљеву су Турци били начинили шанац у вароши око џамије, баш код Колубаре; а Молер и Цукић били су још пре Милоша отишли на Ваљево, али нису смели да се улогоре у равни код Турака, него се попели на Кличевац. Али Милош кад дође, рече им: "Ви, браћо, може бити да сте чекали мене, али ја сад немам кога чекати; цар ми ни краљ неће доћи у помоћ. Ако се ја сад станем плашити од Турака и не смеднем се к њима прикучити, шта ће други људи радити?" – Па онда, онај исти дан, подигне војску уз Колубару, те се прикучи к самоме шанцу Турскоме, и тукући се с Турцима закопа шанац и начини табље за топове; па онда стане Турке позивати на предају, и претити им, ако се не тедну предати.

Кад Турци познаду, да је Милош дошао, па још с топовима, они се поплаше, па се ону исту ноћ дигну, те побегну из Ваљева. Опазивши Срби да су Турци утекли, гдекоји скоче на коње, те ји потерају донекле, но Милош остане одмарајући се и говорећи: "Којигод сам од мене бежи, срећан му пут! ја му не сметам; него да се молимо Богу, не би ли и ови остали сви (Турци) побегли између нас".

У јутру Милош отиде к Молеру и к Цукићу на Кличевац, и после различни разговора и договора, рече Молер: "Е, брате Милошу! Ми у име Бога опет устасмо на Турке и народ с Турцима завадисмо: него сад ко ће бити старешина овоме народу?" На то Милош одговори: "То је најмања брига, него најпре да видимо, где ће бити старешина; да гледамо, како ћемо Турке истерати између себе, и како ћемо свршити ово, што смо почели; а старешину је ласно наћи; ако ли сад баш за тим стоји, буди ти старешина".

Онда Молер рече: "Ја, брате, старешина бити не ћу; али да не будеш ни ти, а да не буде ни Цукић, нити и који други да изиђе да рече: Ја сам господар, као Кара-Ђорђије (што је чинио); него нас четворица, то јест: ја, ти, Цукић и прота Ненадовић (Молеров пашеног, који је тада у Бечу био), као четири једнака брата да старешујемо и заповедамо сваки на своме крају; и ти сад на то да се потпишеш". – "Добро, брате (одговори Милош), али се ја на то не ћу потписати, нити се противим, да тако не буде; јер нас тројица и онако смо такове старешине, а и прота, ако дође из Беча, и он ће бити; али сад да се ми потписујемо ко ће у туђој кући бити старешина, то би било баш као они што су секли ражањ, а зец још у шуми".

У тај ма дође ту и Стојан Чупић, и тако се овај разговор прекине као с малом распром и с потајним подозрењем један на другога. Милош пође с Кличевца у свој шанац; но још не дође уњга, а ова се тројица договоре на Кличевцу, те Цукић убије кнеза Петра из Тврдојевца, од кога су се бојали, да не одврати народ за собом, па да се не прилепи Милошевој страни.

Кад кнез Петар погине, народ се побуни, и једни скоче на Молера и на Цукића, те ји сатерају у једну кућу, а други дотрче к Милошу помажући: "Помагај, господару, за Бога! шта се то чини сад? Ми за тобом пристасмо и с Турцима се завадисмо, па сад зар ајдуци да нам суде и кнезове и браћу нашу да бију? Ето Цукић и Молер убише кнеза Петра! Зашто је то? Јели то из твоје главе?"

Да је Милош сад само дао знак, да се то преко његове воље чини, ту би ти одма свршили и Молер и Цукић, и то може бити да би се догодило (као што су Симо Пастрмац и Благоје Книћанин наваљивали и говорили Милошу), да није било страа Турскога; али Милош види, да томе није сад време, па стане народ утишавати, говорећи, да је кнез Петар био Турска увода, и да је он заповедио да се убије. И тако после млогога народнога правдања, да кнез Петар није био Турска увода, него да је био добар и поштен човек, и Милошева доказивања, да је он то јамачно дознао, које они нису могли дознати, народ се утиша, и Милош се врати на Кличевац, те Молера и Цукића извади из куће и народ умири са свим.

Кад већ Милош сад очисти и Ваљево од Турака, онда остави Молера да чува страже од Сокола и од Сребрнице, а он узме Цукића са собом и са свом се војском врати опет на Чачак, да и њега гледа како да очисти. Како је Милош отишао с Љубића, Турци су једни кашто прелазили Мораву, те се тукли са Србима, а други су ишли по Драгачеву, те арали и робили. Један пут се дигне једна иљада Арнаута, те изиђу рано у Овчар, и ударе на Српске збегове, и изнајпре онако изненада млого робље поробе и људе побију; а после, кад се види, шта је, робље побегне пред Арнаутима низ Овчар к Морави, и једно дође на Мораву спрема манастира Никоље, а онде се срећом деси калуђер Неофит с троје-четворо манастирске момчади, те повиче робљу, да не скаче у Мораву, да се не дави, него да бежи уз Мораву под неке стене, где Арнаути озго управо не могу сићи, нити могу

“ТАНАСКО РАЈИЋ НА ТОПУ”: Рухард Пухте

озго низ Мораву зађи а он ће оздо бранити. И тако робље побегне под те стене; а кад Арнаути пођу уз Мораву за њим, онда ови из преко Мораве опале из пушака, и тако Арнауте пресеку од робља и уставе, но они западну за камење, и стану се бити.

После дугога пуцања повиче калуђер на своју момчад, те пушке лепо исперу и добро ји напуне, па онда кријӯћи се изиђу мало уз Мораву, те зађу Арнаутима као с ребара, па иза дрвећа и иза камења опале на њи и из пиштоља и из дуги пушака, те неколика Арнаутина убију и неколика ране; онда се остали Арнаути са својим мртвацима и с рањеницима врате на траг, а калуђер са својом момчади превезе робље на леву страну Мораве. Друго пак робље побегне од манастира Сретења низ поток, те дође на Мораву спрема манастира Преображења; но онде не имајући ко да га брани, поскаче у Мораву, и, којегод није знало пливати, подави се. Ту је Морава носила и мајке и колевке, и девојке и Арнауте, који су за девојкама скакали у воду, да би ји повратали. Од неколико робова, који су се онде у виру подавили и потонули, па после од рибара извађени, знаду се и сад гробови на левом брегу Мораве под Преображењем; а остало, које је брздица уватила и однела, сарањивато је, где је које ватано.

Сад Милош дође на Љубић с новом војском и с топовима. Кад су Турци чули, да пуцају топови на Љубићу, из најпре нису веровали, да су то прави топови, него су мислили, да су Срби начинили од дрвета као ступу, те ји плаше, и зато су говорили: “Не превари, Влао, не!” Али мало после видели су, шта је.

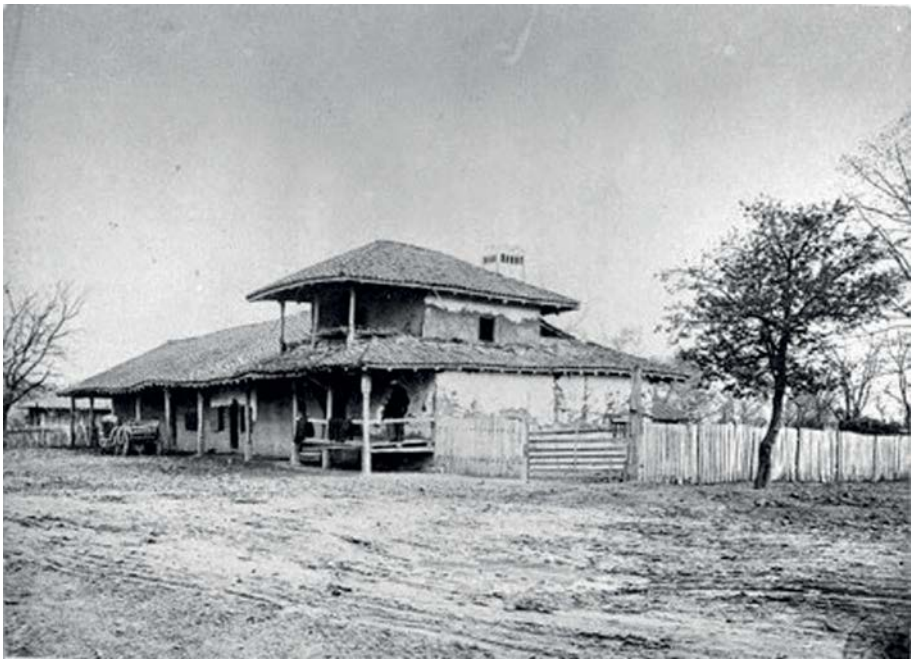
Сутрадан, пошто Милош дође на Љубић, изиђу Турци из Чачка, те ударе на Србе, но Срби ји тако разбију, да ји не само дотерају до Мораве, него и преко Мораве прећу за њима и сатерају ји у шанац; па им онда не дадне несрећа (или може бити срећа), да се опет измакну на Љубић, него Цукић и Никола Луњевица навале на Милоша, те начине два шанца код Мораве (с леве стране), и онде остану.

Тако војска сва изиђе из они шанчева на Љубићу, само неколико стражара остане да чувају у њима рану и џебану. Трећи дан рано опазе Срби, да се Турци спремају да ударе на њи. Милош је знао, да Турци неће ударити на Мораву онде на броду, где су Српски шанчеви, него да ће једни отићи низ Мораву, те прећи доле око Коњевића, а други отићи уз Мораву, те прећи горе испод Трбушана, па да се код Српски шанчева састану и ударе са свију страна; за то и он раздели оно мало своји коњаника на двоје, па једне пошље уз Мораву, а друге низ Мораву, да сретну Турке, и ако им где на згодном месту не могбуду каке пакости учинити, а они полако измичући се пред њима да дођу к својим шанчевима и пешацима; а у шанчевима намести старешине (у доњему Јована Добрачу, а у горњему Раића, бившега барјактара Кара-Ђорђија), и лепо ји потпуни пешацима; а што буде пешака сувише, он изведе те намести око Мораве и с друге стране шанчева по лугу, и сам остане међу овима последњим. Кад буде око ручанице, Турци тако и ударе и уз Мораву и низ Мораву, и још једни дођу на брод према Српским шанчевима.

Они коњици Српски, што су били отишли низ Мораву, како се покажу Турцима, Турци са свом силом учине јуриш, те ји све растерају куд кога; а ни они, што су били отишли уз Мораву, не прођу млого боље. По том Турци, дошавши к шанчевима Српским, учине јуриш на оне пешаке, што су стајали око Мораве, те ји потисну с места и натерају на горњи шанац, но будући да ови сви пешаци, онако, као што су у гомили бежали, нису могли на врата ући у шанац, него нагрну преко шанца где ко дотрчи, и тако, док уђу, сву ову страну шанца од Мораве оборе и развале; а какогод што су од овуд улазили у шанац, тако су онамо на другу страну излазили из њега; и тако ови сами Српски пешаци оборе и развале горњи шанац, у коме су била обадва топа.

Кад ови пешаци с поља оборе шанац и крозањ прођу и утеку у луг, пристану за њима и они, што су шанац чували, само Раић, као комендат од шанца, не тедне, него остане код топова говорећи: “Ја, браћо, ови топова оставити не ћу; знате, како смо ји сви желели и за њима уздисали! Ја оћу код њи да умрем, па после моје смрти нека ји носи ко му драго”. И тако Турци нагрну у празан и развађен шанац, и Раић избаци своје пушке на њи, те последњи пут замени своју главу, па онда и он падне код топова.

Тако српске војске, што је год било на пољу и у горњем шанцу све прсне и побегне куд које, само оне у доњему шанцу опколе Турци са свију страна, и тако се упру бранити. Милош пак из најпре био се са једном стотином људи упро у лугу, те се бранио; но кад и ови његови људи стану за другима бежати, онда и он с Врањевшничким архимандритом Мелентијем Павловићем утече на Љубић, и нашавши негде добош, који је добошар бежећи био бацио, »

ТУРСКИ ХАН

даде га архимандриту Мелентији на врат, те стане лупати по шанцу, да би се људи сврaћали у шанац. И тако се војска опет стане купити на Љубићу.

Турци су међу тим једнако били опколили онај један шанац, и тукли се са Србима; а кад Турци пред вече уступе од шанца, онда Срби оставе шанац, па побегну, не чекајући док Турци са свим отиду од њи. Кад Турци виде да Срби беже, они се поврате на траг, те ји потерају и стану сећи; онда Милош, са оно своје мало људи, што је био искупио, потрчи опет с Љубића пред оне Србе, те ји тако отме од Турака. Турци се по том сви врате преко Мораве и одвуку Српске топове у Чачак.

А Србин се ни десети не сврати на Љубић; јер кад се на Љубићу искупе и преброје, не буде ји више од сто и осамдесет, а кад су се побили с Турцима, било ји је око три хиљаде свега. Бојећи се Милош да Турци не опазе, да је Срба тако мало на Љубићу, па да не дођу, да ји одавде са свим растерају, наређа коље око шанца и подигне гуњеве на коље, да се црни као војска; а своје момке на врат на нос опреми опет у врбовку; и тако се за неколико дана скупи опет око иљада људи на Љубићу.

Прем да су Турци Србе тако разбили и топове им отели, али је и њи доста изгинуло; а највећа жалост и несрећа, што им се ту догодила, била је ова, што им је ћаја-паша, њихов управитељ погинуо. И само је то било Турке доста уплашило, а особито сад кад виде, да се Срби, после онако страшнога боја и пропасти, опет купе и на бој спремају, поплаше се и забуне са свим, и намисле да беже. Уочи онога дана, кад ће побећи, утече некака робиња из Турскога логора, и дође Милошу под чадор, те каже, да се Турци некуд спремају: или ће да беже, или ће опет да ударе на Србе. Срби су се молили Богу, да побегну, а преправљали су се да се бране, ако ударе на њи.

Кад буде у јутру пред зору, док повичу стражари: "Утекоше Турци!" Срби се брже боље опреме и потрче за њима. Турци пак подигнувши сав пртљаг свој и плен и робље и рањенике, пођу из Чачка к југу, како ће преко Јелице у Босну и у Арнаутску. У Јелици дочекају ји Српски четници, који су се налазили по Драгачеву, те ји неколико побију и нешто робља отму; но Турци продру. А кад буде иза Јелице у село Ртаре, ту ји сустигне Милош с војском.

Кад Турци виде Србе за собом, гдекоји се стану враћати и друге узбијати, да се бију; али кад Срби опале на њи из бусија, онда сви нагну куд који, може, а оставе и топове, и сву стоку, што су били запленили, и робље стану бацати, само да је лакше бежати. И отале су ји већ Срби онај читав дан онако разбијене и поплашене терали и по којекаким потоцима били и пленили. Који Србин нигда Турчина није убио, тај га је дан могао убити: Турци су се тако били забунили, да се већ нису ни бранили, него су бежали који је могао, а који нису могли бежати, они су падали по путу и око пута. Гдекоји су Српски јунаци по десет коња Турски тај дан изменили, н. п. кад му један коњ сустане, а он ухвати другога, који му се најбољи и најодевенији учини; па кад му и онај сустане, а он увати трећега, а онога пусти и т. д.

Ту је по један Србин у стотине Турака улазио, те Турско робље ватао и изводио. Најпосле већ је Милош стао викати: "Проћите се, браћо, за Бога! доста је већ; греота је од Бога". А кад ји се већ ови Срби окане, онда ји стану дочекивати некаки Ерцеговачки и Црногорски ајдуци и различне којекакве друге четице; и тако су ји на рачун Српски и преко Старога Влаа пратили и сретали чак до Сенице.

Млоги су бежећи преко шума зашли у туђој земљи, па су ји после онако поплашене и гладне убијале и жене по селима. Приповедају, како је некаквога трећи или четврти дан дотерала глад негде у село, па га опази некаква баба, и повиче му: "Баци, Турчине, оружје!" А он сирома баци. Па и осим тога, што су ји људи били, рекао би човек, да ји је и сама природа била почела бити и гонити; јер ударе из ад некакве урвине, па ваљада је земља и онако била слаба, а они се опет млоги заједно натрпају, те се тако земља отисне, и више ји од стотине притисне и живе потребе, а млоги испребијају ноге и руке...

Опази Милош у једној гомили Турака, који су према њему косом бежали, Турску жену, па рече својим момцима: "Који ће отићи, да ми доведе ону жену да се не мучи бежећи, а ево му сто гроша". Онда његов (ондашњи) кувар (а садашњи надзиратељ дворски) Арсеније Андријћ, разигравши коња отиде; и прем да Турци опале неколико пиштоља, као и он на њих, но они се сви разбегну, а он увати коња под Туркињом, и доведе је Милошу. Кад му Милош пружи обећани сто гроша, он ји не тедне узети, него пољубивши га у руку, одговори: "Фала, господару! Ја сам код ње више нашао".

Милош се из Краваричица врати у Ртаре на конак, па онда у вече пусти по војсци телала: "Когод има Турскога роба, да га доведе пред господарски чадор; а у кога се по том нађе Турски роб, главом ће својом платити". Тако искупи све Турско робље на једно место, па постави око њега страже, да му се нико не сме прикучити; а које буде рањено, онима нареди лекаре, те завију ране.

Сутра дан рањенима погради носила (као тетриване), а здраве жене и децу потрпа у кола, а људе посади на коње, па ји све испрати у Ужице и преда Турцима, да иде свако на своју страну. Ове су Туркиње великодушије Милошево подизале до неба, говорећи Турцима уочи: "Српска је вера права чиста вера, и мора јој Бог помоћи. Срби су нас поватали и поробили, каоно ти робље, али у рз наш нико није дарнуо, него су нас као браћа сестре чували и поштено испратили; а ви шта радите од њиова робља! Не само што силујете жене и девојке, него и малу децу, и старе бабе, које једва иду". Тако су ове Туркиње приповедале и самоме Рушић-паши, који је у то време пролазио на Босну, па ји у Сеници звао к себи, те питао, како је по Србији.

Док се Милош тукао и забављао око Чачка и око Палежа и Ваљева, Турци су у Крагујевцу, у Карановцу, у Баточини и у Пожаревцу били погадили шанчеве и утврдили се, па седили и рабро се бранили од Српски чета, које су им се где показивале.

На Крагујевац је још у самом почетку буне био пошао Јован Добрача и Милошев брат Јован и Враћевшнички архимандрит Мелентије. Крагујевчани, који је било око шест-седам стотина, чујући да Срби иду на Крагујевац, изиђу преда њи на Дреновац, те се онде побију; но Срби разбију Турке, и Турци се врате у Крагујевац, а Срби заноће на Становима, па сутрадан ударе, те попале варош Крагујевачку, а Турци остану у шанцу око џамије. По том Милошев брат отиде на Чачак, а архимандрит Мелентије к Милошу. Осталима пак дође неко, те каже, да је ћаја-паша с војском дошао на Чумићко брдо, зато оставе Крагујевац, и пођу пред ћаја-пашу; но, кад виде, да од ћаја-паше нема још ни гласа, врате се опет на Крагујевац. По том дођу гласови, да су Турци изишли из Јагодине у Левач, те предају народ. Онда Срби пођу на те Турке; но Турци утеку, и Срби се врате опет на Крагујевац, и стану се спремати, да ударе на шанац јуришем. Било је наређено, да сваки прости војник понесе по десет прута и по два прошца, а старешине напред без прошћа и без прућа.

Таман се то ставе преправљати, а дођу гласови, да је Лепеница скочила да се преда Турцима, па с њима да удари на Србе; зато ови опет оставе Крагујевац, и отиду у Ресник, те људе одврате од предаје. У том прође и ћаја-паша с војском, те се ова Српска војска прибере к Чачку, и тако Крагујевчани остану на миру, само су ји Срби изокола помало чували, да не би са свим слободно излазили у села.

Но кад чују, шта се ради око Чачка, они и сами побегну из Крагујевца; а Срби ји дочекају у Црном вру, те ји разбију и готово све побију. Сад дакле Милош очистивши и Чачак тако срећно и пробитачно, пошаље свог брата Јована к Ужицу, да чува, да не би Турци изишли у народ да каку штету чине; другу војску пошаље, те Карановац побоље опколи и стесни; а он с великом војском пође на Пожаревац, где су делије (који је било око иљаду и пет стотина) биле начиниле шест шанчева, и имале један топ.

Тако кренувши војску, удари преко Крагујевца, и дође на Баточину, где су три-четири стотине Турака били начинили шанац, и чували га. Ове Турке Милош тако опколи и стесни, да се сутра дан предаду и положе оружје, и Срби ји онако без оружја испрате у Турску. Милош по том, запаливши Турски шанац у Баточини (као што су и по другим местима радили), крене војску, те пређе Мораву на Орашју, и отиде управо к Пожаревцу.

Кад буду близу Пожаревца, сретну га делије, и са неописаном раброшћу ударе на Српске ратнике, те ту погине неколико Срба, међу којима буде и Милошев шура, Јован, који му је тада као писар био. Кад Срби виде, како се делије бију и главе одсецају, они се поплаше, и стану се измицати на траг; онда Милош потегне пиштољ, па изиђе преда њи, и стане им говорити: "Куда ћете, несрећни синови? Куд мислите да утечете? Где вам је град, да се у њега сакријете? Већ ако жене под кецеље да вас сакрију? На траг, курво! Ту је кућа (показујући пиштољем Турске шанчеве), ту је жена, »

ту су деца; то ако оставите, остало је све пропало. Који сад за мном не потрчи, ономе ћу ја главу одсећи, не ћу чекати, да га Турци секу".

Па онда метнувши пиштољ у кубуру, потегне сабљу и погна коња управо к делибаши, говорећи му: "Вала, делибаша! ти може бити да имаш куда и на другу страну, али ја заиста немам никуд, него ми ваља овде мрети". Па са својим момцима учини јуриш управо на делибашу; а остала војска, које орабривши се његовим речма и примером, које бојећи се његове сабље и момака, нагрне за њим, те тако делије узбију на траг и сатерају у шанчеве, и одма, оно вече, погради шанчеве око Турски шанчева.

КЊАЗ МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

Сутра дан Милош разгледа добро, како стоје Турски шанчеви, и војску ову мало одмори, и још другу из наије Пожаревачке прикупи, и заповеди, да се секу вашине. Трећи дан у вече скупи поглаваре од војске, и стане им говорити: "Ови су се Турци, браћо, утврдили, а нама нити је време ни место, да се овде бавимо и да ји чувамо; ово је поље, а ето Смедерева и Београда, овим Турцима може водом ласно помоћ доћи; а војска се Турска купи од Босне, а купи од Уруменлије; него ми ваља да гледамо, ове Турке час пре да очистимо; зато сам намислио вечерас, у име Бога, да учинимо јуриш на делибашин шанац. Него и то, браћо, да вам кажем: који старешина не мисли напред ударити пред својом војском, онај нека не мре од мене без невоље, већ слободно нека каже, да поставим другога старешину".

Поглавари сви у глас повичу, да ће по његовој заповести драговољно помрети пред војском. По том заповеди, те се војска изведе у ред, узевши сваки своје вашине, па и њој каже: "Који удари на Турски шанац, онај истина, може и умрети, а може и остати (јер сви не ће изгинути); али који уступи на траг, онај ће јамачно умрети од мене. А ево ја ћу пред вама напред ударити. Јуриш!" Турци су се са неописаном раброшћу бранили, и нису тели пре оставити шанац, док нису Срби унутра ушли, и стали се с њима бити пушкама кијачки, и бости се ножевима и чупати за вратове; па онда побегну у други шанац, оставивши своје коње и сав пртљаг; ни један се није имао кад вратити у своју колебу, да узме што, него је онако побегао с оним, што је имао на себи. Ту су гдекоји момци и пријатељи Милошеви плачући трчали за њим, и молили га и устављали, да не трчи напред, да не би погинуо и смрћу својом народ Српски упропастио.

Кад у јутру сване, Срби отворе читав пазар у Турскоме шанцу: атова и ратова, руа и оружја и свакога другог шићара доста. Сад се војницима Српским тако ослади јуриш, да су сами говорили, онај дан да ударе и на други шанац; но Милош им не дадне, него ји онај дан лепо одмори, и вашине искупи и преправи. Па други дан, опет онако пред вече, удари на други шанац, те и њега отме, млого лакше него први. По том опет преко дан удари, те отме и трећи. Сад Турци остану само у великоме шанцу, где им је био топ, и у два мала шанчића, око цркве и око џамије. Срби други дан у вече ударе опет и на онај шанац око цркве, и отму све опкопе, но Турке из цркве не могну истерати, јер су били наоколо пушкарнице испроваљивали и добро се утврдили. И тако неколике стотине Срба освану око цркве, и, закопавши мало шанчића око себе, задане између цркве и Турскога шанца. Ту проведу они читав дан и без јела и без пића, нити им је ко шта могао донети; само Милош даде после подне некаком човеку педесет гроша, те узме на леђа мешину ракије, и трчећи између Турски танета унесе је у опколе.

Турци су тај дан излазили једном из великога шанца, и чинили јуриш на те Србе, но они се одбране. А кад буде у вече, Срби опет сложно ударе на цркву, и, пробивши зид, неколико су пута улазили у олтар, а Турци ји опет изгонили; док најпосле једва надвладају Срби, и Турци, оставивши цркву, утеку у велики шанац. Сад Срби из цркве нити су дали Турцима ићи из великога шанца у џамију, нити онима из џамије у шанац. Кад то сутра дан у јутру виде Турци, они се поплаше, и већ познаду, да нема ништа од боја, зато стану Србе довикивати, и питати, ко им је старешина. Срби им кажу, да је кнез Милош, но они из најпре нису тели то да верују (или су се само чинили да не верују), него су говорили, да су ови Срби ајдуци, а кнез Милош да је с Турцима; најпосле пак реку: "Ми кнеза Милоша, истина, не познајемо лично, али познајемо његова Димитрија; ако је ту Милош, ту мора бити и Димитрије с њим; дакле нека дође Димитрије к нама, па ако буде ту кнез Милош, ми ћемо се њему предати, јер ми знамо, да је он царски кнез, и где је он, ту је сва раја, а ми с рајом нити се можемо, нити оћемо бити".

Онда Милош пошаље Димитрија к Турцима у шанац, и тако се отворе разговори о предаји. Срби су тели, да им Турци предаду оружје, па да изиђу онако, као они из Баточине; Турци пак нису хтели на то пристати нипошто, него су искали, да изиђу с оружјем и да повуку топ и остало своје, штогод имају, и да ји Димитрије испрати до у Ћуприју. Да су Срби могли причекати још који дан, ови би се Турци предали како год и они у Баточини; али будући да су с Дрине једнако писали, да су Бошњаци навалили у Мачву, и оће да продру у Шабац; војска се из Уруменлије и из Арнаутске прибирали к Ћуприји, где су се сваки дан надали Марашли-Али-паши, везиру од Уруменлије; од Карановца опет пишу, да су Карановчани ради да се предаду, али не ће никоме другом до Милошу; а Новопазарски паша, Адем, купи војску и спрема се Карановчанима у помоћ; зато Милош (желећи час пре да очисти Пожаревац) предложи Турцима, да оставе топ и џебане штогод има осим онога, што сваки војник уза се носи; а с оружјем да изиђу, и да им даде Димитрија, да ји отпрати до у Ћуприју. ¶

ИЗВОР: ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ – МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ, КЊАЗ СЕРБИЈИ, ИЛИ ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ НАШЕГА ВРЕМЕНА

Наставак у следећем броју

Više vakcinisanih – manje bolesti

Foto: Dragoslav Popović

Prema podacima Gradskog zavoda za javno zdravlje, u Beogradu je od novembra prošle do 10. marta ove godine 80 osoba obolelo od morbila, malih boginja. Njih sedamdeset ili nije primilo vakcinu MMR protiv ove bolesti ili ima nepoznat vakcinalni status, osam obolelih je primilo samo jednu od dve obavezne doze ove vakcine, a samo dve osobe su vakcinisane sa obe doze vakcine MMR.

Da podsetimo: vakcinacija je namerno ubacivanje uzročnika (mikroba) ili njihovih delova u organizam, sa ciljem da se izazove reakcija imunog sistema i razvoj otpornosti na te bolesti. Vakcinacijom se sprečavaju tuberkuloza, hepatitis B, difterija, tetanus, veliki kašalj, dečja paraliza, infekcije izazvane bakterijom hemofilus influence tip B, male boginje, zauške, rubeole, i difterija i tetanus kod odraslih osoba. Što je više vakcinisanih ljudi, to je manja mogućnost od epidemije. Zato je imunizacija u Srbiji regulisana Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti i Pravilnikom o imunizaciji i načinu zaštite lekovima. Prvi zakon propisuje obaveznu vakcinaciju za sve po utvrđenom kalendaru, a drugi dozvoljava svakom da sam odlučuje da li će primiti medicinsku pomoć.

Pa ipak, bez obzira na zakonske odredbe i činjenicu da je imunizacija spasila više života nego bilo koja druga zdravstvena metoda, poslednjih godina u Srbiji postoji trend odbijanja imunizacije MMR vakcinom koja, osim od malih boginja, štiti i od rubeola i zauški. Smatra se da je zahvaljujući velikom antivakcinalnom pokretu na društvenim mrežama, tokom prošle godine, na primer, u Beogradu MMR vakcinu primilo samo 80,5 odsto dece, što je najniži obuhvat imunizacije od ovih bolesti za poslednjih dvadesetak godina. Uslov da ne dođe do epidemije neke bolesti je da najmanje 95-97 »

Iz konvencije o pravima deteta

Član 24.

1. Strane ugovornice priznaju pravo deteta na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda i na kapacitete za lečenje i zdravstvenu rehabilitaciju. Države potpisnice će nastojati da obezbede da nijedno dete ne bude lišeno prava pristupa takvim uslugama zdravstvene zaštite.
2. Strane ugovornice će težiti punom ostvarivanju ovog prava, a posebno će preduzimati odgovarajuće mere:
   (a) da smanje smrtnost odojčadi i dece; (b) da obezbede pružanje potrebne medicinske pomoći i zdravstvene zaštite svoj deci sa naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite... (e) da omoguće da svi segmenti društva, a posebno roditelji i deca, budu informisani ... (f) da razvijaju preventivnu zdravstvenu zaštitu, savetovanje roditelja, obrazovanje i usluge za planiranje porodice.
3. Strane ugovornice će preduzimati sve efikasne i odgovarajuće mere u cilju ukidanja tradicionalne prakse štetne po zdravlje dece.
4. Strane ugovornice se obavezuju da unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju u cilju postepenog postizanja potpune realizacije prava iz ovog člana. U tom smislu, posebno će se voditi računa o potrebama zemalja u razvoju.

Oprez, morbile!

Vakcinacija prati i vreme i okruženje, kaže dr Dragoslav Popović, dugogodišnji UNICEF-ov konsultant za vakcine i imunizaciju, pa se tako u našoj zemlji i zemljama regiona i vakcinacija našla u tranziciji. Naime, imunizacija – višegodišnji uspeh zdravstvenog sistema, pretvorila se u nešto na čemu treba dobro dodatno raditi da se jednog dana ne bismo neprijatno iznenadili.

"Pravo je deteta na vakcinaciju i zaštitu od bolesti, a obaveza je države – zdravstvenog sistema, društva i roditelja, da mu tu zaštitu pruže. Ta zaštita podrazumeva najbolju moguću negu deteta i zaštitu od bolesti, dostupnost svih vakcina i zdravstvenih radnika da tu vakcinu daju, i tačne informacije o vakcinama prilagođene potrebama roditelja. Bez toga, bojim se, ubrzo ćemo se podsetiti kako izgledaju bolesti koje smo zahvaljujući vakcinama skoro zaboravili." Doktor Popović smatra da roditelj nema pravo da u ime deteta donese odluku za koju nije kompetentan i time prepusti dete riziku da se razboli i da druge zarazi. Ovaj problem, kaže, nije samo naš. "Hrvatski vrhovni sud se pre nešto više od godinu dana vrlo jasno oglasio po ovom pitanju i došao do stanovišta da pravo ne može biti hir niti pomodarstvo. Ko je spreman da prihvati mogućnost da zbog nečijeg neznanja, zablude ili hira nekog roditelja oboli drugo dete? Ne možete tražiti pravo da vozite automobil bez kočnica zato što vam se tako sviđa. Ubićete nekog drugog."

Problem poljuljanog poverenja u imunizaciju postoji u mnogim zemljama regiona i sveta – kaže dr Dragoslav Popović. "Jedan bosanski NVO koji se bavi pravima deteta, na primer, pokrenuo je 2004. godine kampanju protiv države s tvrdnjom da su vakcine namenjene deci lošeg kvaliteta. Debata je trajala mesecima, a ostala je ogromna šteta po poverenje u vakcine. Slično se desilo u Gruziji, kad je pokrenuta kampanja protiv upotrebe koreanske vakcine koju su dopremile međunarodne organizacije. Nakon što je razjašnjeno da je poreklo vakcine Južna, a ne Severna Koreja, kampanja je izgubila na snazi, ali sumnja nije. Ili: smrt učenika srednje škole u Ukrajini 2007. godine u vreme masovne kampanje vakcinacije protiv morbila izazvala je dramatičnu reakciju zdravstvenih vlasti: oni su preventivno hospitalizovali sve učenike te srednje škole. Taj potez je izazvao lavinu dezinformacija o vakcinama i vakcinaciji. Medijska kampanja je trajala mesecima, dirigovana sa bloga jednog novinara. Reakcija vlasti je bila potpuno neadekvatna – svodila se na tužbe i hapšenja odgovornih, uključujući zamenika ministra zdravlja. UNICEF je pokrenuo kampanju koja je, tri godine nakon incidenta, povećala javno poverenje u vakcine sa ispod 40 na 72 odsto. Samo još jedan primer kako se to radi u drugim zemljama: SAD su uvele kompjutersku aplikaciju koja roditeljima i deci šalje pozive za vakcinaciju na lične profile sa slikom njihovog ordinirajućeg lekara, kao i plakatiranje po javnim prostorima sa dramatičnom porukom 'Oprez, opasnost od virusa morbila u našem gradu'!" S.Ć.

odsto populacije bude zaštićeno. U protivnom, uzročnik bolesti nalazi sve koji nisu vakcinisani sa dve doze MMR vakcine tokom života (nakon prvog rođendana i pre upisa u školu). Što je više takvih lica u populaciji, rizik za nastanak epidemije malih boginja je veći. Međutim, strah javnosti od navodnih negativnih posledica MMR vakcine je veći od nastanka epidemije. Javnost je preko društvenih mreža zatrpana podacima o broju dece kod kojih je vakcina MMR izazvala autizam, i mišljenjima bez dokaza da vakcine nisu iskorenile nijednu bolest, te da ne pospešuju imunitet.

Roditelj nema pravo da u ime deteta donese odluku za koju nije kompetentan
— dr Dragoslav Popović

Naučno je dokazano da su zahvaljujući imunizaciji iskorenjene velike boginje, da su Evropa, Amerika i Australija oslobođene dečje paralize, difterija i tetanus neonatorum su eliminisani, a značajno je smanjen broj obolelih i umrlih od malih boginja, rubeole, zauški i velikog kašlja. Takođe, iako je ustanovljeno da je rad dr Vejkfilda, koji je 1998. godine postavio hipotezu o povezanosti primene MMR vakcine i autizma, zasnovan na netačnim informacijama, sumnja je ostala. Do Srbije je stigla tek pre nekoliko godina, i još je aktuelna.

Poslednjih godina u Srbiji, roditelji oko 2000 dece ne vakciniše svoju decu. Istina, deo ovih dečaka i devojčica su deca iz najsiromašnijih slojeva društva koje roditelji uopšte ne vode kod lekara, a deo njih nije vakcinisan zato što su tako odlučili njihovi roditelji. Član 25 Zakona o zdravstvenoj zaštiti i pravima pacijenata, omogućava svakom građaninu pravo da odbije vakcinaciju u ime uvažavanja njegovih "moralnih, kulturnih, religijskih i filozofskih ubeđenja". Antivakcionalni blok na društvenim mrežama, zdušno informiše roditelje kako da iskoriste to pravo, a ta uputstva su potkrepljena zastrašujućim komentarima o negativnim posledicama vakcine MMR.

Na primer: "Ja sam majka deteta iz autističnog spektra. Samo mi roditelji takve dece znamo kroz šta prolazimo. Moje dete je nakon vakcine počelo da stagnira i konačno dobije dijagnozu i pri tom ima 48 puta više olova nego dozvoljeno, a žive 10 puta! Rodila sam zdravo dete koje je posle vakcine zanemelo! Sram i stid sve da bude: doktore, političare, dežurne dušebrižnike, sve!" Ili: "Ovo više nisu one vakcine koje smo mi primali u detinjstvu. Ove vakcine su izmešane, pitajte na primer koji je sastav sadašnje BSŽ vakcine. Zapadnim 'đavolima' treba naša teritorija ali ne i ljudi koji naseljavaju tu zemlju." Primer najčešćih "pravnih" saveti protivnika vakcine je sledeći komentar sa društvene mreže: "Kada odbijete vakcinu, prema zakonu sledeća procedura može da sledi: lekar slučaj prosleđuje sanitarnoj inspekciji, oni vam šalju nalog da vakcinišete dete, ako to ne uradite oni vas prosleđuju sudiji za prekršaje koji po zakonu može da vam odredi novčanu kaznu. Ovo se ne dešava uvek, ali se desi u nekim slučajevima. U grupi

Intervju: Dr Predrag Kon, epidemiolog

Sprečavanje katastrofe

Jedan od najglasnijih zagovornika imunizacije, i neizbežni učesnik tribina i okruglih stolova namenjenih informisanju javnosti, jeste dr Predrag Kon, ugledni epidemiolog iz Centra za kontrolu i prevenciju bolesti Gradskog zavoda za javno zdravlje Beograda.

"VREME": Šta se desilo sa poverenjem ljudi prema imunizaciji? Da li je njenom smanjenju doprinela i afera u vreme svinjskog gripa?

PREDRAG KON: U svetu se bore protiv vakcinacije otkad postoji vakcina. Mislim da se u Srbiji razvila na društvenim mrežama, ali ne bi je bilo u ovolikoj meri da je nisu prihvatili mediji. U medicini zasnovanoj na dokazima nema različitih stavova o imunizaciji. Svi koji govore protiv vakcinacije nisu uspeli naučno da dokažu svoj stav. Nesrećna afera u Srbiji u vreme pandemije gripa je posledica profiterstva, a ne vakcinacije, mada su u javnosti te dve stvari histerično povezivane u pokušaju da se prikaže da je pandemija izmišljena. To jeste bio okidač za gubljenje poverenja u imunizaciju. Uz to, desilo se da afera još nije razjašnjena. Moram da kažem da je i emisija *Insajder* Televizije *B92*, na kojoj se jedan sat govorilo o ovoj aferi doživljena kao poruka protiv vakcinacije. Te dve stvari su kod ljudi stvorile utisak da je vakcina nepotrebna. U Beogradu je imunizacija pala ispod 95 odsto za dečju paralizu, difteriju, tetanus i veliki kašalj. Istina, obuhvat je nešto preko 94 odsto, što je i dalje solidna zaštita, ali mi smo preventivci, mi pokušavamo da sprečimo katastrofu.

Da li je razlog aktuelnoj pojavi malih boginja negativan odnos prema MMR vakcini?

Jeste. Ali, nemoguće je zameriti roditelju koji ima autistično dete što smatra da je za tu bolest kriva MMR vakcina, iako je preko 20 radova zasnovanih na posmatranju 14 miliona dece dokazalo da je ta hipoteza pogrešna. Država kroz svoje institucije garantuje da su vakcine bezbedne, ali se ipak više veruje skupu roditelja koji kao argument imaju svoju sudbinu, a ne nauku. To je ljudski, ali nije tačno. U Beogradu je imunizacija na MMR pala na 80,5 odsto, što u perspektivi stvara uslove za pojavu epidemije. Otkad ja radim u Gradskom zavodu, 17 godina, ovo je najniži obuhvat. Ako se ne trgnemo, uskoro ćemo imati 20 odsto nezaštićenih odraslih Beograđana. Ne znam da li je roditelj koji ne vakciniše dete svestan da će ono ostati nezaštićeno do kraja života. Otkad radim znam za samo dve teže neželjene reakcije na vakcinu: jedno dete je dobilo akutnu flakcidnu paralizu, a drugo je imalo ozbiljniju neželjenu reakciju koja nije dovela do ozbiljnih posledica. Mi smo za to vreme vakcinisali 17 kohorti dece, to je 17.500 do 18.000 dece. Prošle godine su bile četiri alergijske reakcije, pa je preporučena druga vrsta vakcine.

Da li je tačno da su zarazne bolesti, recimo variola, nestale zbog povećanja standarda, a ne zbog imunizacije?

Nije tačno. Sad se morbili javljaju jedan na hiljadu, ali je pre vakcine MMR bilo deset odsto obolelih, a male boginje su bile peta bolest po smrtnosti. Zar to nije dokaz u korist vakcine? Da li je vakcinacija povezana sa iskorenjivanjem variole? Naravno da jeste. Kad neko priča da su virusi koje je Bog stvorio

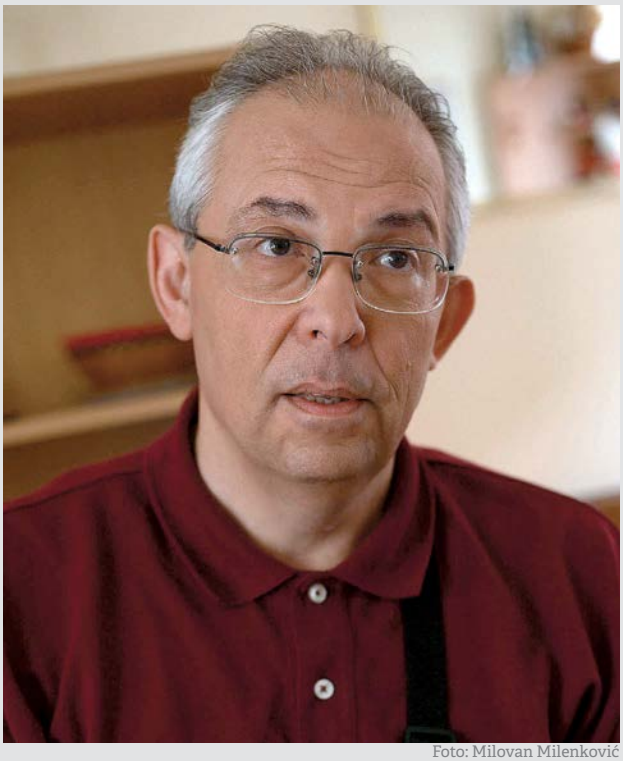

Foto: Milovan Milenković

dobri virusi, on se odlučuje za prirodnu selekciju, da najjači među nama ostanu. Mi smo se odlučili za vakcinalni imunitet zahvaljujući kome više nemamo epidemije. Podsetiću da je u Srbiji od 1896. godine tokom narednih 15 bilo 30.000 do 34.000 umrlih od variole. Nadam se da će dečja paraliza biti sledeća iskorenjena bolest. Podsetiću da je sredinom prošlog veka zidana bolnica na Banjici za lečenje posledica dečje paralize, ali je postala ortopedska klinika zato što nije bilo bolesnika od dečje paralize.

Da li zakoni po kome je vakcinacija obavezna ali i nije, stvara dodatnu zabunu u javnosti?

Zakoni su vrlo jasni: onaj ko krši zakon, trpi sankcije. Takođe, za lekara je reč pacijenta zakon. Ako se pacijent odlučio protiv drugog zakona, on onda treba da bude sankcionisan.

Postoji mišljenje da je i struka kriva za razvoj antivakcinalnog bloka.

Nisam oduševljen ponašanjem struke, ali mi bolje stručnjake od nas samih nemamo. Nisam znao da radim bolje od načina na koji radim, ali nisam ni očekivao da će se ovo desiti u Srbiji. Smatram da imunizaciju ne može da brani samo medicina, potrebni su i školstvo, nauka, institucionalne mreže. Mi moramo javnosti da dostavimo obilje tačnih informacija. Već na početku trudnoće mora da se priča o imunizaciji, prva stvar koju majka treba da dobije po izlasku iz porodilišta je informacija o vakcinaciji, u knjigama o porodiljstvu treba da se piše o imunizaciji. Mi moramo na drugi način da radimo, a ne samo da gostujemo u televizijskim emisijama. Predstoji nam mnogo ozbiljniji rad da bi postali kao Švedska ili Holandija u kojima vakcinacija nije obavezna, a obuhvat vakcinisanih je preko 90 odsto. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Ko je odgovoran

Udruženje "Roditelj" pomaže roditeljima da ostvaruju svoja prava i jača njihove kompetencije. Dragana Skoko, predsednica ovog udruženja, kaže da im se obraćaju roditelji zato što "nemaju gde da dobiju tačne i adekvatne informacije, a država neozbiljnim ponašanjem dodatno unosi nepoverenje u vakcinaciju – dozvolili su da se prekine kontinuitet u vakcinaciji dece time što određene vakcine ne stižu na vreme i stižu za ograničen broj dece. Najčešća pitanja koja dobijamo se odnose na regulisanje odbijanja vakcinacije."

Udruženje "Roditelj" pokušava da motiviše zdravstvene radnike da komuniciraju sa roditeljima, da odgovore na njihove dileme o vakcinaciji, i nastoji da "pritiska državu da rešava probleme u vezi s vakcinacijom, da usklađuje zakone, da edukuje roditelje, i da zauzme čvršći stav prema onima koji dovode ljude u zabludu bez ikakvih dokaza."

Po našem zakonu roditelj ima pravo da ne vakciniše dete jer je njegov zakonski staratelj, kaže Dragana Skoko. "Ali, veliko je pitanje da li je roditelj taj koji treba da donosi medicinske odluke i dokle seže pravo roditelja da proceni šta je najbolje za njegovo dete. Kršenje te obaveze je kršenje zakona i sa pravnog stanovišta to svakako nije dobro. Sa medicinskog takođe, to će vam reći zdravstveni radnici. Ali ostaje veliko pitanje da li se može rešiti dilema koji je zakon 'jači' – onaj koji kaže da roditelj ima pravo da donosi odluke u ime deteta i najbolje zna šta je za njega dobro, ili onaj koji tvrdi da je pravo na zdravlje deteta iznad odluke roditelja. Prema onome što mi čujemo, čak ni pravnici u porodilištima i dečjim bolnicama ne staju na stranu medicinskog osoblja, već roditelja. Zato bi bilo dobro i da pravnici snose eventualne posledice ukoliko deca koja su nevakcinisana budu imala zdravstvene posledice zbog toga." S.Ć.

Pedijatri i roditelji

Ukoliko se vakcinacija ne sprovede do kraja osnovne škole, dete će verovatno ostati nevakcinisano, samim tim i nezaštićeno od zaraznih bolesti

Pedijatri Doma zdravlja beogradske opštine Zvezdara vode brigu o zdravlju dece iz jedanaest osnovnih i osam srednjih škola. "Na 12.000 predškolske dece oko 1080 je nevakcinisanih, odnosno oko devet odsto, što je nekoliko puta više nego u prethodnom periodu. Kod većeg broja dece je vakcinacija odložena na zahtev roditelja bez opravdanih medicinskih indikacija, dok su kod ostalih roditelji potpisali da ne dozvoljavaju dalju vakcinaciju svim ili samo nekim vakcinama, najčešće je to MMR vakcina", kaže za "Vreme" dr Radmila Kostić, načelnica pedijatrije u Domu zdravlja Zvezdara.

Vakcinacija je zakonom obavezna, ali za sada ne postoji način da se roditelji prisile da tu obavezu i poštuju. Dr Radmila Kostić kaže da su prilikom vanredne revizije evidencije o sprovedenoj vakcinaciji u domovima zdravlja "bili neprijatno iznenađeni brojem nepotpuno vakcinisane ili nevakcinisane dece čiji su roditelji odbili vakcinaciju. Obuhvat vakcinacije pokazuje pad koji će, ukoliko se nastavi, imati za posledicu pojavu velikog broja obolelih od davno zaboravljenih bolesti: malih boginja, zauški, velikog kašlja, tetanusa, dečje paralize, difterije... Do pre nekoliko godina nevakcinisana su bila samo deca kod kojih su postojale privremene ili trajne kontraindikacije za vakcinaciju i deca iz marginalizovanih socijalnih grupa sa niskom svešću o značaju vakcinacije i zdravstvene zaštite uopšte. Roditelji su imali puno poverenje u bezbednost i neškodljivost vakcinacije, a sve potrebne informacije su tražili i dobijali od izabranog pedijatra."

Kakva je saradnja Doma zdravlja Zvezdara sa opštinskim školama? Dr Kostić kaže da je ta saradnja mala. "Ranije su lekar i sestra, u saradnji sa školom, obavljali preventivne preglede i vakcinaciju u školi. To je i danas moguće, i dozvoljeno zakonom, ali se sve češće susrećemo sa protivljenjem roditelja da lekar dete pregleda ili vakciniše bez pismene saglasnosti ili bez njihovog prisustva. Ukoliko se vakcinacija ne sprovede do kraja osnovne škole, dete će verovatno ostati nevakcinisano, samim tim i nezaštićeno od zaraznih bolesti. Često se dešava da se iz pedijatrijskih dispanzera po nekoliko puta bezuspešno pozivaju roditelji da dovedu dete na vakcinaciju, ili se propuštena vakcinacija nadoknađuje tek prilikom izdavanja lekarskog uverenja za srednju školu ili put u inostranstvo."

Svaki pacijent je, po zakonu, obavešten o rizicima i mogućem ishodu lečenja, kaže dr Radmila Kostić. "Ukoliko roditelj odbije da vakciniše dete, jedino je moguće prijaviti ga sanitarnoj inspekciji Ministarstva zdravlja, koja sprovodi novčano kažnjavanje, ali se vakcinalni status deteta ni tada ne menja! U slučaju da se dete razboli ili umre od zarazne bolesti koja se mogla sprečiti vakcinacijom, odgovoran je i pedijatar koji nije, kao državni službenik, sproveo zakon."

KATARINA STEVANOVIĆ

u kojoj se bavimo nevakcinisanjem i odbijanjem vakcina imali smo takve slučajeve, na primer jednog para koji je nakon toga uložio žalbu pozivajući se na Zakon o zdravstvenoj zaštiti, naš Ustav i neku konvenciju koju je naša zemlja potpisala. Sve je to odbijeno i roditelji su sada podneli prijavu sudu u Strazburu. Takođe, možete da se pozovete na verske razloge za odbijanje vakcine." Postojanje farmakomafije je takođe bitan argument protivnika vakcine. "Svi oni koji su za vakcinaciju su oni koji se bogate od vakcina, našu decu truju i vrše razne eksperimente a svojoj deci te iste vakcine ne daju. Ljudi probudite se, koji lekar sme da vam garantuje da vam dete neće imati posledice od vakcine. Moje dete je imalo konvulzije posle vakcine a dete iz komšiluka je dobilo autizam."

Za snažan antivakcionalni blok, smatra se, kriva je struka. Naučnici i lekari nisu uspeli da nadjačaju laike bez obzira na to što po medijima i tribinama zdušno objašnjavaju šta je istina a šta nije. ¶

SONJA ĆIRIĆ

LJUBOMIR ŽIVKOV

Sanak pusti

Prošle sedmice su na jednom od mojih rad. mesta četvorica klijenata preko konobara zahtevala da orkestar (žičan, unplugged, human) umukne, ili da se premesti iz njihovog vidokruga i čujnoga polja, jer bi oni da razgovaraju. Šta bi bilo da sam vas preduhitrio, i da sam vam preko istog glasonoše poručio da je muzički program počeo, da proverite jesu li vam pogašeni mobilni telefoni, da olabavite malko sa tim vašim brbljarijama, da ne mljackate i ne srčete kad je pianissimo? Treba li uz svaki jelovnik da stoji moje zakonopravilo o obespravljenosti gostiju glede muzike? Evo ga: „Gost koji se neprijatno iznenadi kad shvati da restoran ima i živu muziku ne može pod milim bogom ništa da preduzme protiv te činjenice. Može se šapatom i po mogućstvu krišom dogovoriti sa svojim bližnjima da plate ono što su dotad poručili te da diskretno ustanu u svrhu traženja tišeg restorana, odlaska u park, na trim-stazu ili pak kući. Odlazak se ne bi smeo odigrati u prvim uvodnim taktovima, jer su muzičari poznati praznoverci i ispoljavanje nezadovoljstva publike u tako ranom stadijumu večernje šihte pogubno utiče na njihovo samopoštovanje. Odlazak nezadovoljnika mora biti prikriven, i morao bi proteći uz doduše neiskrene, ali primetne naklone muzičarima: 'Ah, toliko nam je žao što ste tek sad počeli, a mi, eto, moramo da pođemo, ustajemo svi jako rano, jedni rade na železnici, drugi u mlekari, treći imaju avion ujutro u pola sedam...'"

Kad bi zakonodavni odbor u parlamentu primao volontere, ja bih se prijavio, radio bih dakako i za platu (ugov. o delu), ali bih i besplatno zajednici stavio na raspolaganje neću reći baš talenat, ali svakako navadu da smišljam i naturam pravne, sanitarne i etičke norme

Ima norma i za kelnera ili šefa sale (i potonji može biti zamoljen da muzičarima prenese nezakonitu i neuljudnu komandu), evo šta je njegovo pravo, dužnost i čast da kaže: „Dražajži, vazda, vavek i navek u pravu bivajući gosti, neobično žalim i jedva suzdržavam suze što vas muzika dekoncentriše u vašim razgovorima, bilo da su ovi poslovne, ljubavne ili čisto filozofske prirode, ali ne bi bilo učtivo da im prenesem vaše inače krajnje umesne i dobronamerne reči. Verujte da bi i meni bilo lakše da se ne mimoilazim sa njima i da ne slušam njihov vazda isti repertoar, sa istim moram reći kafanskim navikama i klišeima, pa ipak im neću preneti poruku, iako sam tu da vas služim što se kaže i u dobru i u zlu. Napokon, ako vam izađem u susret i ućutkam umetnike, možda će vam smetati kuvarica koja po dužnosti flambira palačinke, isto kao što i muzičari shodno potrebama njihove službe flambiraju nekoje lestvice i harmonije – da kažem dakle i kuvarici da se mane ćorava posla?!"

Pošto sam u duši očitao gromoglasnu bukvicu i gostima (kakie merzavcy!) i konobaru, nastavio sam rastreseno da sviram i pevam, malo tiše i malo gnevnije, posle pauze sudbina nam, gle, šalje nove goste, pre nego što smo i očekivali zovu nas da priđemo njihovom stolu, u prvoj naručenoj pesmi, dok smo skandirali „ta šta vam je, ljudi moji/to je begeš bog bogova", ustanu prethodno pominjani merzavci i zapute se ka nama: prošli bi kroz kvartet da im nisam, osmehnut koliko god su mi moja narav i moe nastroenie dopuštali, pokazao da šank mogu obići i sa druge strane, jer je okrugao. Još neiskrenije nego ja osmehuju se, zahvaljuju za prosvetljenje, tja, prepešačili su luk od možda dve stotine stepeni, a kroz orkestar bi prevalili sto šezdeset. Bili su stranci koji u Americi ne bi tražili da se orkestar suzdrži od od svog posla, ne bi to učinili ni u Grčkoj, ali su o slavenskoj gostoljubivosti izgleda i previše čitali, preučili su, i onda naleteli na desetara JNA koji je jedva dočekao da im komanduje ostav: izađite, ali na onu tamo stranu, kako ne biste smetali ni muz. kapeli ni gostima koji se vesele uz sagu o kontrabasu.

Au, nismo znali da si toliko osvetoljubiv, nagao i okrutan, vele moji, nisam znao ni ja, sad znamo!

♥

Uh, zapremiše oklevetani četiri hiljade karaktera, a hteo sam da se obračunam sa mnoštvom nemil. događaja: da li više volite putnika koji petnaest stanica stoji naslonjen na vrata, ili vam je miliji putnik koji obgrli automat za tzv. očitavanje, priljubi se uz njega kao da je došao na rendgen da mu snime pluća, i moraš sa čovekom-mahovinom, kao i sa onim na vratima, kad-tad da stupiš u kontakt, ako ne misliš da te izbubecaju kontrolori koji u poslednje vreme tako harmonično i idilično sarađuju sa kompolicijom, Bog ju blagoslovio.

Imao bih pravnu normu i o samom očitavanju karata, na koje te očitavanje ženski glasak neodustajno podseća: „Putnik koji usled prenatrpanosti vozila GSP ne može lično i nesmetano da se primakne automatu (nego mora da se gura, da se izvinjava levo-desno, da zahvaljuje i da se čupa iz kolopleta i klupka slepljenih putničkih telesa) nije dužan da očita kartu. Shodno tome, kontrolori, ma koliko im to teško palo, ne smeju takvog putnika kazniti ni novčano ni telesno. Haug. Amin. Enter."

Dalje, kako da GSP obešteti putnika koji se načekao? „Putnik koji vozilo jav. saobraćaja čeka duže od 19 minuta nije dužan da vožnju plati, jer je zakonom propisana najniža satnica 450 RSD. Sozercanie: punonadežno čekajući vozilo GSP-a propustio je da zaradi 150 RSD, što nadmašuje cenu pojed. vožnje." ¶

Intervju: Radoš Bajić, glumac

MOJ LAMENT NAD

Nikad nisam učestvovao u politici kao organizovani deo bilo kakve opcije. Nisam to ni danas. A danas živimo u vremenu netolerancije, nerazumevanja, negacije demokratičnosti i prava na sopstveno mišljenje. To je zlo koje će definitivno da satre srpsku državu i srpski narod; to je u toku i to je recidiv

Igrani film "Za kralja i otadžbinu" Radoša Bajića premijerno je prikazan 23. marta u Sava centru. Reč je o delu sa i dalje kontroverznom tematikom iz vremena Drugog svetskog rata. Četiri decenije ranije, u filmu koji se bavi događajem koji je i te kako obilježio posljednjih sto godina istorije Srbije, sam Bajić je započeo svoju filmsku karijeru.

"Ove godine, 28. juna, na Vidovdan, navršiće se četrdeset godina otkako sam prvi put stao ispred kamere: bile su to scene neuspelog atentata i hvatanja u Miljacki Nedeljka Čabrinovića koga sam igrao u filmu 'Sarajevski atentat', reditelja Veljka Bulajića", kaže za "Vreme" glumac, scenarista, režiser i producent Radoš Bajić. "Tog dana, 28. juna 1975 – praktično mog prvog snimajućeg dana u životu – dobio sam tešku povredu. Veliki glumac Miloš Kandić, inače Bulajićev miljenik, igrao je agenta koji me hvata i udara drškom pištolja; to smo uvežbavali na probama sa gumenim pištoljem. Međutim, pred snimanje same

JEDNOM TEMOM

fotografije Janković Marija

scene, Bulajić pozove Kandića i kaže mu: "Uzmi ovaj pravi pištolj, udri, on je mlad, neće biti problema." Kandić se zaista toliko zaneo i udario me da sam posle snimanja završio sa dva ogromna šava na glavi; slično kao i Nedeljko Čabrinović 1914, tako sam i ja – star dvadeset dve godine – 1975. završio na operacionom stolu sarajevske bolnice... Na istom snimanju zarazio sam se i sa žuticom: Nedeljko Čabrinović je u stvarnosti progutao cijankalij; ja u krupnom planu gutam kesicu sa šećerom i, u glumačkom zanosu, popijem nekoliko šaka vode iz Miljacke u koju se slivala gradska kanalizacija.

"VREME": Kako je završena ta scena?

RADOŠ BAJIĆ: Kada je Bulajić zamenio pištolj Milošu Kandiću, on je istovremeno došao kod mene i rekao: "Vidi, njih ima mnogo, slobodno ih udri." Grupu kaskadera koji su igrali austrougarsku žandarmeriju vodio je Ivo Krišto: ja sam tada mršav, imam sedamdeset pet kilograma, a on sto deset, sav nabijen zajedno sa još

dvojicom-trojicom takvih kao što je i on... Kad su oni mene počeli da biju... U svakom slučaju, bijemo se mi, Kandić me udara pištoljem, ali ja u zanosu, u spremnosti da se umre za kadar – osećam samo da mi se svest pomračila – nastavljam do kraja scene, do reza. U tom trenutku, devet hiljada ljudi koji gleda snimanje kreće u gromoglasni aplauz. Ali, čuvenom oskarovacu Janu Čužiku iza kamere – on i dalje snima dok me žandarmi odvode – postaje sumnjivo kako to da glumcu ide krv, a maskeri i šminkeri ništa nisu uradili. I on onda viče: "Stop! Stop! Bolnica! Bolnica!" Tu je i stotinak novinara – svi oni me gledaju. Pritrčava Bulajić i kaže: "Vidi, mali, ti si povređen. Pitaj ti mene sada zbog novinara da li si gotov sa snimanjem..." Šta ću – pitam ga, pa posle u kola hitne pomoći, u bolnicu...

Tokom četiri decenije karijere bili ste i glumac i scenarist i režiser i producent. Kako je sve počelo?

Slučajno sam postao glumac... Posle osnovne, išao sam u muzičku školu u Nišu, maštao da budem kompozitor i dirigent. Jednog dana prolazim ispred Niškog pozorišta, a u staklenom ramu, lepim slovima, piše "Audicija". Nešto me je zagolicalo, ne znam šta – i tada prvi put u životu pomislim da bih mogao biti glumac... I posle je bilo šta je bilo. Postao sam glumac, a sa mnom na klasi bili su Bogdan Diklić, Laza Ristovski, Ljilja Stjepanović, Snežana Savić, Zlata Petković, Ivan Klemenc, Srđan Dedić, Slavoljub Fišeković, Gordana Kosanović. Samo nas je trinaest primljeno. Bilo je to ozbiljno vreme kada nije bilo na svakoj većoj raskrsnici nije bila glumačka škola...

Zašto se nakon Akademije niste odlučili za karijeru u teatru?

Vreme u kojem sam studirao bilo je vreme sigurnosti, ali i vreme socijalnih razlika. Sa jedne strane, tadašnja država je omogućavala ljudima da se školuju: Akademiju sam mogao da upišem i ja, seljače iz Medveđe kod Trsenika, koje u Beogradu nije imalo ni dalekog rođaka kod koga bi moglo da pojede supu za vikend i Lazo Ristovski čiji je otac bio pružni radnik. I nismo bili jedini... Ali, u kasnijim perspektivama, više nije bilo ravnopravnosti. To vreme obeležava i činjenica da se znalo ko je čiji i ko koga ima. Ja nisam imao nikog. Teatar sam voleo, ali nisam imao uslova da se bavim pozorišnom glumom; nisam imao uslova da vežbam pozorišnu glumu od deset do dva na probama, pa da odem kući da ručam, onda dođem u pola sedam da se obučem i posle igram predstavu. To su mogli Beograđani i deca iz materijalno obezbeđenih porodica, a ja sam odmah morao da budem sučeljen s nečim što se zove borba za egzistenciju. Zašto? Moj otac i moja majka imali su tri hektara zemlje pored Morave gde je najveća parcela bila dvadeset ari i tu se svaki dinar zalivao mešavinom znoja i krvi... Ja jesam, na osnovu talenta i rezultata, dobio poziv za stalni radni odnos u Jugoslavenskom dramskom pozorištu, ali nisam mogao da ga prihvatim. Zvali su me i svi teatri izuzev "Ateljea"... Sve sam odbio zato što sam stvarao porodicu i morao da zarađujem za hleb.

Ipak, vašu monodramu "Led" izveli ste više od hiljadu puta širom bivše Jugoslavije...

Kao student mnogo sam čitao, zanimale su me razne oblasti i to ne samo one u vezi sa profesijom... Da bih diplomirao, pored kolektivnog, morao sam da imam i samostalni rad. U to vreme razmišljao sam da to bude monodrama na temu za Raskoljnikova iz "Zločina i kazne". I zaista, mnogo sam na tu temu pisao, istraživao, proučavao monološke forme... Na kraju, diplomirao sam sa sopstvenim tekstom – monodramom "Led".

Kako je došlo do toga?

Osnovna priča i osnovna vrednost "Leda" naprosto su izašli iz mene, mog krvotoka, moje percepcije... Kad zatvorim oči, ja vidim svog dedu koga istoimenom u filmu moje kćerke Jelene Bajić Jočić igra Bata Živojinović; to mu je poslednja uloga na filmu. "Led" je embrionalna supstanca celokupne moje karijere, pogotovo kasnije kada se ima u vidu TV serija "Selo gori, baba se češlja".

Ja sam u zapravo Milivoje, junak monodrame "Led"... Napisao sam je iz perspektive jednog dečaka koji se prvi put slikao kada je pošao u školu – moja majka je za to slikanje pozajmila cipele, mnogo manje, od mog brata od tetke iz susednog sela... Siromaštvo u kom sam rođen definisalo me je kao čoveka. A to je da sam socijalan, da pomažem, da nisam alav, da imam dušu prohodnu za ljudsku nesreću, da se nađem ljudima... Upravo iz te perspektive ja sam gledao surovi život, borbu za opstanak srpskog seljaka – mog dede, oca, stričevića, komšija... I onda imate prirodu, Boga koji odozgo udari i sav taj trud, svu tu muku, taj rad za hleb te u jednom trenutku uništi.

Otkud potreba glumca da piše scenario?

Ja sam bio visok i lep (*smeh*). Igrao sam romantične heroje... Posle uloge Nedelj-

ka Čabrinovića i još nekih, u tadašnjim omladinski časopisima tinejdžerke su ocenjivale ko je lepši – Zdravko Čolić ili ja. Dosta kasnije, veliki reditelj Lordan Zafranović mi je jednom rekao: "Gospe ti, nisam te uzima', mnogo si bio lijep." I ne samo on. Mnogi reditelji su me uvrštavali u podelu da bi uloge dobivao neko drugi. Obrazloženje uvek isto – Radoš Bajić je mnogo lep. A je l' tako? Onda sam seo i počeo da pišem da bih mogao da se kao glumac razvijam i napredujem. Pored toga, oduvek sam i voleo da pišem... Od svih svojih poziva najbolje se osećam u scenarističkom.

Šta ste za sebe napisali nakon monodrame "Led"?

To je bila dramska hronika "Otkos".

Usledila je suradnja sa Živojinom Pavlovićem u filmu "Na putu za Katangu" po vašem scenariju.

Da – i tu sam za sebe napisao ulogu. Ali, na kraju, taj lik je igrao Svetozar Cvetković...

Pisao sam scenario o rudarima... Odlazim u Bor, tamo me impresioniraju ti površinski kopovi i u prvoj verziji scenario ima naslov "Bakarna kiša". Reč je o mladom čoveku koji se vraća iz emigracije... Napišem ja to i dam producentu Dragoljubu Vojinovu. On to pročita i zove me jedan dan. Kaže: "Da li si ti saglasan da režiju poverimo Žiki Pavloviću." Ja zgranut: "Čoveče da li si ti normalan, gde jedan veliki Živojin Pavlović da režira moj film?" Žika, međutim, pročita scenario i na moje veliko iznenađenje, uđe u projekat. Mislim da me je rad na tom filmu najviše odredio u profesionalnom i zanatskom smislu: imao sam veliku čast i veliku sreću da prođem univerzitet Živojina Pavlovića. Od 1985. do njegove smrti 29. novembra 1998. bio sam u neraskidivom i kontinuiranom prijateljstvu sa Žikom Pavlovićem i u permanentnom zajedničkom radu. Od njega sam učio i dramaturgiju i intuiciju dramskog teksta i estetiku... Ako nešto znam o filmskoj režiji i dramaturgiji, temelji toga su u saradnji sa Žikom Pavlovićem.

Ali u filmu koji je on režirao niste odigrali glavnu ulogu iako ste je napisali za sebe...

Baš tako. Napišem ja ulogu Pavla Bezuha za sebe. Zadnja ruka scenarija bila je uveliko gotova kada me je pozvao Žika da dođem do njega. Šeta on u klompama, sav pogrbljen – izneo rakiju *divčibarku* – i kaže: "Znaš, imam jednu ideju... Mislim da ti ne treba da igraš glavnu ulogu." Kad mi je to rekao, meni se ceo svet srušio – nema ničeg goreg za glumca. Ipak, kažem: "Dobro Žiko, ako ti to kažeš, ja se slažem..." Nema tu mesta ni za kakvu sujetu i taštine. Kada je sve bilo gotovo, film prikazan, dođe opet Živojin i kaže: "Stotinu ljudi mi je reklo da si ti trebao da igraš glavnu ulogu. Moram da ti priznam da su bili u pravu i da sam pogrešio."

Ja sam zapravo Milivoje, junak monodrame "Led"... Napisao sam je iz perspektive jednog dečaka koji se prvi put slikao kada je pošao u školu – moja majka je za to slikanje pozajmila cipele... Siromaštvo u kom sam rođen definisalo me je kao čoveka. Upravo iz te perspektive ja sam gledao surovi život, borbu za opstanak srpskog seljaka – mog dede, oca, stričevića, komšija...

Rekli ste da se najbolje osećate kao scenarista. Koliko tu do izražaja dolazi iskustvo glumca?

Kad pišem scenario za film ili seriju, hvatam sebe da kako počinjem da glumim. Ne radim to racionalno, već kao glumac vršim proveru i nadzor svojih scenarističkih zamisli. Inače, sve što je Živojin Pavlović napisao, bilo je između pet i deset časova ujutro. To sam i ja preuzeo od njega, a jako se dobro poklopilo i sa mojim seljačkim genima...

Sa Živojinom Pavlovićem ste snimili i film "Dezerter".

Dođe Žika kod mene i kaže: "Bajiću, imam ideju. Radio bih film po noveli 'Večiti muž' Dostojevskog. To su dva druga, carski oficiri..." Ja pročitam novelu. Vidimo se kasnije. "Zašto mi to ne bismo transponovali u današnje vreme", kažem. Žika se odmah složio, a upravo besni rat, Vukovar, čuda...

Rade Šerbedžija je igrao Pavla Trusića, a ja Aleksu Veljačića, njegovog druga sa vojne akademije... Taj film je sniman u jedno traumatično vreme i to je prvi film o raspadu Jugoslavije. Radili smo sa skromnim budžetom, ja sam bio i producent. To što sam imao u svom glumačkom bagažu, sa svim dotadašnjim iskustvima, ja sam involvirao u ulogu Aleksa Veljačića. Ali, moram da priznam da sam se potpuno prepustio reditelju Žiki Pavloviću. On je sve vodio tačno, precizno... Taj film mi je mnogo bitan i drag zato što je to bila moja jedina i ozbiljna saradnja sa Šerbedžijom. Ti likovi – Aleksa Veljačić i Pavle Trusić – personifikuju naprslinu u tkivu promašenih života; ona se definiše propašću jednog načina mišljenja u ideološkom i svakom drugom smislu. Taj film je, zapravo, vizuelizacija pada Berlinskog zida, rušenja ideala u koje su milioni verovali i sa tragičnim posledicama po lične sudbine.

Sa Živojinom Pavlovićem sam slučajno počeo da sarađujem. Posle "Puta u Katangu" i "Dezertera", radili smo "Azbučnik", gde je svako slovo pojam iz kulturne baštine srpskog naroda, pa pripremali dva filma – "Bela ptica" i "Atentator" – koje kao autori i scenaristi potpisujemo Žika i ja. Bio sam i izdavač njegovih dela – deset tomova njegove književne zaostavštine "Divlji vetar" i šest tomova dnevnika. Imali smo mnoge planove koje je njegova smrt prekinula. Suštinski, Žika je najviše uticao na mene, ali i ne samo na mene – on je ostavio svoj pečat na mnoge ljude...

Tokom prve dve decenije svog glumačkog rada mnogo igrate. Šta su vam najdraže uloge.

Tri uloge izdvajam – Nedeljka Čabrinovića u "Sarajevskom atentatu", Anđelka u filmu "Beštije" crnogorskog Felinija, velikog reditelja Živka Nikolića i Dalibora u "Partizanskoj eskadrili" jugoslavenskog Džona Forda, Hajrudina Šibe Krvavca.

A onda ste sredinom devedesetih nestali sa ekrana. Zašto?

Deset godina Radoš Bajić se nije pojavio ni u jednom kadru, sem u "Državi mrtvih" Žike Pavlovića i kod Laze Ristovskog u jednoj sceni "Belih lavova". To je bilo deset godina mog egzila iz profesije. Tek 2006. ja se vraćam sa serijom "Selo gori, baba se češlja". Šta hoću da kažem?

Nikad nisam učestvovao u politici kao organizovani deo bilo kakve opcije. Nisam to ni danas. A danas živimo u vremenu netolerancije, nerazumevanja, negacije demokratičnosti i prava na sopstveno mišljenje... To je zlo koje će definitivno da satre srpsku državu i srpski narod; to je u toku i to je recidiv.

Te 1996. guram kao što svi ljudi guraju: mučim se, deca rastu... U toj jednoj »

konfiguraciji propasti, ratova, mi imamo režim porodice Milošević-Marković u njene četiri poslednje godine. Te godine mene zovu, sa najvišeg mesta, da dođem u bivšu zgradu Centralnog komiteta; kažu da me tamo čekaju neki ljudi, hoće nešto da pričaju sa mnom. Šta ću, takav poziv se ne može odbiti i ja odem. Odvedu me u jedan kabinet. Za stolom sedi čovek – general Steva Mirković. Kaže mi: "Radoše, na najvišem mestu je donesena odluka da se formira jedna nova politička snaga, Jugoslovenska udružena levica, a da ti budeš zadužen za kulturu." Biće dvadeset članova direkcije, a ja ću dobiti sve što treba, moć, pare, sve živo... Kaže mi i da ne bi bilo uputno da odbijem ponudu. Moj odgovor "Hvala, ne" koštao me je deset godina izgnanstva iz profesije. To "Hvala, ne" je podrazumevalo u državi koja u značajnim obrisima liči na ovu danas – po načinu kako vlast opšti sa narodom, po stepenu autokratije, po nadmenosti, po isključivosti, po etiketiranju svakog drugačijeg mišljenja – brisanje iz svih mogućih podela uloga. Tada sam rekao: "Je li tako?" Jeste! Ćao! Ode Radoš Bajić. Mahnuo sam i otišao. Okrenu sam se nekom drugom radu da bi se preživelo....

Vraćate se tek 2006.

Kad su došle demokratske promene nisam trčao na tribine da širim ruke – ja sam bio sa narodom. Zatim je nastupilo vreme naplata "zasluga" petooktobaraca... Situacija se olabavljuje 2004. i 2005. i ja tada donosim odluku da se vratim u profesiju. U tom periodu od deset godina svašta se u meni akumuliralo i zato je dobro ono što je došlo posle. Nema u ovom poslu dobrog proizvoda bez duboko proživljenog iskustva.

Karijeru ste nastavili sa serijom "Selo gori, baba se češlja"...

Serija je krenula sa četiri epizode. Izgurali smo ih na mišiće pošto je RTS prihvatio da finansira samo 49 odsto budžeta. To su najgori uslovi – imaš nešto, nemaš ništa. Međutim, kada je to odjeknulo u publici – serija je dalje sama sebi prokrčila put. Podudarila se, takođe, sa procesom u flimsko-producentskom u svetu gde je serijski program dobio novu konjukturnost i primat u odnosu na film. To traje i dan-danas. U okviru ove serije bio je i jedan mini serijal sa edukativnom temom u saradnji sa Ministarstvom zdravlja. Radili smo, zatim i "Led" – sjajan debitantski film moje kćerke Jelene – seriju "Ravna gora" i, posle, film "Za kralja i otadžbinu". Da je taj film izašao prvi, pa posle toga serija "Ravna gora" – potpuno bi se promenila naša filmska percepcija. Nažalost, društvene i produkcijske okolnosti bile su drugačije, pa smo prvo morali da krenemo sa serijom. Moram da kažem – sada, u ovom svom zrelom dobu – da sam televizijske serije radio donekle po sopstvenoj meri, ali film ne. Ako me zdravlje posluži, nadam se da ću ga tek napraviti.

Šta očekujete od novog filma?

Film "Za kralja i otadžbinu" moj je lament nad temom kojom sam se bavio duboko, snažno i iskreno i koja mi je odnela nesrazmerno mnogo više života od godina koliko sam se njom bavio; odnela mi je i dobar deo zdravlja. Ovaj film mi je mnogo važan zato što je to moja časna odjava od te teme. Realno, serija "Ravna gora" je glineni golub presečen u letu. Mi nismo stigli tamo gde smo krenuli. Stali smo uslovljeni i društvenim okolnostima i nedostatkom političke volje i promenom kursa srpske države – sada je retrogradno da se bavimo sopstvenom istorijom i nasleđem... Ja imam razumevanje za njih takve, ali je oni nemaju za nas koji imamo svest o tome da nećemo ništa postići u svetu i Evropi ako se odreknemo sami sebe, svojih vrednosti i duhovnog nasleđa. Istorija će suditi o ovom periodu gde je partijska pripadnost postala najvažniji segment društvenog života.

Film "Za kralja i otadžbinu" nije instant "Ravne gore". On je posvećen stotini hiljada patriota, časnih ljudi koji su nakon Drugog svetskog rata morali da odu iz Srbije u svet da bi spasili živote od komunističkog režima. Film počinje izlaskom iz aviona čoveka od osamdeset pet godina posle koga sledi njegov povratak u mladost, u dramatično vreme Drugog svetskog rata... Ovaj film će imati veliki značaj, kao i "Ravna gora", bez obzira na sve kontroverze, kritike i podmetanja, ali i manjkavosti kojih serija svakako ima. Oba ova projekta prokrčila su put mnogim mladim autorima da se mnogo lakše pozabave ovim temama. To niko ne može da mi oduzme. Sa svojim autorskim timom uspeo sam da skinem jednu mrenu sa kolektivne svesti srpskog naroda. I zbog toga se osećam veoma dobro. ¶

FILIP ŠVARM

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
APRIL 2015.

PREMIJERA 24. APRIL
Molijer
UOBRAŽENI BOLESNIK
režija Jagoš Marković
reprize 25. i 29. april

Scena „Ljuba Tadić"

3. Petak u 20.00	NIJE SMRT BICIKLO (da ti ga ukradu)
4. Subota u 19.00	MUZIKA ANĐELA (Humanitarni koncert klasične muzike, Agencija „Zvezdane staze" Beograd)
9. Četvrtak u 20.00	MLETAČKI TRGOVAC
14. Utorak u 20.00	OTELO *
15. Sreda u 20.00	METAMORFOZE
16. Četvrtak u 20.00	UNOSNO MESTO
24. Petak u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK premijera
25. Subota u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
26. Nedelja u 20.00	SUMNJIVO LICE
27. Ponedeljak u 20.00	ZMAJEUBICE
29. Sreda u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
30. Četvrtak u 20.00	GOSPOĐICA *

Scena „Bojan Stupica"

3. Petak u 20.30	IZDAJA
5. Nedelja u 20.30	DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE
8. Sreda u 20.30	POKOJNIK (produkcija FDU)
15. Sreda u 20.30	SHOPPING & FUCKING
17. Petak u 20.30	ŠVABICA
19. Nedelja u 20.30	ZAPISI IZ PODZEMLJA
20. Ponedeljak u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
21. Utorak u 20.30	HISTERIJA
23. Četvrtak u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO
28. Utorak u 20.30	RAZBIJENI KRČAG
29. Sreda u 20.30	RAZBIJENI KRČAG

Studio JDP

3. Petak u 20.30	RAHELINA KUTIJA (premijerno izvođenje nezavisne produkcije „Kino teatar")
4. Subota u 20.30	RAHELINA KUTIJA (nezavisna produkcija „Kino teatar")
6. Ponedeljak u 20.30	RAHELINA KUTIJA (nezavisna produkcija „Kino teatar")
25. Subota u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
26. Nedelja u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)

GOSTOVANJA

6.	RAZBIJENI KRČAG 20. Glumačke svečanosti „Milivoje Živanović", Centar za kulturu Požarevac
7.	GOSPOĐICA Centar za kulturu Valjevo
18.	UNOSNO MESTO Kulturni centar Ruma
28.	MLETAČKI TRGOVAC Dom kulture Čačak

* Predstave su titlovane na engleski jezik / English subtitles

50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica na dan predstave i u aprilu

Vaš lični blagajnik 069 26 44 447

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd www.beograd.rs

Raiffeisen BANK

Platforma za sekiranje gluposti

Novo čitanje kolumni Draže Petrovića samo podvlači njihove vrline, potvrđujući piščevo mesto u vrhu savremenog srpskog novinarstva

Ima već blizu dvadesetak godina otkad se Dragoljub Draža Petrović pojavljuje u raznolikoj beogradskoj štampi kao novinar, ponajviše kao reporter širokog spektra, i to od one najplemenitije, izumiruće sorte: onih koji umeju da vide, da razumeju to što su videli, i da to potom napišu ne tako da se osećate "kao da ste bili tamo" nego mnogo bolje od toga... Pa ipak, argatovanje u Našoj Borbi iz njenih zlatnih vremena, te potom "turneja" po raznim sve obezvređenijim beogradskim redakcijama, kao da u bili tek *artiljerijska priprema* za karijeru Petrovića kao specifičnog političkog komentatora koji se izražava kroz formu urnebesno zajedljive i uslovno rečeno satirične kolumne; kažem "uslovno" jer je pojam satire ovde kontaminiran kojekakvim jalovim i isprazno pretencioznim poluproizvodima koji bi da se skupo prodaju na tu definiciju, dok je kod Dražinih tekstova obrnuto: njemu je titula "običnog novinara" sasvim dovoljna, a opet, njegove se kolumne s vremenom potvrđuju kao autentična satirična hronika epohe. I tako je, eto, nastao "fenomen Petrović", na iznenađenje možda samo onih koji Dražu nisu poznavali odranije.

U vremenima sve grbavijim za štampu, Petrović se bio obreo u pokojnom Glasu javnosti, isprva manje-više solidnom listu blago večernjačkog profila, a koji je s vremenom počeo da otklizava u neku vrstu opskurnosti, u kojoj je i skončao; u istoj se kući kasnije zapatio i Kurir, i tu je – dakle, prvo u Glasu, a potom paralelno i u Kuriru – Draža kao upaljivo najdarovitiji novinar u kući počeo da piše nedeljne političke kolumne, s vremenom sve bolje i bolje, čim je svoj prirodan dar i duhovitost dovoljno "išlifovao", iščistio ih od u početku ponekad prisutne želje da se služi "kafanskim" dosetkama, kojima je mesto ipak tamo gde ih i samo ime smešta... Zapravo, dosta je brzo Dražina kolumna postala "jedino što u tim novinama vredi", što je nekako sve jasnije oslikavalo i izvesnu paradoksalnost njegove pozicije, jer je u tom kontekstu sve češće delovao poput glumca koji izgovara tačan tekst u dobrom komadu – ali u pogrešnom pozorištu... Otuda je njegov prelazak u Danas predstavljao veoma bitan recepcijski pomak: prvi put posle dugo vremena, pisac se obraćao nekako najprirodnije "svojem" auditorijumu. The rest is, štono se kaže, history...

Sa ove platforme lansirana je *Žvaka u pepeljari* kao nedeljna kolumna, i nije joj trebalo mnogo da stekne verne poklonike, a svog autora unapredi u klasu, kako bi se reklo, "kultnih novinskih pisaca". Petrović je nesmiljeno "šibao" po budalaštinama i tadašnje vlasti i opozicije, ne praštajući i ne zaboravljajući nikome ono što nije za praštanje i zaboravljanje: politički i ljudski nitkovluk, bahatu i agresivnu glupost, jeftino opsenarstvo i mufljuške lagarije, primitivni strndžovluk, ali i snobizam i skorojevićevštinu. Svojevrsna personalna ekvidistanca prema akterima političke scene nikako nije kod Draže – kao što jeste kod mnogih drugih, manje pametnih i darovitih i labavije utemeljenih u onome što rade – značila i politički i svetonazorni eklekticizam i konfuziju: naprotiv, Petrović uvek nastupa sa najšire shvaćene građansko-demokratske pozicije, to je sistem vrednosti do kojeg mu je stalo; utoliko će neretko i biti najnesmiljeniji prema onima koji se na njega pozivaju, a u praksi ga kompromituju. Dodatni vetar u leđa Dražinom kolumnizmu dala je promena vlasti u Srbiji: em zato što su se u izmenjenim okolnostima mnogi drugi autori od kojih se "nešto" očekivalo ili nekako pasivizovali i pogubili u bespućima povučićene Srbije ili ušli u otvorenu kolaboraciju, em zato što su i sama priroda novo-starog režima, i pogotovo živopisne naravi njegovih glavnih nosilaca (a naročito Najglavnijeg, dabome) takve da su legle Dražinom autorskom temperamentu "ko budali šamar".

I stvar, bogme, savršeno deluje: Vučić i ekipa nisu ni pokušali da sakriju koliko ih Petrovićevo pisanje i svako drugo javno nastupanje otvoreno nervira. Većeg kompliimenta za političkog kolumnistu ne može biti nego što je ovoliki odijum od bilo kakve i koje vlasti, a kamoli od ove i ovakve! Zapravo su se idealno našli: on jako dobro zna ko su i šta su i to je uvek spreman da (im) kaže, a i oni jako dobro znaju da on zna i da je spreman...

Žvaka u pepeljari u obliku knjige (Službeni glasnik, Beograd 2015) izbor je Dražinih kolumni za Danas i za nedeljnik Nedeljnik iz 2012, 2013 i 2014. Za ovaj je serijal sasvim zasluženo dobio i Glasnikovu nagradu "Desimir Tošić", a štampanje ove knjige deo je tog "paketa". Novo čitanje svih ovih tekstova koji su potpisanom čitaocu već bili poznati iz "premijernog" konteksta, potvrđuje visok sud o njihovom kvalitetu, baš kao što obnavlja nepatvorenu čitalačku radost pri susretu s autorom koji pokazuje tako ležernu, a opet tako nesumnjivu i potpunu nezainteresovanost za kupovinu i dalje širenje fame o Carevom novom odelu; tako je to kad pisac, osim spisateljskog dara i pomodarstvom ili privatim interesima neoštećenog smisla za razlikovanje jajeta od mućka zapravo i nema nikakvu drugu politiku i nikakvu skrivenu "agendu": cilj i smisao Petrovićevog pisanja je sam tekst, kao i vrednosti koje emanira. Sve drugo je – sve drugo.

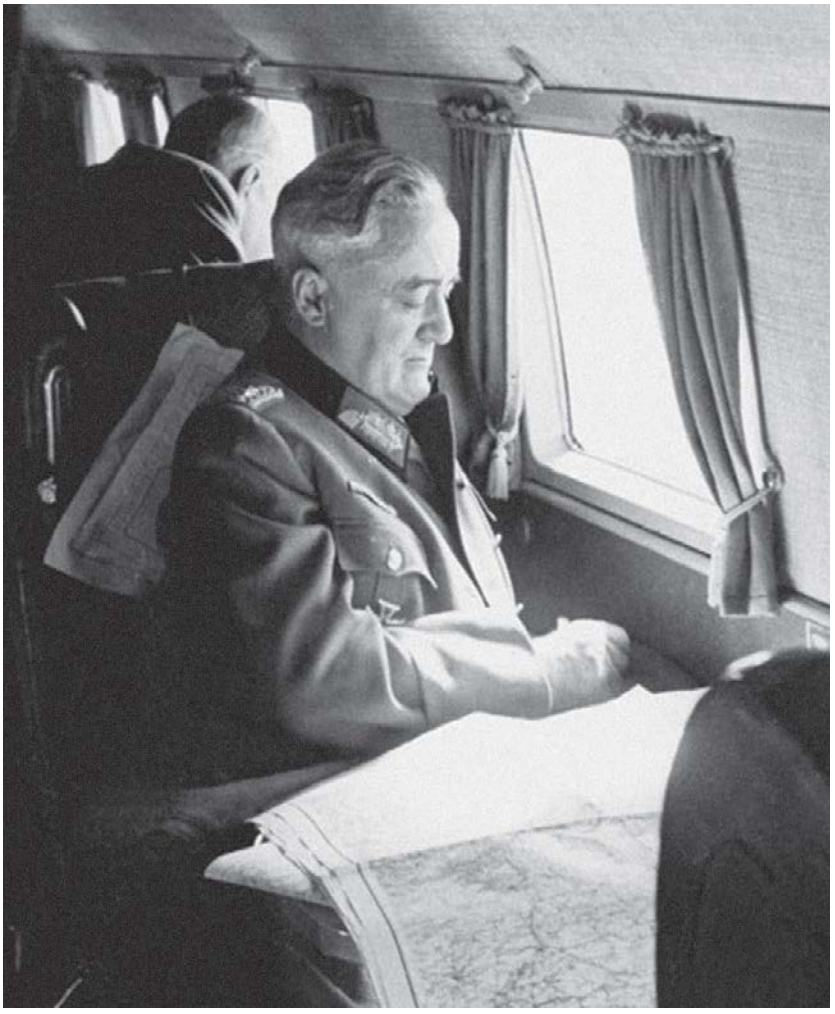

Čitani ovako "na gomili", Dražini tekstovi otkrivaju i izvesne "poetičke" uzore kojih on ne mora nužno biti svestan: od fragmentarno-mozaičke strukture satirične kolumne iz onih ranih – i daleko najboljih – "danasovskih" radova Tanje Torbarine (uzgred: nikoga valjda kanibalski postjugoslovenski rat nije tako strašno i temeljno i nepovratno autorski pojeo i obezvredio kao nju, naročito za širi ex-yu kontekst) pa sve do specifične igrivo-polemičke iskre jednog Borisa Dežulovića.

Zato su ovi Dražini tekstovi već sada vrlo dragocen hroničarsko-satirički prilog istoriji političkog, kulturnog i medijskog beščašća jednog vremena, pisani rukom svedoka koji se malo čudi, malo smeje, malo krsti i levom i desnom, a ponajviše podseća čitaoca na ono što mu danas najviše i najtemeljitije preti: ne daj da te gori o tebe i od svih nas još i prave volom, dok te levom rukom džepare, a desnom nogom šutiraju u zadnjicu. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Iz nacističkog ugla

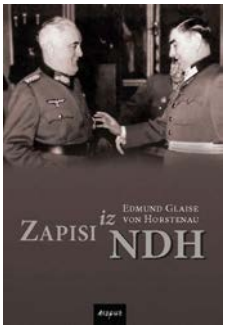
"Na kraju bi se, međutim, moralo postaviti pitanje: može li se uopšte opravdati činjenica da Evropljanin o svome malenom poluotoku, koji se kao dio Evroazije pruža prema jugozapadu, još uvijek razmišlja kroz prizmu kombinacija država, pojedinih saveza, anšlusa, carinskih granica, ekonomskih ratova itd. Mora li to maleno, šaroliko mnoštvo država izgledati unekoliko smiješno i beznačajno u usporedbi s velikim carstvima? Hitler je možda, kako smo naznačili, nakon sporazuma u Minhenu imao priliku da izmučenome evropskom pseudokontinentu pokaže takav put. Možda je njemački narod, kao narod evropskog centra s bezbrojnim protezanjima u male narode istoka i jugoistoka, bio najpozvaniji da preuzme inicijativu i vođstvo u stvaranju takve zajednice. To što ga je njegov vođa poveo u najstrašniju nesreću u njegovoj ne baš sretnoj povijesti sigurno ga je kroz više generacija onemogućilo da preuzme takvu ulogu. Evropa ne može tako dugo čekati." Ove proročanske redove ispisao je početkom novembra 1945. godine u Nirnbergu Edmund Glez fon Horstenau, Hitlerov opunomoćeni general u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

HITLEROVI IZASLANICI ZA BALKAN: Edmund Glez fon Horstenau

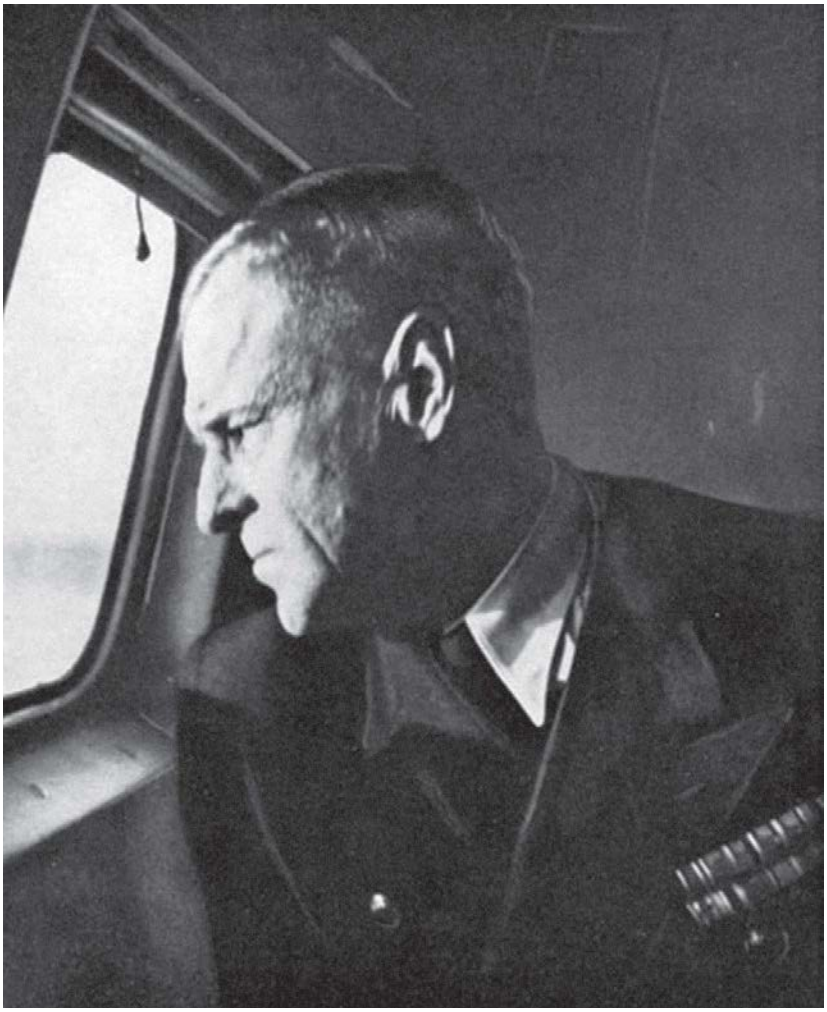
IZMEĐU RATOVA

Na prvi pogled, nema u našem savremenom trenutku nekog pretjeranog razloga za vraćanje dnevničkim zapisima koji govore o političkom životu u dijelovima Evrope koje je tadašnji Treći rajh držao ili pod okupacijom ili pak imajući ondašnje kolaboracionističke režime pod čvrstom paskom. A opet, evo i aktuelni broj *Der Spiegela*, vodećeg njemačkog nedjeljnika, na svojoj naslovnoj stranici ima Angelu Merkel foto-montiranu među naciste uz veliki naslov *Kako Evropljani gledaju Nijemce – Njemačka superiornost*. Ne dovodeći u pitanje činjenicu da je današnja Njemačka nastala na oštrom rezu denacifikacije, zanimljivo je ipak osvrnuti se na vrijeme u kojem je, bez današnje *post festum* svijesti o pogubnosti nacizma, Njemačka faktički vladala Evropom. Naročito je interesantno vratiti se u to vrijeme paralelnim čitanjem dvije knjige koje su i "radnjom" i sudbinama njihovih autora višestruko isprepletene. Prva je knjiga Edmunda Gleza fon Horstenaua *Zapisi iz NDH* (Disput, Zagreb, 2013; preveo Mirko Gojmerac), a drugu potpisuje Herman Nojbaher i zove se *Specijalni zadatak Balkan* (Službeni list SCG, Beograd, 2004; preveo Nikola Živković). Prvi je tokom Drugog svjetskog rata službovao u Zagrebu, a drugi, između ostalog u Beogradu.

U pojedinim aspektima njihove su sudbine neobične slične. Obojica su rođenjem Austrijanci. Fon Horstenau je rođen 1882. godine, u mjestu Branau na Inu, u Gornjoj Austriji, istom mjestu u kojem se sedam godina kasnije rodio Adolf Hitler. (Za vrijeme Drugog svjetskog rata Hitler će se šaliti sa svojim generalom govoreći mu kako bi on zasigurno bio najslavniji sin svog rodnog grada, samo da, eto, nije bilo njega, Hitlera.) Nojbaher se pak rodio 1893. u gradu Vels, takođe u Gornjoj Austriji, samo devedesetak kilometara od Branaua na Inu. (Vels i Branau na Inu su drugi odnosno treći grad po veličini u Gornjoj Austriji; prvi je, naravno, Linc.) Obojica su služila u Austro-Ugarskoj vojsci za

Paralelno čitanje dnevničkih "Zapisa iz NDH" Edmunda Gleza fon Horstenaua, opunomoćenog generala Vrhovne komande Vermahta u Pavelićevom Zagrebu, odnosno memoara Hermana Nojbahera, Hitlerovog izaslanika u Nedićevom Beogradu, nudi nam zanimljivu slike nekadašnje Evrope. Uz oprez i snažnu svest o velikoj opasnosti koja se krije u nekritičkom prepuštanju istorijskim analogijama, ovo štivo nam ipak govori mnogo i o našem vlastitom vremenu

Herman Nojbaher

vrijeme Prvog svjetskog rata. Između ratova, obojica su u Austriji imali uspješne karijere koje su uoči Anšlusa dosegle zavidne visine. Glez fon Horstenau je bio ministar unutrašnjih poslova, a neko vrijeme i vicekancelar, dok je Nojbaher bio gradonačelnik Beča.

RATNE MISIJE

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, u skladu s Hitlerovom praksom da na Balkan šalje provjerene austro-ugarske kadrove, Glen fon Horstenau službuje kao predstavnik Vrhovne komande Vermahta pri hrvatskoj Vladi. Nojbaher je posebni izaslanih za Jugoistok, odnosno specijalni izaslanik za Balkan, kojem je sjedište najprije u Bukureštu, zatim u Atini, a naposljetku, od 1943. godine u Beogradu. Valja odmah kazati nešto i o kontrastu njihovih postratnih sudbina jer iz njega izvire i važna razlika u knjigama koje razmatramo.

Fon Horstenau se ubio u zatvoru u julu mjesecu 1946. godine. Njegovi dnevnički zapisi su posthumno objavljeni, a njihov lavovski dio on i nije imao sa sobom u zatvoru. Tu, dakle, nije bilo nikakvog prerađivanja, nikakve naknadne pameti.

Nojbaher je pak poslije rata od strane američkih vlasti interniran u logor u Kufstajnu, zatim je bio svjedok na Nirnberškom suđenju, a onda ga, juna 1946. Amerikanci šalju u Beograd kao svedoka na suđenju Draži Mihailoviću. Jugoslovenske vlasti ga tada hapse i osuđuju na 20 godina prisilnog rada. Kaznu je služio u Sremskoj Mitrovici do 1952. godine, kada je oslobođen "zbog bolesti". Vratio se u Austriju i radio kao građevinski preduzetnik u Salcburgu, a od 1954. do 1956. je u Etiopiji u službi cara Haila Selasija kao savjetnik pri stvaranju moderne državne uprave i savjetnik i komesar u gradskoj upravi Adis Abebe. Decembra 1955. na prijemu u carskoj palati u Adis Abebi sreo je Tita koji je bio u posjeti Etiopiji. Umro je u ljeto 1960.

Nojbaher svoje memoare piše 1953. godine, a objavljuje ih 1956. Njihov je kontekst, dakle, posthitlerovska, antifašistička Evropa, pa su oni u tom smislu manje autentičan izvor od *Zapisa iz NDH-a*. Fon Horstenaua, njihovog autora, Hitler šalje u Zagreb već 14. aprila 1941. godine. Prekomandu prima na isturenom komandnom mjestu u Menihkirhenu, u istom vozu u kojem će Hitler za koji dan proslaviti rođendan. Stigavši u Zagreb na prvom prijemu kod Pavelića, Fon Horstenau će vidjeti i "vrlo lijep" šahovski set (ploču i figure) koje je poglavnik namijenio Hitleru za rođendan. Osim u ovim memoarima nema u istoriji mnogo pomena o tom šahovskom setu, koji je, usprkos svojoj ljepoti, ostao u sjeni drugog dara, onog koji će Fireru pripadnici Vermahta donijeti iz Sarajeva.

Ono što je naročito zanimljivo u prisjećanjima na dane rasturanja Jugoslavije jest činjenica da je Hitler, kao i neki od njegovih saradnika, brzo shvatio da je rastakanje te države greška. Hitlera je u ideju o rasparčavanju Jugoslavije gurnuo bijes zbog demonstracija 27. marta, ali poslije je govorio da bi od te ideje odustao da nije bilo Talijana. Sam pak Fon Horstenau još aprila 1941. godine zapisuje: "A što se tiče razbijene Jugoslavije, naknadno se mora priznati da je to možda bilo jedino dobro državno uređenje koje je stvoreno prema diktatu iz Pariza." Krajem

»

maja pak bilježi da među njemačkim glavešinama za Jugoslavijom najviše žali Gering "što u geografskom i privrednom pogledu nije neopravdano".

VRHUNAC UŽASA

Već u prvim mjesecima boravka u Zagrebu Fon Horstenaua iritira groteskno-operetski karakter NDH. Također, tih prvih mjeseci svakodnevicu mu ponajviše opterećuju nesporazumi sa Italijom. Ipak, uskoro na spisak stvari koje ga frustriraju pristiže i zločinački karakter ustaškog režima. Fon Horstenau je zgrožen ustaškim pokoljima nad Srbima, a naročito Jasenovcem koji naziva "mjestom užasa". Indikativne su ove rečenice iz novembra 1942, godine, rečenice koje zapisuje visoki funkcioner nacističke Njemačke: "Ne treba zaboraviti da su izumitelji koncentracionih logora bili Britanci u Burskom ratu. No ta mjesta užasa dosegla su vrhunac ovdje u Hrvatskoj, pod Poglavnikom, kojeg smo mi postavili." Grozi se autor i nad njemačkim zločinima u Rusiji. Tako na jednom mjestu, recimo, kaže: "Kod nas ne samo ssovci uče kako da vrše masovna ubojstva. (...) Židove ubijaju bjesomučno. U nekom mjestu danima su držali stotine židovske djece razne dobi bez hrane i vode u zatvorenoj prostoriji, a nakon toga ih poubijali (vijest potiče od oficira glavnog štaba jedne naše divizije). Čovjek se mora sramiti što je Nijemac..."

Iako stacioniran u Zagrebu, Fon Horstenau često putuje. Između ostalog, na brifinge sa Hitlerom. Zanimljiv je djelić zapisa iz maja 1943. godine, kad nakon razgovora s Hitlerom zapisuje: "Htio bih još napomenuti da je Firer u službenim razgovorima rekao nekoliko riječi o tajanstvenoj 'Novoj Evropi': izjednačavanje nivoa cijena i valuta, autarkija za Evropu kao cjelinu, ali ne za pojedine zemlje." Ima u ovim memoarima i stranica na kojima se iz njemačke perspektive ogledaju neke svojevremeno tabuizirane teme u domaćoj istoriografiji, kao što su, recimo, partizansko-njemački pregovori prije bitke na Neretvi. Fon Horstenau je imao priliku upoznati Vladimira Velebita koji je na njega ostavio odličan dojam. Interesantno je da on o Velebitu kaže kako "njegovo uvjerenje nije komunističko, nego jugoslovensko".

Indikativno je i kako se mijenja autorov odnos prema Hitleru nakon što biva izvjesno da je rat izgubljen, pa na jednom mjestu bilježi: "Smatram ipak da još nikad u svjetskoj povijesti nijedan čovjek nije preuzeo na sebe toliko tragične krivnje kao što je to učinio Adolf Hitler." Negdje u tom periodu, Fon Horstenau počinje da se češće viđa sa Nojbaherom. Piše tako da je u jednom njihovom razgovoru Nojbaher primijetio da je rješenje balkanskog problema u privlačnosti kojom njemačka industrijska imperija očarava te "seljačke zemlje". U januaru 1944. zapisuje kako je Crna Gora puna partizana, a kako je Srbija "najmirnija zemlja na Balkanu, možda čak u Evropi". Tih dana je Horstenau u Beogradu gdje mu se čini da se "jedva može primijetiti da je grad u aprilu 1941. proživio teške trenutke". Kao što to valjda sa izaslanicima i ambasadorima često biva, dolazi do identifikovanja sa svojim "domaćinima". Tako Fon Horstenauu smeta "koketiranje njemačkih oficira i naročito Nojbahera sa Nedićem i Srbima". Ipak, dodaje on, "stvari stoje tako da se svatko tko se dotakne problema na ovim prostorima nekako sudari sa jugoslovenstvom. Čak i najbolji Hrvati u jednom su kutku duše uvijek bili i Jugosloveni. Za većinu to vrijedi i danas." A kad pola godine, nakon januara 1944. opet dođe u Beograd, Fon Horstenau piše: "Od moga posljednjeg boravka ovdje Beograd je opet prilično stradao od bombardovanja. Upravo je neshvatljivo što imaju baš protiv toga grada."

AZIJATSKI SUD

Kad poslije Drugog zasjedanja AVNOJ-a saveznici priznaju Titove partizane kao legitimnu oslobodilačku silu i kad Fon Horstenau sazna da se nalazi na listi ratnih zločinaca, u njegovim zapisima je sve

Herman Nojbaher (levo); Edmund Glez fon Horstenau i Ante Pavelić

"BOLJE RAT NEGO PAKT": Demonstracije u Beogradu 27. marta 1941. protiv pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu; OKUPACIJA: Centar Beograda, 6. april 1941; OBEŠENI RODOLJUBI: Terazije, 17. avgust 1941; NEDIĆEVA SRBIJA: Propagandni plakat

više gorčine jer je ubijeđen da on nije zločinac i da je, dapače, spriječio neke odmazde i pokušavao uticati na Pavelića da prestane sa svojom zločinačkom politikom. Prisjeća se, recimo, da mu je s jeseni 1942. godine rekao da pretpostavlja kako on misli da je licemjerno da mu Nijemci nešto zamjeraju zbog svega što oni rade u Poljskoj i Rusiji, te je zaključio: "Bez obzira na to jeste li u pravu, usporedba ni u kojem slučaju nije primjerena. Mi smo, naime, ušli u te zemlje kao osvajači, kao neprijatelji, a vi ste došli u ovu tako nesretnu zemlju kao otac domovine." (Fon Horstenau pred kraj rata o Hrvatskoj sve više govori kao o nesretnoj zemlji, a za Hrvate veli da su "nesretan narod koji nikad ne zna šta želi".)

Poslije neuspjelog atentata na Hitlera, u sklopu nekih internih spletkarenja, Fon Horstenau biva smijenjen i odlazi najprije u Beč, a poslije u Salcburg gdje biva i uhapšen od strane saveznika. Ima spreman otrov jer strepi od jugoslovenskog "azijatskog suda". U zarobljeništvu se donekle suočava sa strahotama koje je cijelom svijetu, a naposljetku i sebi samoj, nanijela Njemačka. Komentarišući oštar govor generala Montgomerija u Hamburgu, Fon Horstenau bilježi: "Prema njegovim riječima, čak i unuke sadašnje generacije u Njemačkoj trebaće upozoravati na nedjela njihovih predaka. Kad kaže da bi cijeli njemački narod u slučaju pobjede jednako tako slavio Hitlera kako ga se sada odriče, potpuno je u pravu."

Prije samoubistva, Fon Horstenau je ispisao i neku vrstu epiloga svom dnevniku pod naslovom "Velikonjemačka politika Adolfa Hitlera". Riječ je o tekstu više analitičkom, nego memoarskom. Iz njega je i onaj fragment citiran na početku ovog osvrta. Tu je, međutim, takođe i vizija vremena "kad Njemačka, što se jednom mora dogoditi, bude probuđena za novu sudbinu".

ORIJENTALNO PONAŠANJE

Teško je reći kad je Fon Horstenau očekivao da bi se Njemačka mogla probuditi za novu sudbinu, mada je indikativno da sa odobravanjem navodi Montgomerijevo pominjanje generacije unuka onih koji su podržavali Hitlera. Ubivši se 1946. godine, on nije mogao da vidi ono čemu je Nojbaher svjedočio: činjenicu da će, u hladnoratovskom kontekstu, Zapad Njemačkoj zapravo vrlo brzo dopustiti da se priprema za svoju novu sudbinu. Nije, dakle, nevažno još jedanput naglasiti da se

POSETA NEMAČKOM GLAVNOM ŠTABU: Nedić i Hitler, avgust 1943.

ove dvije knjige po mnogo čemu razlikuju. Svoje zapise Fon Horstenau po svoj prilici nije ni namjeravao objavljivati, a definitivno ih nije "apdejtovao" u ključu naknadne pameti. Nojbaher, nasuprot njemu, svoju knjigu piše kao osuđeni ratni zločinac koji je svoje odrobijao. Iako obimom kraća, njegova knjiga geografski pokriva veći prostor. Njegova iskustva iz Bukurešta i Atine zavređuju posebne tekstove. Naročito je zanimljivo njegovo službovanje u Grčkoj, a u kontekstu današnjih grčko-njemačkih odnosa. Ipak, ovdje se svjesno koncentrišem na jugoslovensku dionicu njegovih memoara.

Skicirajući kontekst svojih jugoslovenskih iskustava, Nojbaher iznosi ocjenu koja se poklapa s nekim navedenim Fon Horstenauovim razmatranjima: "Rat protiv Jugoslavije nije nikada bio sastavni deo velikog nemačkog osvajačkog plana. Isto tako, razbijanje Jugoslavije nije bilo u nemačkom interesu. Sasvim drugačije stajale su stvari sa našim italijanskim saveznikom. Nova politička karta Balkana u potpunosti je zadovoljila zahteve italijanske mediteranske i jadranske politike ('mare nostro')."

Za razliku od Fon Horstenauovog stava prema Paveliću, Nojbaher prema Nediću gaji simpatije. To se, međutim, ne može reći za Hitlera kojem je Nedić bio komičan zbog "orijentalnog ponašanja", odnosno servilnosti i dubine naklona pred njim kao Firerom prilikom njihovog susreta. "Stojadinović je bio sasvim drugačiji čovjek", rekao je Hitler Nojbaheru, koji je opet branio Nedića kao "konzervativnog Srbina starog kova" i "tragičnu ličnost". Generalno se Nojbaher pokušavao boriti protiv Hitlerovih antisrpskih predrasuda: "Hitler je pripadao onoj vrsti Austrijanaca, koja polako izumire, a koja od godine 1914. ima antisrpski kompleks i to zbog ubistva prestolonaslednika u Sarajevu i izbijanja Prvog svetskog rata. Srbi su za njega: bombaši, ubice kraljeva, zaverenici, pučisti i krivci za svetske požare i evropske ratove. Ovo su bile uobičajne titule koje su Srbi stekli u austrougarskim krugovima."

MRAČNE GUDURE BALKANA

Nojbaheru se čini da Njemačkoj ne šteti srpski nacionalizam kao takav, kao ni »

OSLOBODIOCI: Borci 1. zlatarskog bataljona 3. proleterske sandžačke udarne brigade, avgust 1944.

neka vrsta kontrolisanog velikosrpstva. Jedini nemački pravi neprijatelj na Balkanu su jugoslovenski nastrojeni partizani. Evo karakterističnog odlomka: "U jesen 1943. u Srbiji sam zatekao sledeću situaciju: komunistički ustanak je 1941. godine ugušio Vermaht. Susedne zemlje kao NDH (a posebno Bosna) i Crna Gora postala su područja gde su Tito i njegovi partizani vodili glavne borbe. Veliki deo teritorija u Srbiji, pre svega sela, kontrolisali su četnici Draže Mihailovića. I u samom Beogradu Dražine pristalice bile su brojnije nego Titove. Titovi ljudi, međutim, bili su bolje organizovani i disciplinovani. Za četnike su komunistički partizani odavno postali neprijatelj broj jedan. Znali su da im posle odlaska okupatora predstoji borba sa Titom za budućnost Jugoslavije. (...)Već i pre mog dolaska se dešavalo da su se neke četničke jedinice u Srbiji, Bosni i Hercegovini, u Crnoj Gori i Dalmaciji, povremeno zajedno sa italijanskim i nemačkim trupama borile protiv partizanskih snaga. Ova saradnja, kojom su se naročito Italijani mnogo koristili, bila je Nemačkom glavnom štabu nepoželjna, a zapravo i zabranjena. Pa ipak, i pored zabrane Hitlera, Nemci i četnici su i dalje, s vremena na vreme, sarađivali. Balkanski klanci i gudure su mračne, a Glavni štab je bio daleko. Dešavalo se da se usamljeni komandant neke manje nemačke vojne formacije našao u teškoj situaciji i, odjednom, stigla mu je neočekivana i dobrodošla pomoć od neke četničke jedinice; on ju je, razume se, prihvatio. Komunisti su bili zajednički neprijatelji i četnicima i Nemcima."

Ojačavanjem Nedićeve pozicije, Nojbaher želi da Titove partizane zadrži na zapadnoj strani Drine i u Crnoj Gori. Čini mu se da je Srbija manje pogodno tlo za širenje komunističkih ideja: "U vreme kada sam preuzeo misiju u Beogradu, Srbija je bila zemlja gde su komunisti imali najslabije pozicije na Balkanu i u kojoj je komunizam imao najmanje pristalica. Srbija ima pretežno agrarni karakter. Preko osamdeset odsto stanovništva čine seljaci. Komunisti imaju izgleda samo u industrijskim sredinama, a njih nema mnogo u Srbiji. Beograd je izuzetak. Glavna baza Komunističke partije u Srbiji postao je Beogradski univerzitet. Seljaštvo ove zemlje je vaspitano u patrijarhalnom duhu, a prema svemu novom odnosi se sa dubokim nepoverenjem. Kako su vekovima bili turski podanici, naučili su do savršenstva lekciju o pružanju otpora i to na lukav i uporan način. U srpskom seljaku video sam jednu od najjačih poluga protiv boljševizacije Balkana. Upravo zato, stavio sam u središte mog političkog planiranja okončanje dosadašnje nemačke politike prema Srbiji, po kojoj je Srbija bila dežurni krivac za sve probleme na Balkanu. Ovo je, međutim, značilo ništa manje nego širu reviziju nemačke politike na Balkanu. Srbi, najzad, ako pogledamo geografsku kartu, zauzimaju, ključno mesto na Balkanu."

U svrhu jačanja Nedića, Nojbaher u oktobru 1943. godine predlaže Ribentropu da nacistička Njemačka bude pokrovitelj stvaranja "Velikosrpske federacije" koja bi se sastojala od "Srbije, Crne Gore i Sandžaka", a čiji bi predsjednik bio general-pukovnik Nedić. U tom kontekstu, Nojbaher se nada da će moći da "pomiri i zbliži Dražu Mihailovića sa Nedićem". Hitler se, međutim, suprotstavio Nojbaherovom prijedlogu rekavši mu: 'Mi nikada ne smemo da dopustimo da na Balkanu jedan narod koji poseduje osećaj političke misije i istorijske uloge postane suviše moćan. Upravo Srbi su taj narod. Oni su dokazali da imaju veliku državotvornu snagu, kao i velike, ambiciozne ciljeve, koji idu čak do Egejskog mora. Imam ozbiljne rezerve prema tome da takav narod, u njegovim nastojanjima i ambicijama, ja još posebno ohrabrim i podržim!"

POŠTOVANJE ZA PARTIZANE

Iako je u zatvorima socijalističke Jugoslavije proveo šest i po godina, a da slično Fon Horstenauu smatra da nije zaslužio da bude proglašen zločincem jer se zapravo zalagao protiv njemačkih odmazda i nekim je ljudima spasio život, Nojbaher gaji veliko poštovanje za Tita i partizane. Govoreći o Titovoj ratnoj pobjedi on veli:

"Za ovu pobedu on se borio ogorčeno i beskompromisno od 1941. godine. Niko mu je nije poklonio. Njegovi partizani borili su se fanatično i u borbama su pokazali spremnost da se žrtvuju i ginu. U brojnim borbama imali su velike i krvave gubitke, te su podneli nečuvene napore. Najveći deo boraca koji su 1941. godine započeli sa Titom borbu, nije bio među živima, jer su poginuli u borbama." Indikativna je i ocjena o Titu koju je u jednom razgovoru saopštio Himler: "To je neumoran borac. Bio bih srećan kad bismo mi imali tuce ljudi ovakvog kova!" Vrijedi također izdvojiti i ovaj Nojbaherov uvid sa nešto općenitijim zaključkom: "Najbolja propaganda je uvek ona kada propagandista uspe da nasmeje publiku kojoj se obraća. Nemačke vlasti objavile su plakat na kome je stajalo da će biti nagrađen sa 100.000 zlatnih nemačkih maraka onaj ko preda Tita, živog ili mrtvog, nemačkim vlastima. Kao odgovor na ovu nemačku ponudu, u Hrvatskoj je objavljen partizanski plakat, koji obećava nagradu od 50 kuna (a to je odgovaralo vrednosti od dve ili tri nemačke marke) onome ko preda partizanima, živog ili mrtvog, poglavnika Hrvatske Antu Pavelića. Verujem da sam posmatrajući stvari izbliza došao do interesantnog otkrića: jedan pokret može da raste tako dugo dok poseduje sposobnost da kao oružje upotrebljava i humor. Kada se jednom dokopaju vlasti, onda postaju najopasniji protivnici humora. Svaka vlast se, naime, shvata savršeno ozbiljno i zato moćnici postaju savršeno smešni."

NEKAD I SAD

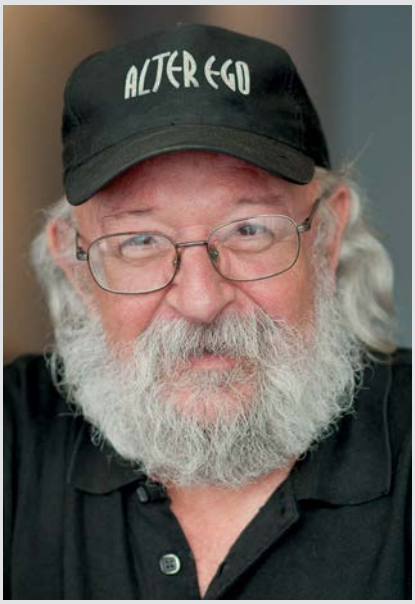
Izvrstan je onaj dijalog između Slavka Štimca i Petra Kralja pred kraj Kusturičinog *Undergrounda*; dva Jugoslovena su u ludnici u Njemačkoj, dok Berlin bučno, uz vatromet, slavi Novu 1992. godinu. Štimac glumi pacijenta, a Kralj psihijatra. Štimac vjeruje da Drugi svjetski rat još uvijek traje, a Kralj mu govori da je završio, mada se dole, u njihovoj domovini, sada vodi novi lokalni rat. Ako je završio Drugi svjetski rat, veli Štimac, znači da su Nijemci pobijedili. Nisu, kaže Kralj, liječničko-pokroviteljski. Ali zašto onda slave, pita Štimac. Na način umjetnički, ovaj nam dijalog govori više o savremenoj Evropi od sve sile suhoparnog analitičarenja. Sedamdeset godina poslije poraza u Drugom svjetskom ratu, Njemačka uveliko živi svoju novu sudbinu, vladajući Evropom, kao glavno sidro njene zajedničke valute, centar prostora bez carinskih granica, držeći privlačnošću svoje industrijske imperije balkanske "seljačke zemlje" nepovratno u svojoj orbiti. Jako je važno bježati od prvoloptaških analogija. Ne nastavlja se današnja Njemačka na onu Hitlerovu te bespogovorna odanost aktuelnoj njemačkoj politici iz balkanske perspektive nije nužno "kolaboracionistička". Ipak, ima nečeg indikativnog što današnje osude demonstracija od 27. marta 1941. godine, sentimentalnost spram Milana Nedića "srpske majke", ideje da je zbog visoke cijene bilo pogrešno dizati ustanak protiv nacista, često dolaze iz istih onih političkih krugova u Srbiji što su danas savršeno usklađeni s njemačkom politikom i čiji glavni inostrani pokrovitelj dolazi iz Berlina. Na tragu te paralele, međutim, najglasnija (prividna) opozicija savremenom "nedićizmu" dolazi od suštinskih nasljednika politike Draže Mihailovića, *ancien régime* elite pomiješane sa fetišistima "slobodarskog Zapada". Ta dva dominantna pola ovdašnje politike, kao u Nojbaherovom ingenioznom planu, mire se i zbližavaju jedino u zajedničkom neprijateljstvu prema "azijatskim hordama" partizana, sirotinji i proleterima iz pasivnih krajeva Srbije, Bosne, Dalmacije i Crne Gore, udruženim sa skupinom studentskih idealista s Beogradskog univerziteta, koji se svi zajedno, o užasa!, uzdaju samo u se i u svoje kljuse. I u Ruse. ¶

MUHAREM BAZDULJ

Mihajlo Mika Dajmak (1951–2015)

U Beogradu je u 66. godini preminuo Mika Dajmak, novinar, kuvar i dobar čovek

Mika Dajmak bio je ličnost rableovska, razuzdani i uvereni hedonista. Rableovskim rečnikom: poguzija, izjelica, masloguzan, popilica, sjajan kuvar i uopšte laf i drugarčina, sasvim nalik na tebe, čitaoče. Otkad ga znam – a to je nekih četrdesetak godina – kuvao je strasno i opsesivno, pa je onda isto tako jeo i pio, sve u društvu dobrih ljudi i lepih žena. Osim toga, pisao je knjige i novinske članke o hrani i vinu; kuvare svih vrsta, male i velike. Počeo je – ako se dobro sećam – od serije recepata koja se zvala *Kuvar dva debela novinara*, po emisiji koju su imali na TV Studio B mnogo pre ovih novih i postmodernih TV zvezdi. Sledila su *Šaputanja iz rerne*, u dva nastavka (valjda), pa čitav niz knjižica kojima se broja ne zna, a sve na istu temu. Te jela, posna i mrsna, te šta se sve može skuvati u mikrotalasnoj rerni (ne biste verovali), te *Gozba* (Symposion), političko-kulinarski pamflet u dva nastavka (*Gozba* i *Praktikum*). Vrhunac je bila poslednja (nažalost!) knjiga *Viljuškom po ex YU*: nadahnut i sistematičan pregled lokalnih kuhinja svih šest republika i dve pokrajine mučene SFRJ, sa usputnim osvrtima na kuhinje naših bivših susednih zemalja, od Albanije do Austrije.

Poseban opus Mike Dajmaka bio je *Mali kuvar*, koji je donedavno izlazio svakog petka u "Danasu", prelomljen tako da se može sačuvati za kasnije. Osim – naravno – kulinarske kompetencije, odlike ovog serijala bile su Mikin smisao za humor i sjajan stil pisanja. Povremeno sam mu zamerao da u receptima zanemaruje beli luk i optuživao sam ga da podleže malograđanskom ukusu "nove kuhinje", koja je čista podvala i hohštapleraj, da vam odmah kažem. Koji bi to kuvar sa Menhetna napravio Mikin proslavljeni i čuveni prebranac, verovatno njegov šampionski recept? Užasnuli bi se, a nama je bilo tako lepo... Prebranac u kome zabrinuto plivaju cele zelene ljute paprike; kol'ko pasulja (belog tetovca) tol'ko luka i još razni misteriozni začini, pa sve lepo prošaputalo u rerni dok se nije napravila ona nežna rumena korica gore...

Uz svako jelo Mika je preporučivao vina. Razumevao se u vina strašno, fakat. Znao je svu teoriju – kakav *bouquet*, koja robustna oštrina, uz koje jelo ide i onaj zadnji ukus iza nepca, tanin i to – dok smo mi, ignoramusi u teoriji, tek malko natucali praksu. Nama je vino bilo crno ili belo; roze nismo ni pipali, iz razloga higijenskih. Miki je svako vino bilo priča bez kraja. Bio bi postao dobar *sommelier*, samo kad ne bi morao da pljune gutljaj posle svakog probanja.

Pored svega toga i – uveren sam – zbog svega toga, Mika Dajmak bio je dobar čovek i bio je naš. ¶

MILOŠ VASIĆ

Bolje grob!

Kolja & Grobovlasnici, Dom sindikata, Beograd, 21. III 2015.

Prečesto u Srbiji stvari uopšte nisu onakve kakve izgledaju. Prošle subote uveče, oni koji su kupili ulaznice (1200 d.) za nastup naoko novog – mada pojedinačno ne baš mladog – benda Kolja & Grobovlasnici, zatekli su se usred preterane euforije, prijateljske žurke pre nego dotad najveće svirke Nikole Kolje Pejakovića. Doduše kad sabere sve koji vole neki od njegovih života, mogao je napuniti i više od Doma sindikata.

Pravo dete jugoslovenskog komunizma & renesanse (r. '66, Banja Luka) maturirao je likovnjačku školu, a diplomirao pozorišnu režiju. Na studiranje u Beograd stigao je posle Novog talasa, svirajući gitaru, usnu harmoniku i klavir, sredinom '80-ih počeo da pravi pesme, no kako je od bukvalnosti do Bukovskog put poduži, prvo je postao cenjen kao filmski scenarista (*Lepa sela lepo gore*, dijalozi), TV-režiser (serija *Složna braća*), i omiljen kao narodski uvrnut epizodista u delima Srđana Dragojevića; posebno je njegov Dorijan u *Mi nismo anđeli/A3* otelotvorenje svega što ne želite da rokenrol bude. Po očekivanju, time je ostala u senci njegova karijera u pozorištu, gde za svoje predstave ume da uradi i scenografiju, kostim i muziku. Posle pisanja znatnog dela TV-serije *Vratiće se rode*, kao režiser u Narodnom pozorištu u B. Luci zapažen je adaptacijama Nušića, a najširа publika verovatno ga (ne) zna kao autora neo-kafanskog (recimo, splavarskog) standarda *Haljinica boje lila*. To je napravio tokom svoje opskurne turbo-folk veze, a u produkciji manje poznatog Željka Joksimovića pesmu je snimila pevačica Lola (album *Crne oči*, 2001), da bi je hitom učinila Severina 2008. u produkciji još veselijeg Bosanca, Gorana Bregovića.

Između ne uvek lako spojivih pojavnosti, Kolja je i propadao, kako su mnogi mislili da i priliči kreativcu '90-ih u Srbiji. Ono što je krajem te decenije snimio, uz pomoć poznatog producenta V. Aralice, pojavilo se pod nazivom Kolja i Smak Belog dugmeta kao njegov debi-album *Mama, nemoj plakati* (2001, Moro/System Records). U tom bosanskom loncu žanrova bilo je svačeg, od pre-Novog primitivizma do post-modernizma, od Buldožera do Bludoždera, s humorom uglavnom na prvu loptu i oštro začinjeno bizarlukom (*Zulu uštipci*, *Užički heroin*) i opscenostima (*Pedofilija*, *Sjeo sam za švedski sto*), a ovo kultno izdanje kandidovalo ga je za šefa RnR-otpada na sred Balkana. Srećom, odustao je od oznake "pornosoul" i nastavio, mada mu i dalje ništa što je rokersko nije bilo strano – u skladu s neskrivenom narko-tematikom niza svojih pesama.

Drugi album, samo *Kolja* (2009, isti izdavač i producent) svime je pokazao da se Nikolicini razni muzički talenti, ideje i izvorna osećanja mogu skladnije uliti i u kantautorske forme, čak s primesama kantri zvuka koji blaži njegovu silinu i energiju. Savlađujući pravljenje pesama bez parodije, Pejaković je za sobom ostavio jeftine dosetke a zadržao ponekad zastrašujući crni humor (*Da li venem ili zrim*) i neveseli život na marginama (*Draga strina*), potvrdivši se kao autor od kalibra (*Miris mladosti*, *Maršala Birjuzova 8*, *Idi spavaj*, *Sam*). Tome je svakako doprineo i odgovarajući tehničko-produkcijski nivo, a ekipi vrsnih svirača pridružio se džez-klavijaturista Ivan Aleksijević koji i danas predvodi kvintet Grobovlasnika. Pevački bolje kanalisan, Kolja ponekad počinje da zvuči kao podmlađeni Bora Đorđević, ili kao kad bi Srđan Marjanović pevao nešto smisleno. Jednom nogom na bluzu a drugom na našim narodnjacima, na ovaj CD stale su i vesela *I eto, udade se ti za konja*, i tamburolika *Crna ptica*, i bonus *Haljinica*...Podsećanja radi, da je kafanska muzika iz korena ambijentalna.

Ipak, trebalo je da se bistrooki, opaki medo okane šarmantne samodestrukcije (čitaj: skine/očisti) i porodično p(r)osvet(l)i, pa da kompletira još bolji album i najzad započne koncertiranje. Neobično spakovan/opremljen *Grobovlasnici* (2013, Vidoslov, Trebinje/MPRTRS Banja Luka) Aralicinim aranžmanima vuče na lagani džez, sambu i evergrin, što prija Koljinim nenametljivim ispovestima. Od zrele, očinske *Moram biti jak* (*Da, još sam glup, a više nisam mlad*) nižu se iznenađenja, pa i hitovi (*Uvijek kad krenem ka tebi*; samo-podrugljiva *Mladoženja*), a tu su i redovna nekro-numera (*I kad umrem, meni neće lako biti*) i završni, naslovni monolog.

Logično, posle par "inkognito" i klupskih pojavljivanja, Kolja & vlasnici bar tog komadića zemlje repertoar dvočasovnog đuture-nastupa sačinili su nasekavši sva tri njegova albuma. Naoštrenog, jakog zvuka na čelu s Vojislavom Aralicom (s pokretima K. Ričardsa) zahuktali su se u avansirane ovacije, spretni s detaljima rok-tradicije. Nikola nije mnogo pričao, no nema razloga ni da se uklanja obožavanju. Prema kraju najveće oduševljenje ipak su izazvale najstarije *B.J. Blues*, obnovljeni (narko) *Rajko*, *Disco smrad*...I tu bi Kolja mogao da se zaglavi u prečestom "intoniranju kultnih tačaka", k'o Rambo Amadeus. Pevački zahtevnije balade (*Previše*, *Ono što želim*, *U ime ljubavi*) možda čekaju obrade, upečatljivije interpretatore... i pažljivije slušaoce.

Ovaj trijumf ne bi trebalo da ostane samo "ispunjen san", kraj ambicije; uostalom, svrha mu je i bila promotivna, da posluži i kao odskočna daska za koncertnu karijeru. Tržišta jedva da ima, no to je slaba prepreka za *kasnocvetajućeg* čoveka koji live-počinje pred kraj svojih 40-ih, sitnica prema podizanju deteta i čuvanju normalnog života – u Srbiji, sada. Ostalo je obavio/uživao/ovisio dok mu beše vreme, pre slave, pa mirno može od epizodiste da postane glavni. Nije ni prvi Pejaković koji to postiže i glumom i pevanjem. ¶

DRAGAN KREMER

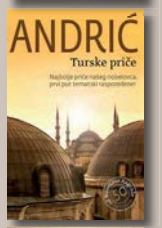
VREME i Laguna preporučuju

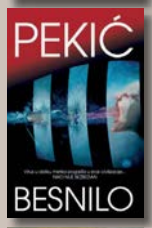

Kapitalna dela nacionalne književnosti

Čitajte Crnjanskog

„Laguna" je upravo objavila novo izdanje knjige Miloša Crnjanskog *Kod Hiperborejaca*, jedinstven roman, neuporediv ni sa jednim drugim delom u srpskoj književnosti

Nakon izabranih dela Iva Andrića i Borislava Pekića „Laguna" je počela da objavljuje dela još jednog velikog srpskog književnika – Miloša Crnjanskog. Knjiga koja se upravo ponovo našla pred čitaocima, u reprezentativnom dvotomnom izdanju, jeste roman *Kod Hiperborejaca*, delo neuporedivo ni sa jednim drugim u srpskoj književnosti, doskoro nepravedno skrajnuto iz fokusa čitalačke pažnje.

Kod Hiperborejaca je čudna knjiga, kako ju je sam autor nazivao: „Jedan haos uspomena, putovanja i lutanja, jedan novi Crnjanski koji govori onako kako nije govorio – o životu, starosti, o svom životu... Mešavina putopisa kroz Italiju, život u Rimu, mnogo beležaka, razmišljanja, utisaka čoveka koji počinje da stari."

Miloš Crnjanski je kao diplomatski službenik Kraljevine Jugoslavije boravio u Rimu od 1938. do 1941. godine. Dvadeset pet godina kasnije, po povratku iz mučnog i nametnutog egzila, on u ovoj knjizi, sabirajući sećanja na period života koji se završio aprila 1941. nestankom države čiji je službenik u Italiji bio, na jedinstven način objedinjuje autobiografsko, memoarsko, romaneskno, esejističko i kulturno-istorijsko pripovedanje.

„Život diplomate u Italiji uoči Drugog svetskog rata samo je okvir za sliku evropskog severa i juga, pred katastrofu koja će potresti osnove civilizacije", rečeno je o ovoj knjizi. „Tvoreći suptilne paralele sa Geteovim i Stendalovim šetnjama po Rimu, ispod senke gigantske Mikelanđelove figure, Crnjanski tumači ljude, pojave, predele, istoriju i umetnička dela. Oštrom oku genijalnog pisca neće promaći nijedan skriveni detalj koji će mu pomoći da protumači intimne i istorijske događaje podjednako. S lakoćom svojstvenom pripovednom virtuozu, Crnjanski će voditi čitaoca do otkrića mehanizama koji od naizgled nespojivih i rasutih fragmenata grade jednu sasvim konkretnu, ličnu istoriju određenu egzistencijalnim autsajderstvom, u isto vreme preobražavajući se u žive slike jedne dramatične epohe."

Nakon *Hiperborejaca*, „Laguna" će, u saradnji sa Zadužbinom Miloša Crnjanskog, uskoro objaviti još dva remek-dela srpske književnosti čija je aktuelnost fascinantna – romane *Seobe* i *Druga knjiga Seoba*, i to u jednom tomu, u izdanju po uzoru na već objavljene Andrićeve *Romane*.

Ovo je pravo vreme za čitanje i ponovno otkrivanje Miloša Crnjanskog.

Crnjanski u Rimu 1940.

Krimi

ANELI VENDEBERG:
Đavolov osmeh
Prevod: DUŠICA MILOJKOVIĆ

Kao što je poznato, Šerlok Holms je nastavio svoju uspešnu detektivsku karijeru i nakon smrti svog tvorca. Među uspelijim ostvarenjima čiji je on bio junak ubrajaju se, pored ostalih, romani *Sedampostotna otopina* Nikolasa Mejera, *Marks i Šerlok Holms* Aleksisa Lekaja, *Poslednja priča Šerloka Holmsa* Majkla Dibdina i *Italijanski sekretar* Kejleba Kara (objavljen u „Laguni"). Ovom nizu nedavno se pridružio i roman *Đavolov osmeh* autorke Aneli Vendeberg, inače doktora mikrobiologije. Radnja njenog romana smeštena je u London s kraja 19. veka. Gradom haraju epidemije i desetine hiljada ljudi živi u najgorem siromaštvu. Kada u gradskom vodovodu bude otkrivena jedna žrtva kolere, doktor Anton Kronberg, vodeći engleski bakteriolog, zaključiće da je smrtonosnom bakterijom čovek zaražen namerno. Dok Skotland jard nije mnogo zainteresovan za sprovođenje detaljne istrage, Kronbergu se put ukršta s privatnim detektivom Šerlokom Holmsom. Holmsu ne treba mnogo vremena da otkrije Kronbergov tajni identitet: reč je o ženi koja se izdaje za muškarca kako bi mogla da radi kao lekar. Ovo dvoje različitih ali intelektualno ravnopravnih partnera udružuju snage kako bi razotkrili zaveru koja je toliko stravična da baca u zasenak zločine Džeka Trboseka. Svi konci istrage vode prema „Napoleonu zločina" – zlokobnom profesoru Morijartiju. *Đavolov osmeh* je jedan od najboljih romana o Šerloku Holmsu koji nije napisao Artur Konan Dojl.

Istorijski

K. K. HAMFRIZ:
Grad zvani Armagedon
Prevod: NENAD DROPULIĆ

Kris Hamfriz je poznati britanski televizijski glumac koji se uspešno ogledao i u književnosti. Ovdašnjim čitaocima poznat je po izvrsnom romanu *Vlad – poslednja ispovest* (objavljenom u „Laguni"), romansiranoj biografiji vlaškog vojvode Vlada Cepeša Drakule, istorijskoj ličnosti koja je Bremu Stokeru poslužila kao inspiracija za lik čuvenog transilvanijskog vampira. Romanom *Grad zvani Armagedon* Hamfriz čitaoce vodi u Konstantinopolj, i to u 1453. godinu u kojoj će Turci osvojiti grad na Bosforu i nakon hiljadu godina zbrisati vizantijski svet sa istorijske pozornice. „Pad grada retko je iznenadan kao pad Pompeje. Poput starca što tetura iznad provalije, dugogodišnje propadanje i grad dovodi na ivicu. Godine 1453. takav grad bio je Konstantinopolj", kaže Hamfriz na početku romana. U Konstantinopolju je metež u kome učestvuju Grci, Đenovljani, Mlečani, Dubrovčani i omiški gusari, a pod njegovim zidinama je vojska sultana Mehmeda Osvajača od sto hiljada vojnika, deset puta brojnija od branilaca grada. U njoj su Turci i najamnici, pored ostalih i Vlasi, Srbi, Bugari i Albanci, ali i najsmrtonosnija pretnja s kojom se grad do tada sreo – najveći top na svetu. Kroz roman pratimo sudbine nekoliko likova, pored ostalih Gregore Laskarisa, alias Zorana Dubrovčanina, plaćenika koji se vraća u grad iz koga je bio prognan, Teona, Gregorinog brata blizanca i izdajice, i Sofije, žene koju su oba brata volela... Kritičari su o *Gradu zvanom Armagedon* rekli: „Hamfriz dikensovski govori o padu ovog veličanstvenog grada dok niti priče plete kroz sudbine vojnika, sultana, proroka i pripovedača. Uspelo mu je da na idealan način spoji dobro izgrađene likove sa uzbudljivim akcionim pasažima."

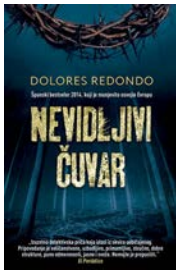
Esejistika

LUKA MIČETA:
Duh pobune

Knjiga *Duh pobune* donosi kolekciju intervjua koje je s ovdašnjim piscima tokom devedesetih godina načinio novinar Luka Mičeta, nekadašnji urednik NIN-a i direktor Tanjuga. Mičetini sagovornici u ovoj knjizi su Dušan Prelević, Vladimir Arsenijević, Mirjana Novaković, Svetlana Velmar-Janković, Svetislav Basara, Jovan Ćirilov, Aleksandar Tišma, Maks Erenrajh Ostojić, Mladen Markov, Mileta Prodanović i Milovan Đilas. „Svi pisci sa kojima je Luka Mičeta razgovarao zapravo su buntovnici", napisao je u pogovoru ove knjige prof. dr Aleksandar Ilić, „neki otvoreni i bučni, neki skriveni i tihi, ali sve ih ujedinjuje nepristajanje na zablude, mitove i licemerje vremena u kome žive. A ni to vreme nije bilo koje vreme – svi razgovori u knjizi vođeni su tragičnih devedesetih, ratnih godina dvadesetog stoleća... Polazište buntovništva uvek sadrži sastojak gneva, u slučaju pisaca u ovoj knjizi i te kako opravdanog – ali sam gnev, za pobunu pronađenog smisla, svakako nije dovoljan. Samo buntovnik koji istinski promišlja svoju pobunu, potkrepljujući je širinom pogleda i dubinom uvida, dokazima i znanjem može dovesti gnev pobune do uspešnog kraja – do mudrosti. I neka to bude merilo pomoću kojeg valja ocenjivati vrednosti višeglasja u ovoj knjizi – iskaza robusnog rokera Dušana Prelevića, pisca antiratnog očajanja mladog pokoljenja Vladimira Arsenijevića, nepokorne i zamišljene Mirjane Novaković, nad usponima i padovima srpske istorije sagnute Svetlane Velmar- Janković, uvek ljutitog i gnevnog Svetislava Basare, modernog – svetskog, prustovski zanetog, ravnopravnosti odanog Jovana Ćirilova, selinovski iskrenog, zlu posvećenog Aleksandra Tišme, ljudskoj grešnosti predanog Maksa Erenrajha-Ostojića, boemski razbarušenog Mladena Markova, sudbinom pokoljenja u nevremenu obuzetog Milete Prodanovića, i dramatično i neposredno ispovednog Milovana Đilasa."

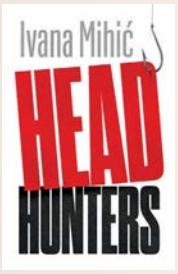
Krimi

DOLORES REDONDO:
Nevidljivi čuvar
Prevod: GORDANA MIHAJLOVIĆ

O krimiću španske spisateljice Dolores Redondo *Nevidljivi čuvar,* jednom od aktuelnih evropskih bestselera, već se govori kao o fenomenu uporedivom s eksplozijom skandinavske škole kriminalističkih romana. Glavna junakinja ovog ostvarenja je Amaja Salasar, inspektorka odeljenja za ubistva regionalne policije u Pamploni. Pred nju iskrsava neobičan slučaj. Na obali reke Bastana pronađen je leš mlade devojke, a okolnosti ovog ubistva slične su onima pod kojima se jedan zločin već dogodio mesec dana ranije nedaleko odatle. Istraga Amaju vodi u njen rodni gradić Elisondo. Suočena sa sve komplikovanijim posledicama slučaja, kao i sa vlastitim porodičnim sablastima, Amaja će pokušati da ulovi ritualnog ubicu čija snažna psihoseksualna simbolika podseća na drevno biće iz baskijske mitologije – basahauna. Dok misteriozni ubica seje leševe po obalama reke, ne dajući joj ni trenutka predaha, Amaja mora da se bori protiv ljubomore pojedinih kolega, sujevernog lokalnog stanovništva i mračne tajne koja joj je obeležila detinjstvo ali se opet vraća, kao utvara, da je muči. „Kompleksnost radnje, poetičnost opisa i mudrost sa kojom slika psihološke portrete svojih likova učiniće gotovo nemogućim pronalaženje drugog pisca koji će proniknuti u žanr kriminalističkog trilera sa takvom snagom i originalnošću kao što to čini Dolores Redondo."

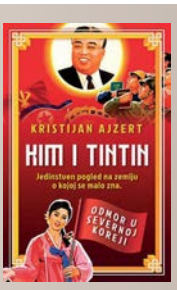
Triler

IVANA MIHIĆ:
Headhunters

Domaći autori sve češće radnju svojih žanrovskih romana smeštaju u sivu zonu savremenog srpskog društva u kojoj se ukrštaju interesi biznisa, političkih partija, međunarodnih korporacija, medija i marketinških agencija, a čiji su protagonisti pripadnici novostvorene elite koji svoj status duguju beskrupuloznošću i manipulativnim tehnikama svake vrste. O tome, svaki na svoj način, govore dva nova „Lagunina" izdanja, romani *Rođeni zli* Dušana Nedeljkovića i *Headhunters* Ivane Mihić. *Headhunters* je nesvakidašnji roman o povezanosti biznisa, politike i glamura u današnjoj Srbiji, a u čijem središtu je agencija pod nativom *Chemistry Biz Links,* jedna od najmoćnijih u regionu. Agenciju vode Obren i Filip, otac i sin, a njihov posao ispunjen je strašću za novcem i moći, dekadencijom i potonućem morala, opasnim igrama u kojima se zarađuju milioni, ali i dramatičnim sudbinama, vatrenim ljubavima i naglim usponima i još bržim padovima „velikih igrača". Vrtoglavi zapleti koji prate tokove krupnog kapitala i šokantna otkrića o klijenteli hedhantersa i tranzicionim profiterima vode nas u samo središte visokog biznisa i otkrivaju mračne mehanizme na kojima počiva moć današnje elite.

Putopis

KRISTIJAN AJZERT:
Kim i Tintin
Prevod: SLOBODAN DAMNJANOVIĆ

Kristijan Ajzert, autor scenarija i skečeva za popularne nemačke TV emisije, kao dvanaestogodišnjak iz Istočnog Berlina prvi put se sreo sa svetom Severne Koreje kada je u jednom propagandnom filmu video tobogan u duginim bojama koji je Kim Il Sung napravio u Pjongjangu kao poklon korejskoj deci. Utisak koji je slika ovog tobogana ostavila na Ajzerta bila je takva da je on četvrt veka kasnije odlučio da ostvari svoj dečački san i da ga uživo vidi. Zajedno s prijateljicom, fotoreporterkom Tan Hoang, odlazi u Severnu Koreju, a po povratku piše duhovit i gorak putopis po ovoj zemlji, jednoj od najneobičnijih i najnepoznatijih država na svetu. U potrazi za legendarnim toboganom, Kristijan i Tan proputovali su 1.500 kilometara, uvek pod prismotrom tajne policije, svedočili o njenoj bizarnoj svakodnevici, vozili se auto-putevima na kojima nema automobila, stanovali u hotelskim sobama sa automatom za sladoled i skrivenim uređajima za prisluškivanje, divili se očaravajućim aranžmanima napravljenim od cveća i raketa, i uspevali da zavire iza kulisa jednog represivnog, totalitarnog sistema. „I pored kulta ličnosti i velike bede, i pored straha i svireposti, u Severnoj Koreji se živi, voli, smeje", kaže Ajzert u zaključku knjige. „Imali smo nezaboravne susrete, videli očaravajuće predele."

Istorijski

FILIP KER:
Stepski konji
Prevod: TATJANA BIŽIĆ

U južnoj Ukrajini, u Hersonskoj oblasti severno od Krima, nalazi se Askanija Nova, jedan od najzanimljivijih prirodnih rezervata u Evropi, koji je još 1898. osnovao nemački kolonista baron Frederik Eduardovič Falc-Fajn. Prostire se na površini od 30.000 hektara i stanište je mnogih retkih biljnih i životinjskih vrsta, pored ostalih i retke vrste konja, takozvanih „konja Prževalskog". Upravo ovde se odigrava radnja romana britanskog pisca Filipa Kera, i to u vreme nacističke okupacije. Maksim Borisovič je starac koji se brine o životinjama u rezervatu, a kada nacisti okupiraju njegovu zemlju, on odbija da se povuče s Crvenom armijom i ostaje da brine ne samo o rezervatu, a naročito o konjima Prževalskog, već i o jevrejskoj devojčici Kaljinki kojoj su nacisti pobili porodicu. Kaljinkini jedini prijatelji pored Maksima su divlji stepski konji Prževalskog, koji slobodni žive u rezervatu. Kako se rat zahuktava, nacisti su sve okrutniji, pa će se i ovi konji naći na njihovoj meti. Da bi sprečila njihovo potpuno istrebljenje, Kaljinka sa poslednja dva preživela konja kreće na opasno putovanje preko ledene stepe, bežeći od rata i smrti. Nacisti su svuda oko nje. Zasnovan na istorijskim događajima, ovaj roman je potresna ratna hronika na tragu Zusakove *Kradljivice knjiga.* „Brza radnja, neizvesnost događaja i izuzetno zanimljiva a malo poznata istorijska priča zaintrigiraće svakog čitaoca."

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

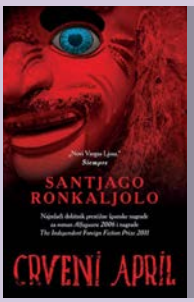
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 20. marta do 17. aprila 2015.

Toni Parsons
POTRAGA ZA SUNCEM

Roman Tonija Parsonsa o porodici koja beži iz velikog grada i kreće da nađe raj na jednom tropskom ostrvu. Priča o potrazi za srećom i ceni koju za nju treba platiti

Santjago Ronkaljolo
CRVENI APRIL

U peruanskom gradiću vladaju nasilje i korupcija, izborne mahinacije, bahatost bogatih i nemoć obespravljenih. Krvav detektivski roman mlade latinoameričke literarne zvezde, koga nazivaju „novim Vargasom Ljosom"

Elmor Lenard
GIVENSOVA PRAVDA

Triler o trgovini ljudskim organima sa šerifom Rejlenom Givensom u glavnoj ulozi. Napeta, crnohumorna i puna rafalnih dijaloga knjiga najvećeg američkog pisca krimića, najbolje Lenardovo delo u ovom veku

Andreas Pitler
INSPEKTOR BRONŠTAJN I SLUČAJ UBIJENOG NACISTE

Izvrstan krimić s radnjom smeštenom u Beč 1938. u vreme anšlusa, s mračnom atmosferom poslednjih časova nezavisne Austrije

Filip Sington
AJNŠTAJNOVA DEVOJKA

Knjiga o Ajnštajnu i Milevi Marić, uzbudljiv istorijsko-biografski triler i dirljiv ljubavni roman s radnjom koja se odvija na potezu Berlin-Cirih-Novi Sad

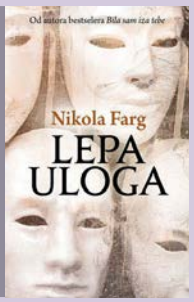

Martin Ejmis
LONDONSKA POLJA

Najambiciozniji, najoštroumniji i najpromišljeniji Ejmisov roman, istovremeno istinita ljubavna priča, priča o ubistvu i triler pun humora, seksa i blistavog jezika

Nikola Farg
LEPA ULOGA

Roman o licu i naličju evropskog i američkog šou-biznisa i sveta savremene filmske industrije. Uzbudljivo, dovitljivo, lepršavo, u isti mah tabloidno i filozofsko štivo

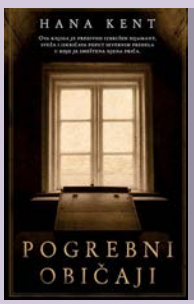
Peni Vinćenci
NIKAD BOLJE

Lančani sudar na auto-putu u trenu menja sudbine njegovih aktera - svetovi jednih se ruše, tajne drugih se rađaju, neke ljubavne veze se okončavaju a neke započinju. Roman jedne od najpopularnijih britanskih spisateljica

Džozef O'Konor
SLAPOVI SPASENJA

Priča o Američkom građanskom ratu i irskim doseljenicima, čiji su junaci revolucionar, crna robinja, latino pesnikinja i jedan zaljubljeni kartograf. Bob Geldof je ovu knjigu nazvao „modernim remek-delom"

Hana Kent
POGREBNI OBIČAJI

Fascinantan roman o poslednjoj osuđenici na smrt na Islandu, zasnovan na istinitom događaju i pisan majstorskim stilom, dirljiva priča o ličnoj slobodi i prilikama u ovoj čudesnoj ostrvskoj zemlji u prvoj polovini XIX veka

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjžare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

DRAGAN ILIĆ

Dobra zemlja

karikatura
V. Stankovski

Otkad znam za sebe, vikendom sam na televiziji gledao emisije za poljoprivrednike. Od čika Zaharija i Kosare Balabanović naučio sam da poštujem selo i seljake na televiziji. Naročito sam ponosan, možda potpuno iracionalno, kada na televiziji vidim poljoprivrednike spremne da upotrebom savremenih metoda unaprede tradicionalnu proizvodnju. Takođe, raduje me kada se Srbi slože, naročito na selu, pa umesto svađe oko međa, naprave zadrugu i postanu ozbiljna robna marka. Danas se smatra da ste uspeli ako svoje proizvode izvezete na strana tržišta. Pijuckam kafu i gledam da li je rodilo!

Formalni naslednik čika Zaharija na TV B92, Uroš Davidović i njegova koleginica Marija Ćeklić, uporno i predano pripremaju moju omiljenu emisiju o poljoprivredi, seoskom životu i hrani – "Dobra zemlja".

"Dobra zemlja" ima nekoliko nedostataka koje takođe treba pomenuti. Oprema emisije je lošija od standarda B92, pa stičem utisak da nisu baš miljenici uredništva. Tu svakako treba pribrojati političku nepodobnost jer je, gle paradoksa, emisija o poljoprivredi uporno kritična prema demagogijama vlasti (i prošle i ove da ne bude zabune).

No, sirotinja je naša realnost, na nju smo navikli. Drugi, mnogo ozbiljniji problem tiče se reklamnih blokova sa reklamama za herbicide, pesticide i ostalu ratarsku hemiju. Količina otrova bačena na njive, sa osmehom na licu i uz savete nekakvih eksperata baca me u paniku da na pijaci kupim bilo šta. Dodamo li tu još blokove za oglašavanje stočne hrane i semenskog materijala – "Dobra zemlja" polako počinje da se guši. Drago mi je što oglašivači pokazuju poverenje, ali industrija poljo-

Kako stoji poljoprivreda u zemlji iz koje se švercuju jabuke iz Poljske u Rusiju, a posle za tržište Srbije uvoze iz Čilea, dok pasulj dobijamo iz Egipta (tetovac) ili Kirgistana (gradištanac)

Traže primere uspešnih poljoprivrednika, daju savete i trude se da na kritički i duhovit način prezentuju probleme sela i seljaka.

Na Jutjubu ćete naći kultne najave harizmatičnog Uroša Davidovića koji sa istim, gotovo erotskim žarom govori o rodu jagoda, lešnika ili lepoti krava muzara! Oni koji ne razumeju ushićenje nikada nisu bili na selu, ili gledali kako raste i razvija se nešto što su sami posadili. Iz nedelje u nedelju, poverujem da u Srbiji zaista ima dovoljno potencijala za proizvodnju zdrave hrane i da smo sami krivi što u zemlji imamo gladne ljude.

No, hvaljenje rodom i berićetom je samo deo dobre emisije o poljoprivredi. Drugi, možda važniji, tiče se uloge narodnog tribuna na televiziji, jer nije tajna da Srbija poslednjih decenija svoj opstanak delom zasniva na konstantnom zanemarivanju i pljačkanju seljaka. Tu subverzivnu ulogu, "Dobra zemlja" obavlja zaista dosledno, jer pokazuje apsurdnost propisa koji se ne primenjuju, nadležnih službi koje spavaju, rad uvozničkog lobija koji uništava domaću proizvodnju i posebno – šverc koji diskredituje rad naših seljaka. Poslednji apel, prošle nedelje, bavio se švercom jabuka u Rusiju, jer ovakva malverzacija nije moguća bez saradnje "ortaka" u nekoliko državnih institucija. "Dobra zemlja" je na strani malih proizvođača koji podnose teret tranzicije i neoliberalne pljačke.

Nije ovo nikakva oda ruralnom programu na najurbanijoj televiziji u Srbiji.

privrednih preparata (ona globalna) u ovoj emisiji uživo vodi bitku protiv naše domaće proizvodnje. U zemlji iz koje se švercuju jabuke iz Poljske u Rusiju, a posle za tržište Srbije uvoze iz Čilea, pasulj dobijamo iz Egipta (tetovac) ili Kirgistana (gradištanac). Skrećem vam pažnju na reklame u "Dobroj zemlji", jer tu nasmejani glumci pokazuju gde preliva. Za mene je poruka jasna – ajde da još jednom zeznemo seljake, šta oni znaju?

Proleće je vreme kada kreće nova poljoprivredna sezona. Ni ove godine, po svoj prilici, nemamo garantovane cene, niti preporuke za proizvođače. Za sada je država pomogla sa interventnim otkupom svinja jer je pretio kolaps svinjogojstva. U pripremi je, kažu, novi nacrt zakona o proizvodnji i prometu GMO, što će dodatno uzburkati javnost. Proces pristupanja EU biće posebno težak zbog usklađivanja propisa, kvota i subvencija u poljoprivredi.

Biće potrebno zaštititi još neke proizvode osim rakije Tomovače iz Bajčetine.

Ukratko, neophodno je da imamo još ovakvih emisija, naročito na Javnom servisu RTS-a, gde je praznina najveća. Divno je što televizije prate svaki novi radni dan u Smederevu, gde maljčiki Gudiš i Kamaraš nabavljaju one cevi po 65 dolara. Srbija je ipak zemlja poljoprivrednika – kao u vicu o gvožđu i grožđu. Ovih dana u toku je prolećno đubrenje, pa ako neko ima TV ekipu viška, bolje da stajnjak snimaju na njivama nego pred zgradom Vlade. ¶

SREDNJI PRST POH

AP Photo

za "Vreme" iz Bona

Zaista ga je pokazao! Ili ipak nije? *Stinkenfinger*, srednji prst leve ruke Janisa Varufakisa, postao je mejnstrim tema u nemačkoj javnosti. Desilo se to 15. marta tokom popularnog političkog tok-šoua Gintera Jauha na prvom programu javnog servisa. Voditelj Jauh – koji je plaćen milion evra godišnje za jednu emisiju nedeljno – uključio je direktno iz Atine grčkog ministra finansija kako bi ga pitao za sporni srednji prst. Prikazan je snimak sa zagrebačkog Subverziv festivala 2013. godine, na kojem Varufakis uz odgovarajući gest kaže da je Grčka trebalo da napusti evrozonu, pa da Nemci onda sami rešavaju probleme. Varufakis je demantovao da je ikada pokazao srednji prst Nemcima i tvrdio da je snimak montiran. Jauhova produkcija se bacila na proveru snimka i, kako su saopštili, ništa ne ukazuje na to da je videom manipulisano.

Bilo kako bilo, tek nemački jezik ima preciznu reč za ovakve pojave: *Entsachlichung* – obespredmećivanje. Kada čitava debata sa glavnog puta skrene u sporedne sokake, jedna digresija rađa drugu, teze se menjaju i više se niko ne seća o čemu je zapravo reč.

Koliko je uopšte suluda i beskorisna čitava priča o navodnom Varufakisovom gestu upečatljivo je demonstrirao Jan Bemerman, mladi autor jedne satirične emisije Drugog programa nemačke televizije. On je objavio desetominutni video u kojem detaljno objašnjava kako je njegova ekipa u originalni snimak Varufakisovog nastupa u Zagrebu

LEPNOG GRKA

Grčka je sve bliže bankrotu. Na kriznom sastanku u Berlinu kancelarka Angela Merkel i premijer Aleksis Cipras nisu postigli nikakav spektakularan dogovor, ali su se potrudili da smire strasti. Levičarska vlada u Atini traži više vremena za sprovođenje svoje vizije reformi, ali je pitanje da li su konzervativni političari, pre svega u Berlinu, voljni da još jednom popuste

SMIRIVANJE STRASTI BEZ DOGOVORA I SPORNI SREDNJI PRST: Angela Merkel i Aleksis Cipras u Berlinu; ministar finansija Grčke Janus Varufakis

naknadno ubacila "sporni" gest. Vidimo neku vrstu *making-ofa*, glumca koji pred zelenom pozadinom snima pokret levom rukom, profesionalne montažere koji vode računa čak i o senkama... Bemerman na kraju kaže: "Draga redakcijo Gintera Jauha: Janis Varufakis nije u pravu. Vi niste manipulisali snimak. Vi ste jednostavno izvukli video iz konteksta i razvlačili jednog grčkog političara po studiju. Da bi se Mudi i Fadi (tipični Nemci, prim. aut.) uveče nakon serije 'Mesto zločina' još jednom dobro najedili. 'Auslender! Izbacite ga iz Evrope! Siromašan je i uzima nama Nemcima pare. To nema nigde! Mi smo ovde glavni!' Eto, to ste uradili."

POHLEPNI GRCI

Drugi program je brže-bolje saopštio da je Bemermanov video satira, ali sam moderator je ostao zagonetan. Bez obzira na to da li je njegova ekipa lažirala srednji prst, ili je lažirala lažiranje, poruka je jasna: koga uopšte briga za jedan gest?

Ima koga je briga. Desno krilo nemačke štampe oličeno u bulevarskom "Bildu" i "ozbiljnom" "Veltu" – dva glavna izdanja konzervativnog Aksel Špringera – napali su Varufakisa teškim oružjem: "Lažov" – naslovio je "Bild" svoj tekst. "Sam je sebe sredio. Jer ko vidi Janisa Varufakisa, uvek će videti i srednji prst. Ko ga sluša, čuće: *Stick the Finger* »

to Germany. Mogao bi i večno da ćuti, da odseče levu ruku – srednji prst koji je 2013. pokazao u Zagrebu biće i dalje tu. Kao i laž. Jer je u nedelju na nemačkoj televiziji porekao taj srednji prst koji su svi videli. Srednji prst još i ne bi bio problem, jer je to bilo pre njegove političke ere. Ali laž potiče od njega, ministra finansija jedne zemlje koja je upućena na poverenje drugih..."

Između dva i tri miliona Nemaca svakog jutra kupi "Bild", još više njih posećuje njegov portal. Uticajni tabloid kolportira ono što većina misli. Pre nego što je dogovoren privremeni paket pomoći za Grčku ("Kapitulacija Aleksisa Ciprasa i Gorak ukus pobede", "Vreme" 1260), "Bild" je preko cele strane odštampao veliko *Nein* davanju novih milijardi "pohlepnim Grcima" i zamolio čitaoce da se fotografišu sa tom parolom i tako podrže akciju. Odziv je, kažu, bio rekordan. Nije čudo što u takvoj atmosferi grčka ambasada u Berlinu od izbora levičarske Sirize dobija stotine psovačkih i pretećih poruka, kako je za "Tagesšpigel" rekao ambasador Panos Kalogeropulos.

Grčka zvanično duguje 315 milijardi evra, ali tome treba dodati 115 milijardi drugih kredita od kojih je dobar deo dobila Grčka centralna banka. Uslovi i tempo otplate variraju. Tako novac uzet iz programa za spas evra ima rok otplate od 32 godine i stiže na naplatu tek 2022. Akutni problem su rate koje već sada treba vraćati MMF-u i Goldman Saksu, te kamate Evropskoj centralnoj banci – samo prošle nedelje je Grčka morala da vrati oko tri milijarde evra. Za nekoliko dana će iz državne kase otići redovne dve milijarde evra za plate i penzije, a onda, upozorava Evropska komisija, postaje kritično. U aprilu MMF-u treba da bude uplaćeno još pola milijarde, kao i još 2,4 milijarde na osnovu državnih obveznica. Atina će od maja u mesečnom tempu morati da isplaćuje između dve i tri milijarde evra da bi namirila poverioce.

Ne ohrabruje ni najnovija računica prema kojoj je Grčka prošle godine ostvarila primarni budžetski suficit od svega 0,4 odsto, umesto 1,5 odsto koliko je prethodna konzervativna vlada obećala poveriocima. Za ovu godinu se od Grčke traži suficit od tri, za sledeću od čak 4,5 odsto. To je oštro kritikovao evropski poslanik Zelenih Sven Gigold: "Uprkos udelu siromašnih od 30 odsto, država treba još da smanjuje izdatke. Dakle, mastan budžetski suficit bi trebalo da bude važniji od suzbijanja bede u kojoj živi narod Grčke? To ne sme da bude princip evropske politike", piše Gigold za nedeljnik "Cajt". Naslov njegovog teksta je jasan: "Dajte Ciprasu još vremena".

GAŠENJE POŽARA

U ponedeljak 23. marta, nemačka kancelarka Angela Merkel pronašla je slobodno popodne da ugosti svog grčkog kolegu Aleksisa Ciprasa na radnoj večeri. "Poseta u kojoj se sreću čisto zlo i nepatvoreno dobro, s tim što podela uloga zavisi od nacionalnog narativa", pisao je levičarski "Tagescajtung": "Merkelova u Atini važi za opasnu kormilarku Evrope koja hoće da ponizi jednu ponosnu naciju. U Berlinu Cipras slovi za neozbiljnog vetropira

koji dolazi iz bankrotirane države da bi uzeo *naše* pare." Susret je protekao očekivano – bez velikih dogovora, ali sa jasnom namerom da se ohlade glave i da se debata o grčkoj krizi ponovo "opredmeti".

Pre nego što je ušao u *Kancleramt*, Cipras je sebi dozvolio malo odstupanje od protokola – zaustavio je kolonu kako bi se rukovao sa levičarskim demonstrantima nedaleko od sedišta kancelarke. Na konferenciji za novinare usledila je razmena uobičajenih ljubaznosti, Merkelova je birokratski govorila o "neophodnosti ispunjenja prelaznog sporazuma" i potrebi da se suzbije dramatična nezaposlenost u Grčkoj od 26 odsto i nezaposlenost među mladima (51 odsto). Cipras je pohvalio svoju domaćicu kao osobu koja "zna da sluša", te oprezno i mnogo blaže nego kod kuće pomenuo pogrešnu politiku štednje i dodao da istrajavanje na stereotipima nije dobro ni za koga – Grci nisu lenštine, a Nemci nisu krivi za grčku bedu.

ZAŠTO GRCI NE VOLE NEMCE: Nemački nedeljnik Der Spiegel

"Nema sumnje, kancelarki bi bilo draže da su grčki birači pre nekoliko sedmica ponovo izabrali staru vlast. Sa druge strane, pragmatičnost je deo njenog imidža, baš kao i žaketi raznih boja. Zato razgovara sa svakim ko dođe", piše ugledni "Zidojče cajtung". Podseća se da je Merkelova na sličan način dočekivala i Ciprasove prethodnike, socijalistu Papandreua i konzervativca Samarasa, da je i pred njima pominjala prijateljske odnose dve zemlje i "hiljade nemačkih turista" koji se svakog leta sunčaju na plažama od Rodosa do Zakintosa. No, prigodne priče sa konferencija za novinare ne menjaju ništa, upozorava minhenski list: "Problemi Grčke su već pet godina sama srž evropske krize. Kraj se ne nazire."

OPET O BANKROTU

Tu ništa nije promenio ni prelazni dogovor iz februara prema kojem će Grčka dobiti novih 15 milijardi evra ukoliko do kraja aprila krene u mere štednje koje uključuju i ranije odlučno odbacivanu privatizaciju. Zajmodavac je stavio tranšu od 7,2 milijarde na led, čekajući na potpunu listu planiranih reformi koju bi Atina trebalo da predstavi ovih dana i o kojoj će odlučivati samo finansijski eksperti Sirize, bez ikakvog diktata omražene kreditorske Trojke. Bez obzira na to što Cipras i Varufakis pred domaćom publikom i dalje govore o "kraju štednje", jasno je da će morati makar da odlože veći deo skupih predizbornih obećanja o socijalnoj državi.

Više medija prenosi da će jedna od nepopularnih mera biti pomeranje starosne granice za odlazak u penziju sa 65 na 67 godina, čime bi vlada u Atini pokušala da smanji broj odlazaka u prevremenu penziju. Trenutno muškarci završavaju radni vek sa prosečno 62, a žene sa manje od 60 godina. Privatizacija koju je zacrtala Samarasova vlada biće nastavljena u nešto izmenjenom izdanju – Fraport (firma koja vodi frankfurtski aerodrom) moći će da preuzme 14 grčkih aerodroma, ali će pirejska i solunska luka ostati u većinskom državnom vlasništvu. Osim toga, pitanje je koliko će ubuduće pomenuti nemački turisti hrliti u Grčku, jer je za egejska ostrva planirano podizanje poreza na dodatu vrednost koji je do sada bio niži nego na kopnu. Skočiće porez na hotele, alkohol i cigarete. Malo oduška će Siriza sebi dati ukidanjem poreza na nekretnine, na kojem su kreditori ranije insistirali.

U Evropi se glasno sumnja da će reforme biti dovoljno opsežne i brze, pogotovo što Atini narednih meseci stari krediti prispevaju na naplatu (videti okvir). Da do kraja aprila ne treba očekivati čuda nagovestio je još u petak hitni sastanak Ciprasa, Merkelove, francuskog predsednika Fransoa Olanda i čelnih ljudi EU. Kako se tumači, Cipras je u tom uskom krugu pokušao da kupi dodatno vreme za svoju verziju reformi i odloži bankrot i da pomenute milijarde dobije, ako može, pre nego što je planirano. Tako je posetama Briselu i Berlinu grčki premijer obavio svoju već drugu evropsku turneju, nakon što je prva neslavno propala kada je njegov južnjački šarm naišao na hladan prijem čak i kod italijanskih i francuskih socijalističkih vlasti.

"Žao mi je Grka", jedva je dočekao da kaže nemački ministar finansija Volfgang Šojble, "izabrali su vladu koja se trenutno prilično neodgovorno ponaša." Šojble rado preuzima ulogu džangrizavog starca koju mu je atinska čaršija ionako namenila. Konzervativni političar u ekonomskim pitanjima često među svojim demohrišćanima nastupa kao partijski bič, koji treba da prikupi glasove u Bundestagu za namere berlinske vlade. Do sada se, pred odlučujuća glasanja, uvek zalagao za nove tranše pomoći Grčkoj ne propuštajući da otrovnim izjavama ipak skupi koji poen kod čitalaštva "Bilda".

No, da li je ovog puta sve isto kao do sada? Mnogi misle da nije i da bi već poslovično dosadne priče o tome kako je Grčka "na ivici bankrota" ovog puta mogle i da se obistine. Za mnoge konzervativce u EU bi to bila zgodna poruka biračima, posebno u Španiji, da na predstojećim izborima ne talasaju ulevo, jer od toga nema vajde. Drugi upozoravaju da bi puštanje Grčke da padne preko ivice označilo početak kraja evropskog projekta i širom otvorilo vrata evroskepticima i notornim desničarima. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Ucene i ratna odšteta

Vlada Grčke traži više vremena da sprovede reforme koje bi pokrenule privredu, smanjile nezaposlenost i ublažile humanitarnu katastrofu. Uz to ne odustaje od ratne odštete za nacistička ubistva i razaranja u visini od više stotina milijardi evra

Za "Vreme" iz Soluna

Levičarska vlada Aleksisa Ciprasa pokušava da u veoma kratkom roku ostvari nade koje je probudila kod grčkih građana. Pokušava da održi ravnotežu stojeći na zategnutoj žici između pritisaka evropskih partnera i kreditora s jedne strane i unutarstranačke opozicije, tj. onog dela Sirize koji ne pristaje na kompromise, s druge strane.

Nakon samita Evropske unije u Briselu 19. marta 2015. Cipras je izjavio da vlada neće uvoditi nove recesijske mere, dodajući da je prvi i najvažniji korak učinjen, a to je da je evropski vrh priznao da u Grčkoj postoji humanitarna kriza, da se 60 odsto stanovništva nalazi na granici ili ispod granice siromaštva. Rekao je, takođe, da su depoziti u grčkim bankama osigurani, a uzeo je u zaštitu i svog ministra finansija Janisa Varufakisa i donekle ga odbranio od baražne paljbe kojoj je ministar finansija svakodnevno izložen, kako unutar tako i izvan Grčke.

Osim toga, grčki premijer je rekao "ne" toksičnim, ekstremnim programima štednje i najavio je da će hitno predložiti radikalni reformski program, koji će pomoći zemlji da izađe iz recesije i istovremeno doneti novac u državnu kasu, poreske olakšice za siromašne i srednju klasu i uvođenje mera kojima će oporezovati bogate i sve one koji izbegavaju plaćanje poreza. U poslednjih pet kriznih godina porez za bogate u Grčkoj porastao je za samo devet odsto, dok je sa druge strane porez za građane sa nižim primanjima porastao za čitavih 337 odsto.

"Traganje za rešenjem u okviru evrozone je naša osnovna strategija, ali ne prihvatamo logiku boravka u evrozoni po svaku cenu", izjavio je ministar rada Panos Skurletis, podsećajući da je "vlada pokazala da poštuje volju naroda, ali izgleda da jedan deo naših evropskih partnera ne može da se pomiri s idejom da se Grčkoj vraća izgubljeno dostojanstvo".

NESTAJE NOVCA

Međutim, osim lepih reči i plemenitih namera stvarnost ima i onu drugu, nemilosrdnu stranu – likvidnost. Isključena od početka 2010. sa svetskog tržišta novca, Grčka, čiji dug dostiže 180 odsto BDP-a, primorana je da se osloni na evropski "program za spasavanje" i nove kredite kako bi otplatila stare kredite koji stižu na naplatu i kako bi izbegla zvanični bankrot. Država je poslednju ratu kredita primila još prošlog avgusta i već sedam meseci redovno plaća sve svoje obaveze, plate, penzije i kamate kao i amortizaciju dugova, isključivo iz sopstvenih izvora i normalno je u opasnosti da joj ponestane gotovine.

Za zemlju koja niti može da štampa svoj novac, niti može da ga pozajmi na svetskom tržištu novca (može, ali sa kamatama od 20 odsto), jedino rešenje je dodatna finansijska pomoć, za koju, pak, poverioci traže dodatne mere štednje. Naoružani pretnjom o finansijskom krahu žele da nametnu i novoj vladi nekakav memorandum sa dodatnim merama štednje, bez obzira (ili baš zbog toga) što će je to dovesti u direktan sukob sa vlastitim biračima.

"Gušenje grčke privrede je dostiglo krajnju tačku", rekao je ministar za strukturalne reforme Panajotis Lafazanis, govoreći o "neokolonijalnim ucenama bez presedana"

VELIKA OBEĆANJA, MALE MOGUĆNOSTI: Premijer Grčke Aleksis Cipras
AP Photo

koje se sprovode protiv jedne male zemlje kao što je Grčka, samo zato što se vlada opire i ne želi slepo da sledi neoliberalne monetarne dogme. "Naša crvena linija je naš program, na osnovu koga zemlju treba ubaciti u novu, progresivnu orbitu razvoja, sa suštinskim socijalnim promenama u društvu" rekao je Lafazanis i dodao da centri evropskog establišmenta neće uspeti da zaustave eksperiment živog progresivnog razvoja koji je sa Sirizom započeo u Grčkoj.

ŽELJE I STVARNOST

U pismu na pet strana koje je 15. marta grčki premijer poslao nemačkoj kancelarki Anglei Merkel, između ostalog je tražio i da se olakša protok novca ka Grčkoj, kako bi dobila na vremenu i prostoru da sprovede svoj reformski program. On je upozorio da će u slučaju da mora da izabere između plaćanja plata i penzija i plaćanja rata Međunarodnom monetarnom fondu grčka vlada svakako izabrati ovo prvo, jer će radije proglasiti bankrot, nego da ostavi na cedilu zaposlene i penzionere. Cipras insistira na tome da nalog grčkog naroda na izborima od 25. januara ne znači da se zaustavlja kontinuitet grčke države, nego da se prestaje sa bezizlaznom politikom štednje. Poštovaće svoje obaveze i obaveze zemlje prema svojim evropskim partnerima, napisao je Cipras, ali pod uslovom da se stvori okvir koji će biti održiv na duge staze.

Uprkos predviđanjima da će Grčka ostati bez gotovine do kraja aprila, većina Grka je prilično hladnokrvna, jer nije prvi put u poslednjih pet godina da se država našla na ivici provalije. Zajedničko uverenje svih je da će se ipak na kraju naći konačno rešenje i da će novac ponovo poteći, jer se bankrot Grčke zapravo nikome ne isplati.

Tako bi i novac skriven po kućama, u sanducima i dušecima, malo-pomalo trebalo da se vrati u banke, a Grci već počinju lagano normalno da plaćaju svoje poreske obaveze i račune, nadajući se da će i ova oluja proći bez katastrofalnih posledica. Pritom se očekuju znatno veći prihodi od turističke sezone, koja će, sudeći po rezervacijama, i ove godine premašiti sve prethodne rekorde.

Po anketama instituta za istraživanje javnog mnjenja Metron analisis, šest od deset Grka ima poverenje u novu vladu, dok je 41,9 odsto od ispitanih izjavilo da bi ponovo glasali za Sirizu, dok bi samo 18,4 odsto glasalo za partiju desnog centra Novu demokratiju sa bivšim premijerom Adonisom Samarasom na čelu. Prema istoj anketi, 72 odsto ispitanika ima pozitivan stav prema Alekisu Ciprasu; 84 odsto bi htelo da Grčka ostane u evrozoni, dok 13 odsto žele da se vrate na drahmu. Sve u svemu, Grci žele da zadrže evro, ali bez stroge štednje. Pitanje je da li je moguće uskladiti želje i stvarnost.

NI SUKOB NI POVLAČENJE

Na poziv nemačke kancelarke Angele Merkel, 23. marta Alekis Cipras je posetio Berlin. Rekao je, pored ostalog, da dve zemlje treba zajedničkim snagama da se bore protiv korupcije, zbog koje se Grčka nalazi "zaglavljena u mulju" i zatražio pomoć od nemačkog pravosuđa "aferi Simens", nemačke kompanije koja je podmićivala grčke političare kako bi dobila javne poslove. Cipras je tražio i da se uklone senke sa pitanja ratne odštete, jer je to pre svega osetljivo etičko pitanje i ne tiče se samo Grčke, već nemačkog i grčkog naroda koji je platio danak u krvi boreći se protiv nacizma.

Za opoziciju, posebno za Novu Demokratiju, "ništa novo nije proizišlo iz sastanka Cipras – Merkel, a dani prolaze i račun koji treba da plati grčki narod je sve veći." Prema mišljenju stranke levog centra Reka (Potami), Cipras, koji je prošle godine govorio nemačkoj kancelarki *go back*, sad joj trči u zagrljaj da sa njom sarađuje. Pasok daje saopštenje da je "Cipras napravio prevelike ustupke koji nemaju praktičnog efekta, zato što ne donose novac u zemlju." Konačno, prema mišljenju Komunističke partije Grčke, vlada se priprema da se saglasi sa kreditorima oko novih mera štednje i novog memoranduma na teret naroda, a da će se samo promeniti ime mera štednje.

RATNA ODŠTETA OD 176 MILIJARDI

Osim razlika Atine i Berlina po pitanjima ekonomske politike, štednje i duga, koje se tiču i odnosa Grčke i evrozone, postoji i pitanje koje se tiče samo Grčke i Nemačke, a koje je otvoreno već 70 godina. Reč je o ratnoj odšteti, od koje ni jedna grčka vlada nije odustala.

Za razliku od Italije, koja je 1940. napala Grčku i do 1943. okupirala znatan deo njene teritorije, koja je potom platila Grčkoj ratnu odštetu i vratila okupirana područja (Rodos i Dodekanis), Nemačka ništa slično nije uradila.

Nemačka okupacija (1941–1944) bila je katastrofalna za zemlju: nemački vojnici streljali su oko pola miliona ljudi, desetine hiljada je umrlo od gladi, hiljade sela i gradova je spaljeno i opljačkano, nebrojene antičke relikvije su pokradene i odnesene iz zemlje. I pored svega toga Berlin uporno odbija svih ovih decenija da pristane na ratnu odštetu Grčkoj, ne računajući jednu manju sumu od 115 miliona maraka koja je data 1963. godine kao kompenzacija za jedan broj žrtava.

Za grčki parlament, koji je ponovo »

oformio specijalnu komisiju koja će se baviti zahtevom da se od Nemačke naplati ratna odšteta, ovo pitanje podeljeno je na tri celine. Prvo: ratna odšteta za materijalna razaranja, za uništena sela i gradove, infrastrukturu i saobraćaj (brodovi itd.). Drugo: odštete za pogubljene žrtve, ranjenike, radnike i robove u koncentracionim logorima. I treće: pitanje prinudnog kredita koji je okupirana Grčka dala nacističkoj nemačkoj za finansiranje vojnih operacija u Severnoj Africi. Hitler je plaćao rate tog kredita do 1943, a vrednost tog kreditnog duga danas iznosi otprilike 70 milijardi evra.

Ne računajući dodatne naknade za čišćenje hiljada pomorskih mina, za krađu hiljada arheoloških artefakata, retkih knjiga i rukopisa, za krađu dragocenog zapisnika jevrejske zajednice u Solunu itd., jedna umerena studija procenjuje ukupni dug za ratnu odštetu Nemačke Grčkoj oko na oko 176 milijardi evra.

Poređenja radi, Nemačka je Grčkoj svih ovih godina dala kredite u visini od ukupno 45 milijardi evra, a već je zauzvrat ostvarila čist profit samo od kamata grčkog duga od oko 300 miliona evra.

Za novu grčku vladu to je kako moralno tako i pravno pitanje obuhvaćeno međunarodnim pravom, te će se Atina argumentovano boriti za njegovu internacionalizaciju, bez obzira na to što Berlin tvrdoglavo insistira na tome da je pitanje ratne odštete za Nemačku zatvoreno. Čak i ako Nemačka odbije da plati ratnu odštetu, ne može poreći prinudni kredit koji je sto odsto pravno dokumentovan. "Ne dugujemo samo mi Nemačkoj, nego i Nemačka duguje nama", kažu Grci.

PRIMER ZA POHVALU

Zbog grčke krize sve je više Nemaca upućeno u nacistička ratna razaranja u Grčkoj i svađu oko ratne odštete. Tako su nemački penzioneri Ludvig Zakaro i njegova supruga Nina Lange, kada su saznali za ovu veliku nepravdu, osetili potrebu da samoinicijativno nešto učine. Oni su podelili nacistički prinudni kredit od 70 milijardi evra na otprilike 80 miliona Nemaca i izračunali da na svakog nemačkog građanina otpada 875 evra duga Grčkoj. Odlučili su da ne čekaju razjašnjenje spora i svoj deo sami plate Grcima. Pošto nije bilo posebnog računa na koji bi mogli da uplate 1750 evra na ime otplate nemačkog okupacionog kredita, odlučili su da novac poklone humanitarnoj organizaciji "Vrata Kulture" u Nafplionu na Peloponezu, koja obezbeđuje hranu i ostale neophodne potrepštine krizom osiromašenim grčkim porodicama.

Bračni par Zakaro i Lange izjavio je da voli Grčku, da ih duboko pogađa sve ovo što se dešava u zemlji i da se stidi načina na koji se ponašaju mediji u Nemačkoj, ali i mnogi nemački političari. "Grčki narod nije odgovoran za državne dugove koji su nastali ranije. Ako ni zbog čega drugog, samo zbog toga bi EU trebalo da ga podržava. Prethodna vlada se zaduživala u korist oligarhije, a dugove će umesto njih morati da plati narod. Sa druge strane, Nemačka vašoj zemlji duguje ratnu odštetu iz Drugog svetskog rata", izjavio je ovaj nemački par nadajući se da će ovim činom pokrenuti veći broj nemačkih građana da učine isto. ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Klik terorizam

Sećate li se Monike Levinski? Naravno, ko bi mogao nju da zaboravi. A koja bi vam bila prva asocijacija kada biste je negde zaista sreli? Uspešna žena ili evo je ona "faćkalica"?

Slučaj "Levinski" zbio se pre 19 godina, kada je Monika imala tek 22 godine i definisao ju je za ceo život. Ona nije uradila ništa protivzakonito, daleko bilo protivustavno, samo se zaljubila do ušiju u svog šefa. Što se mladim devojkama tu i tamo dešava. Njen šef je već druga priča, moralno i zakonski.

Monika je o svom slučaju baš ovim rečima pričala pre nekoliko dana na TED konferenciji, nazvavši sebe nultom žrtvom sajber maltretiranja (*cyberbullying*). Njoj je normalan život zauvek onemogućen na svakom mestu gde je prisutan internet i gde dopire televizijski signal. Imala je nekoliko uspešnih poslovnih poduhvata (linija tašni, reklame za dijetu), ali lepe pare koje je zaradila nisu bile dovoljne da otkupi svoj život nazad od nas. Nije pomogla ni magistratura na Londonskoj školi ekonomije. *Ostala je uvijek ista*, što bi rekao Mišo Kovač.

Ona sada šalje jaku poruku svima o opasnostima ružnog govora i širenja poluistina u digitalnom svetu, gde se takve priče prostiru bukvalno brzinom svetlosti i dopiru do svakoga. Razumnima daje sebe za primer u šta život može da se pretvori i verovatno je malo onih koji bi se s njom menjali.

Preispitajte se. Jeste li ikada i iz bilo kog razloga uputili nekome grubu i nepristojnu reč na društvenoj mreži, bez obzira koliko je to "zaslužio"? Jeste li ga opsovali, vređali, u prvom ili trećem licu? Lajkovali neproverenо ("ali tako istinito"), retvitovali tračeve, fejvovali tuđe "duhovitosti"? Ako ste ikoga gađali tako lično, onda ste i vi samo jedan sajber sledžija. Nebitno je što u realnom svetu niste ni blizu snažni ili uticajni kao vaš protivnik. Internet vam daje supermoć. A opravdanja se prelako nađu.

Koliko je digitalno oružje moćno, ovih dana osećа i američka vojska. Islamska država (takozvana), odnosno njeni internet aktivisti, objavili su spisak sa adresama sto američkih vojnih lica iz raznih službi koje su proglasili za legitimne mete. Svi imenovani žive u SAD, reklo bi se normalnim, porodičnim životom. Sada strepe na svakom koraku jer im ne preti samo neka tajna organizacija od koje ih država i Brus Vilis mogu zaštititi, već svaki usamljeni radikal u komšiluku kojeg je previše lošeg interneta podstaklo da uradi nešto za "viši cilj". Pentagon ih je sve upozorio na opasnost, ali im nije ni ponudio posebnu zaštitu. To bi bilo skupo i nepraktično jer bi ISIS mogao da objavi sledeću listu sa novih hiljadu imena, i tako dalje. Najbolje od svega je što su podaci o dve trećine ciljanih prikupljeni sa zvaničnih veb-sajtova američke vlade. Sajber teroristi su to samo malo iskombinovali sa društvenim mrežama i dobili su zastrašujuće oružje uz minimalno ulaganje. Najmanje stotinu ljudi i njihove porodice od pre neki dan pa do zauvek živeće u konstantnom strahu.

Naravno da se nisu našli na toj listi zato što su cvećke. Baš kao što je i Monika dobila ne ono što je tražila, već ono što je zaslužila, je l' da? Eto nas na početku. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Komšiluk

Ponekad, kad sam smorena, odem u prodavnicu na ćošku. Tamo radi jedan visok, svetlokos momak. Ako kupim nešto za 230 dinara, on kaže da košta 500 ili 1000 dinara, ili 200 evra, onda se postidi i nasmeje, i ja se postidim i nasmejem se, i odem kući sa osećajem da sam se naflertovala za tri dana.

Predsednik kućnog saveta, izvesni Miki, od prvog dana presreće me sa neprijatnim pitanjima. Te koliko ljudi živi u mom stanu, te nije samo dvoje, tu ima mnogo posetilaca, troše se voda, lift. Onda me optužuje da o bele zidove zgrade tarem točkove svog bicikla i pokazuje prstom sa izrazom na licu ko da je on lično svojim rukama krečio celu zgradu, a ja dođoškinja je upropastila. Onda me optuživao da držim hostel, jer otkud mi inače toliko gostiju. Ja se branila fino, pa malo oštrije, pa kažem otkud znate da svi ti ljudi idu kod mene. Gledaju ljudi na kameru i slušaju gde stane luft, citira Miki Štazi iz zgrade, i odbija da prihvati moje argumente. Onda mi je trebao ključ od podruma da tu zaključam biciklu, te s obzirom na komplikovane odnose sa Mikijem, zamolim stanodavca da mu taj ključ uzme. I setim se, kad sam ubacivala ključ u Mikijevo sanduče, nakon što sam ga narezala, da dodam i čokoladu. I napišem poruku "Hvala za ključ!" Tako se radi na odnosima, tako se topi Mikijevo srce. Za nekoliko meseci dobili smo račun za infostan, sa brojem članova domaćinstva povećanim na 5 stanara. Miki možda nakon odlaska u penziju prodaje sladoled iz frižidera na ulici, ali je njegovo srce predsednika kućnog saveta neumoljivo, njegov teret najveći, a moral nepokolebljiv.

Mikijev sin, odrastao, čudan tip sa pikslama od naočara, u liftu mi poklonio kalendar sa fudbalerima. Evo, da imate, kaže, ja već imam jedan. Pa me pitao kako sam i kako podnosim zimu, ali onda je već bilo vreme da izađemo iz lifta. Kalendar je ružan, ali sam ga okačila u hodniku. Kad god prođem pored njega, osetim dah Mikijevog sina za vratom u tesnom liftu.

Iz zgrade preko puta stalno čujem repetitivni klavir. Majko mila, ima li goreg posla nego biti taj što tako repetitivno svira na klaviru. Ali kad čujem klavir, priđem prozoru jer znam da ću videti balerine. Tanke, tanke, sa kosom skupljenom u punđu, lepršaju po prostoriji. Dok ih gledam, osetim se pomalo privilegovano, pomalo čežnjivo i romantično, pomalo kao onaj nilski konj iz crtaća. U toj zgradi je i vrtić, pa kad ujutru krenem na posao, srećem roditelje koji vuku decu za ruke, dok se deca sapliću. Tada jasno osetim u sebi jednog odraslog koji za ruku vuče jedno dete na posao.

Jednom sam ujutru iz zgrade izašla sa kesom za đubre, i na putu do kontejnera srela mnogo zgodnog tipa. Ja sam pogledala njega, on je pogledao mene. Onda smo se oboje pravili da se nismo videli.

Vikendom odem na pijacu iza ćoška. Krompir mi prodaje visok tip sa svetlim očima i lošim sećanjem, što jasno navodi na zaključak da je alkoholičar; najbolju turšiju izrazito brkata žena; najbolju domaću rukolu jedna spečena bakica. Tamo mi često daju "jako" kilo, pa sam srećna jer znam da sam dobila bar 900 grama. Jednom mi je momak na pijaci poklonio kilo paradajza! Ja sam spakovala paradajz u kesu i pružila mu da izmeri, on me pogledao kao da vidi filmsku zvezdu i vratio mi kesu preko tezge. Mislim da je to najlepši kompliment koji sam dobila u životu.

U jednoj radnji pored pijace u izlogu stalno stoji svinjska glava iz koje viri mozak. U večitoj sam dilemi je li to eksponat ili je na prodaju.

Na trgiću pored pijace u poslednje dve godine formirala se buvlja pijaca. Tamo je moja prijateljica videla cipele koje je dan pre toga ostavila pored kontejnera na Vračaru. Tamo sam ja videla jednu lepu haljinu, neke stripove koje sam čitala kad sam bila mala, gomilu kristalnih piksli, goblena, stare odeće, pokvarenih telefona, pocepanih i manje pocepanih knjiga, izlizanog posuđa, razbucanih igrački. Tamo sam, pred kraj dana, videla kako odrasli Cigani spuštaju jednog malog u šaht i dodaju mu stvari da ih unutra uskladišti. Sutra će ga spustiti ponovo da ih izvuče, pa će da ih prodaju. Radnja je na otvorenom, magacin je ispod radnje.

Malo niže niz ulicu, na raskrsnici, nalaze se crkva i kafe sa odličnom kafom. Tamo sedimo vikendom, na zagušljivom pločniku kad je lepo vreme, ili unutra kada nije. Kafe je tesan, na stolicama su vreće za kafu, koje se linjaju više od najlinjavijeg psa. Kad ustaneš, sa guze i butina vise ti braon konci, pa moraš da ih skidaš. U crkvenom dvorištu jedna poznanica šeta decu, jer je to jedini parkić u blizini. Tamo je upoznala još jednu mamu koja tu izvede decu da ih provetri. Ćerka se zove Vera, a sin Krstivoje. Tu sam jednom palila sveće na Zadušnice, odvela me mama. Ljudi su bili nervozni jer su morali da čekaju u redu za sveće. Jedna žena je kupila 12 sveća. "Pa koliko ti imaš tih mrtvih?", pitao je muž. Ja sam se, pošto sam tu bila više gošća nego domaća, ponašala pristojno, zabola svoje sveće u kraj, i gledala kako se tope. ¶

TATJANA RISTIĆ

NAGRADA OSKAR ZA
NAJBOLJU GLUMICU

JULIANNE MOORE

ALEC BALDWIN

KRISTEN STEWART

I DALJE ALIS

REDITELJI
RICHARD GLATZER I WASH WESTMORELAND

U BIOSKOPIMA OD 26.MARTA

A SONY PICTURES CLASSICS RELEASE BSM STUDIO PRESENTS A LUTZUS-BROWN PRODUCTION IN ASSOCIATION WITH KILLER FILMS/BIG INDIE PICTURES AND SHRIVER FILMS A RICHARD GLATZER AND WASH WESTMORELAND FILM "STILL ALICE"
JULIANNE MOORE ALEC BALDWIN KRISTEN STEWART KATE BOSWORTH HUNTER PARRISH DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY DENIS LENOIR, A.S.C, A.F.C
PRODUCTION DESIGNER TOMMASO ORTINO EDITOR NICOLAS CHAUDEURGE COSTUME DESIGNER STACEY BATTAT

PG-13

WWW.JOSUVEKALIS.MCF.RS

READ THE NOVEL

SONY PICTURES CLASSICS

©2014 SONY PICTURES ENTERTAINMENT INC.

Start - Professional - SSD Fast

EXTRA 20% OFF

za bilo koji .RS domen i cPanel Hosting paket zajedno

SAMO UZ KUPON: #MySpring

EUnet
www.eunethosting.com

Pitajte vašeg hosting experta - **www.eunethosting.com**
Telefoni: **0700 600 500; +381 11 3010 500** Email: **info@eunet.co.rs**

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec